

DOM IN SVET

♦♦♦♦♦♦

XXIV

ŠT. 6

1911

♦♦♦♦♦♦

LEPOSLOVJU
ZNANSTVU

VSEBINA.

	Stran		Stran
Sošolci. Povest. Spisal dr. Franc Detela. (Dalje)	205	Sklepi in upi. Zložil Ksaver	232
Narodni motivi. Zložil Bogumil Gorenjko	212	Bogoslovec. Iz tihega življenja. — Spisal Štefan Levkós. (Dalje)	233
Iz naših dni. Novela. — Spisala Lea Fatur. (Dalje)	213	Gora. Zložil dr. L. Lenard	236
Dihanje njiv. Zložil Radoslav Bevk	217	Slovo. Zložil Bogumil Gorenjko	236
Na Barju. Spisal Josip Jošt. (Konec)	217	Književnost	237
O da mi je . . . Zložil G. Koritnik	225	Glasba	239
La Divina Commedia. Prevel in razložil dr. Jos. Debevec. (Dalje)	226	† Ivan Grohar. Nekrolog slovenskemu sli- karju. — Napisal dr. Jos. Regali	240
Pasijske igre v Oberammergauu. Spisal prof. Anton Sušnik. (Dalje)	229	Mladim literatom	241
		To in ono	242

Slike.

Na hodniku pred porotnim sodiščem. N. A. Ka- satkin	205	Gradba prve avstrijske „dreadnoughtke“	236
Konjska kupčija. Jaroslav Vešin	209	Stolna cerkev na Wawelu v Krakovu	237
Bolgarski car Ferdinand ob Črnem morju	216	Voditelj albanskih vstašev Isa Boletinac	241
Avstrijske bojne ladje pred Brionskim otokom	224	Vstaja v Albaniji: Črnogorci jezdijo proti alban- ski meji	244
Anton Lang (predstavljalec Kristusa) pri doma- čem delu	229		

„Dom in Svet“ izhaja 25. dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. —
Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.
Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema
lastništvo in upravištvo v Katoliški Bukvarni.

NA HODNIKU PRED POROTNIM SODIŠČEM

N. A. KASATKIN

Sošolci.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

VI.

Ko je prišel drugega dne Josip Narobe, izmučen od uradnega dela, domov kositi, ga je sprejela Milica hladneje ko ponavadi. Njegovemu pozdravu je samo prikimala; po sobi je hodila hitro, vrata zapirala trdo, hišni ukazovala kratko in nenavadno odločno.

„Kaj pa ti je, mila moja?“ je vprašal začuden in skrben soprog.

Ona ga je pisano pogledala.

„Ali te še vprašati ne smem?“ je prosil Josip in jo prijel za roko.

Ona mu jo je iztrgala, stopila jezno k mizi in začela zajemati juho.

Josipu je bilo hudo pri srcu. Celo dopoldne se je mučil v pisarni, in glava mu je bila še polna

uradnih misli; zdaj naj si jo pa še beli s premišljevanjem, kaj da je ženi, da je tako čemerna! To je preveč napora; kdo mu pa da kaj nagrade za reševanje domačih pritožb in vlog?

„Zlata moja Milica,“ je vzdihnil Josip in sedel za mizo boječe kakor dijak, ki ima brezplačno hrano v kakšni boljši rodbini, „ali nimaš nobene prijazne besede, nobenega lepega pogleda za svojega Josipa?“

„Oh!“ je zastokala Milica in zbudila Josipu nado, da ne bo brez uspeha njegov trud.

„Povej vsaj, kaj ti teži srce!“

„Oh!“ je odgovorila Milica z višjim glasom.

Josip je stopil k njej, jo prijel zopet za roko, iskal lepih oči, ki so se obračale od njega proč, in ji pogladil rjave lase.

„Pusti me! Vso frizuro mi boš razmrščil,“ je dejala uboga ženska in si začela popravljati lase.

Ko pa so bile predrle prve besede jez tihe trme, ni vzdržala nobena zatvornica več poplave zgovornosti. Oponesla je soproga soprogu najprej, kakšne prijatelje da ima on. Ona, iz tako ugledne rodbine, je mislila, da povzdigne socialno tudi njega in ga vpelje v boljše kroge; on pa se trdovraten drži družbe, ki ni zanj ne častna, ne koristna. Če se je on prej dobro počutil med takimi ljudmi, je pač kazal, da nima dobrega okusa; zdaj pa mora biti tega konec, in s takšnimi prijatelji, kakršni se obešajo nanj, se on ne bo družil več.

„Kaj pa se je zgodilo, Milica?“ se je prestrašil Josip. „Moji prijatelji so eden sodnik v Novem mestu, eden profesor, eden trgovec.“

„Oh, ti se pač brigajo za tebe. Janko Cvetež, to je tvoj ljubljenc.“

„Ti mi delaš krivico, Milica. Janka se jaz izogibljem bolj ko voza, ki pobira in raztresa smeti po mestu. Ampak sošolec je moj, in sošolcev si nisem mogel izbrati sam. In kaj ti je storil ta Janko?“

„Meni? Oh, meni nič,“ je napela Milica usta. „Mene ne more razžaliti tak človek. Ampak tebe, tebe je razžalil, po dopisnici razžalil, tako da je bral ves svet našo sramoto.“

„Kje je dopisnica? Daj jo sem, da jo raztrgam!“ je dejal Josip in segel po dopisnici, ki mu jo je kazala Milica.

„Ne. Ne boš je raztrgal,“ je umeknila soproga dopisnico. „Takega žaljenja ne boš vteknil v žep. Poslušaj, kaj ti piše ta cigan! ‚Mili moj Josip!‘ Ali slišiš, kako si norca dela, iz tebe, iz komisarja? ‚Mili moj Josip!‘ Kako smešen začetek, kako nesramno nadaljevanje! Torej: ‚Mili moj Josip! Reci ti svoji milostni, kmalu bi bil zapisal: svoji stari . . .‘ Oh, nesramna predrznost!“

„To je res malo dostojno,“ je pripomnil Josip.

„Res? Malo dostojno! Josip, sedaj šele umejem, zakaj te imenujejo tovariši milo rožo. Saj poznaš jabolko milo rožo, sladkobno, kašnato, brez okusa. Značilnejšega priimka bi ti ne bili mogli izbrati prijatelji. No, in kaj misli storiti mili moj Josip?“

„Kaj hočem storiti, ko niti ne vem, kaj da piše Janko!“

„Kaj piše! Ali ni že zadosti, kar si slišal? Tvoja stara! Jaz, ki sem za pet let mlajša od tebe, ki sem se omožila med svojimi vrstnicami prva! Ta štor me imenuje staro in me terja za neke dolgove.“

„Janku si ti dolžna?“ se je zavzel Josip.

Milica ga je zaničljivo pogledala. „Ali si pozabil, da dela meni obleke Jankova sestra, Zora Cveteževa? Ali je nisi ti sam meni priporočil? Ali me nisi naravnost prosil, da naj ji dam kaj dela? Zakaj da si se tako zavzemal zanj, tega nočem raziskovati. No, in tu imam sedaj pismeno zahvalo.“

„Ampak, Milica,“ je dejal Josip, ki je spoznal zdaj namen dopisnice, „če si Zori kaj dolžna, se vendar spodobi, da poplačaš svoj dolg.“

„Ali se spodobi ali ne spodobi,“ je poudarila ostro ženica, „o tem ni treba meni pouka. To vem jaz bolje od tebe, po rojstvu in po vzgoji. Branjevki se plačuje sproti, modni krojačici pa ne. Nobena mojih znank ne plačuje sproti; a vse vedo, kaj se spodobi. Nespodobno je le to, da pripoveduje ta ženska svojemu propadlemu bratu, tvojemu vrlemu sošolcu, kdo da je njej dolžan; nespodobno je, da ta tvoj sošolec terja koga, ki ni nič dolžan njemu, in najnespodobnejše, da terja po dopisnici.“

„Ne zameri, draga moja, nerodnosti mojemu znancu, ki se je pač potegnil za svojo sestro!“

„Ta sestra naj bo hvaležna, da dobi kaj dela. Jaz se bom premislila, preden naročim še kakšno obleko pri njej.“

„Plačati pa je treba vendar, kar si že prejela.“

„Če bi bila jaz tako lahkomišelná kakor ti in takisto slaba gospodinja, bi bila tudi že plačala. A meni mora še popraviti ta ljubezniva Zora par oblek, ki jih je izkazila, popolnoma izkazila. Jaz ne bom proč metala denarja za šušmarsko robo. Kadar bo vse popravljeno in prenačeno, se bo govorilo o plačevanju. Naši delavci so tako prevzetni, da že mislijo: za odjemalca je dobro vsako delo in ni previsok noben račun. Takšni pa so, ker jih mi sami razvajamo. Kaj misliš torej ti ukreniti zaradi te dopisnice?“

„Jaz?“ se je čudil Josip. „Jaz nič. To bo najboljši odgovor. Ali meniš ti, da bi bilo umestno, če bi odgovoril jaz po še robatejši dopisnici?“

„Dva sošolca, drug drugega vredna,“ je dejala Milica ogorčena in gledala postrani svojega soproga.

„Ali če hočeš, oštejem jaz Janka prav pošteno, ko ga prvič srečam.“

„Če se spodobi to za milo rožo. Tožiti ne misliš?“

„Tožiti, Milica, to bi bilo vendar neumestno in smešno. Tožiti takšnega človeka, ki ga nima nihče za resnega! Sodišče bi se mi smejalo, in vsa javnost bi se nama posmehovala. In kak dobiček bi imela midva, če bi bil Janko obsojen? Takšne malenkosti je treba prezirati. Če te razžali kak cigan, ali ga boš tudi tožila zaradi razžaljenja časti, ko vendar tvoje časti ne more razžaliti tak človek?“

„Mili moj Josip!“ je zahotela Milica z jokavim glasom. „Torej ti res ne boš tožil?“

„Res ne, draga moja.“

Oba sta obmolnila in začela jesti; a v slast jima ni šla ne juha, ki se je bila izhladila, ne druge jedi. Milica je jedla počasi, ker so se ji žalostne misli ravnale na pogreb rodbinske sreče; Josip je

hlatal, ker se mu je mudilo vun, na prosti zrak, kjer bi se mogel otresti domačih sitnosti. Ali ni živel on prijetneje v pisarni? Tovariši niso bili tako zamerljivi, zadeve ne tako kočljive, in navsezadnje je smel on kot uradnik kaznovati stranko, ki si le ni dala dopovedati.

S pretvezo, da ima čez glavo najnujnejših opravkov, se je poslovil Josip od ženice, ki je naprej kuhala svojo jezo, in hitel iz soparnega ozračja, ki je napovedovalo hudo nevihto.

Kako neprijetno mu je bila zmešala uradne misli domača skrb! Takšne prijetnosti rodi zakonska zveza. Človek se nadeja, da bo prevalil zasebne sitnosti, kakor hišni posestnik davke, na druge rame in se mogel sam popolnoma posvetiti uradu, a takoj se pokaže prevara. Njega je bila zadela tem huje, ker je bil tako vesten in prizadeven. Resnobno je mislil on le na uradne stvari, iskreno želel le priznanja in pohvale, bal se le zagreškov v uradnem poslovanju. Za odpočitek od vsega truda je sanjaril o slavni bodočnosti, kako se bo izkazoval, napredoval in puščal za seboj vrstnike. Hude zarote, drzne naklepe bo razkrival, kraljem in cesarjem reševal življenje in za plačilo želel slavo in zahvale od vseh strani. Tolika je bila njegova uradna gorečnost, da je nezavedoma skoraj želel, da bi bilo več prekuhuhov na svetu ali da bi imeli vsaj ti kolikor jih je, nekoliko več poguma in ponudili njemu vsaj nekoliko prilike, da bi se izkazal. Oh, kako je videl samega sebe v sredi med njimi! Med samimi premetenimi sleparji, ki vendar nič ne slutijo. Zakaj on jih slepi, da mu zaupavajo vse strašne skrivnosti, razodevajo vse grozne načrte, ovajajo svoje tovariše. In ravno o pravem času, par trenotij pred izvršitvijo zlobnih nakan, zajme on vso nevarno družbo in jo spravi pod ključ. Zdaj pa ga slave kot rešitelja. Ilustrirani listi prinašajo njegovo podobo poleg podob drznih razbojnikov; z odlikovanji ga obsipajo od vseh strani; zlatih ur in verižic, briljantnih prstanov in igel deži tako, da jih komaj sproti spravlja Milica. He, Milica, poprej si vihala drobni nosek, češ, da ni Josip nič posebnega. Ali si spoznala zdaj, kakšnega moža da imaš? A še lepša zora je žarela Josipu pred očmi, tako lepa, da se je v začetku sam ustavljal razgreti tej domišljiji, da je zardeval in odkimaval, kadar ga je premagala izkušnja. Smehljati se je pa vendar smel. In odkimaval in smehljati se je Josip, kadar se mu je vsililo in ga premagalo preudarjanje, ali naj bi se hotel imenovati on, kadar bi postala stvar istinita in aktualna, plemeniti Narobe, kar tako, preprosto, ali pa rajši plemeniti Narobenau. Tako nujna sicer še ni bila zadeva: a človek mora biti pripravljen na vse; on mora kazati dogodkom pot, ne dogodki njemu. Narobenau se je zdelo Josipu

blagoglasnejše in tudi plemenitejše; zakaj Narobetov se dobi povsod dosti; Narobenau ostane edin. Ta stvar je bila torej dognana, in v tem oziru ne bi mogel presenetiti noben dogodek Josipa, ki ga je domišljija polagoma tako privadila na novo plemstvo, da ni več zardel ob novih mislih. Zakaj ne bi postal on plemeniti Narobenau? Nabrati si je treba seveda zaslug, in to se bo zgodilo. Da bi le bilo več priložnosti! Kadar je bral Josip popise glasovitih razbojnikov, drznih roparjev, nevarnih prevratnikov, so se mu svetile oči, in iz daljave mu je sijal nasproti plemeniti Narobenau. Potem pa se mu je storilo milo, da se taki slavni rokovnjači tako ogibljejo Ljubljane. Kako naj se izkaže človek? Spoznaval je Josip, da je bridka istina, da so naši rojaki prepohlevni, česar v prejšnjih časih ni verjel novinam. Kaj hočeš storiti s takšnimi siromaki? Loviti in zapirati barabe, ki pljujejo na poštene ljudi, ali je to kakšna čast? Toda vremena se vedno lahko izvedre. Bog ve, kaj se še vse zgodi. A naj se zgodi, kar hoče, on, Narobe, bo na svojem mestu in pripravljen.

Kakor sanjari mlad junak o ljutih bojih in slavnih zmagah, tako je sanjaril Josip o reševanju vladarjev in držav iz prekucuških rok. A brez vojne se ne more izkazati junak, in kako naj se izkaže Josip, če ima vedno le z vsakdanjimi ljudmi opravka? Nočni pohodi po okolici mu niso donašali nobene slave, vedno samo nahod. Prilike ni bilo. Tako bi štelo človeštvo, če bi bile prilike vedno ugodne, mnogo več junakov in slavnih mož, seveda tudi več tatov in sleparjev. Modroslovec, ki hoče postati izredni profesor, si beli glavo z novimi sistemi; slikar, ki hoče korakati pred svojo dobo, hlepi po neznanih barvnih učinkih; pisatelju, ki hoče razjeziti svoje tovariše, miglja pred očmi umotvor, ki bi izključil vsako razumevanje; Josip je koprnel od nestrpne želje, da bi otel kakšno državo ali kakšnega vladarja pogube. A med samimi zdravimi ljudmi se ne more proslaviti najboljši zdravnik; med pohlevnimi poštenjaki je siromak jezični doktor, in Josip naj postane v Ljubljani pl. Narobenau! Kar je čutil in trpel Josip v takšnih razmerah, bi mogel čutiti samo kak Napoleon, vtaknjen v meščansko gardo.

Poleg teh neprilik se je pa moral Josip še braniti muham svoje žene. Niti sanjariti ni mogel mirno, ker ga je vedno nadlegovala Milica s svojimi ničmurnostmi. Zakaj ne zahaja v družbo, zakaj ne pelje nje v kakšno družbo, to je slišal dannadan. Seveda, ker ženska ne umeje teh stvari. V družbo! V kakšno družbo pa? Saj bi on tudi rad šel v družbo, če bi se dobila v Ljubljani kakšna družba, ki bi bila res samo družba in nič ko družba, brez vsake posebne primesi. A je ni, je ni. Pri nas je vsaka družba ali slovenska ali nemška, ali napredna

ali ljudska in vrag vedi kakšna; samo družbe zase, samo družbe brez pridevka ni. Ravno ti pridevki, ki ne tvorijo bistva družbe, so odvrčali Josipa od družbe sploh. On si je želel abstraktne družbe. Če je ni, je ni; a to ni njegova krivda. V drugačne pa ne more zahajati nadstrankarski človek.

No, in zdaj je prišla nova, nepričakovana sitnost nadenj. Josip jo je rešetal nadstrankarsko. Milica se jezi, da jo je Janko terjal. Naj plača, kar je dolžna; potem je ne bo terjal nihče. Toliko logike bi morale poznati tudi ženske. Milica nima pravice huda biti; Zora sme biti huda, ker se ji ne plača dolg, in on, Josip, bi se smel jeziti, ker dela Milica za njegovim hrbtom dolgove. No, in ta je lepa. Jezi se ona, soprog bi pa moral prenašati to jezo; ali ni to narobesvet?

Ti preudarki so se zdeli Josipu važni, neovržni. Škoda, da mu niso padli takoj, med razgovorom, v glavo! Na prste bi bil moral on stopiti in pokazati, kdo da je gospodar v hiši. Ženske predstavljajo naprej in naprej mejnike svoje oblasti in omejujejo možem svobodo. To je krivica, ki se ne bi smela trpeti, zlasti ker ne gre tu za osebe, ampak za načela. „Enkrat se moram ustaviti tej strahovladi,“ se je osrčeval Josip; „sicer izgubim vso prostost.“

To je bila lepa, možka misel; a izvedba ni tako lahka, kakor si domišljujejo nevedni samci.

Kaj pa, če bi on, Josip, natihem poplačal te dolgove, za njenim hrbtom, kakor jih je naredila ona za njegovim? To bi bila plemenita osveta, vredna, da bi se brala v šolskih berilih.

Toda s čim pa bo plačal siromak, ko mu pobere ona takoj prvega skoraj ves denar! Neznosno. Nov razlog, da bi se moral jeziti on, ne ona. Tako bi se res ne smeli strahovati zakonski možje. Glavni krivec je seveda Janko. Kaj je pisal ta sitnež dopisnico! Pismo bi bila sicer Milica tudi odprla in brala; a njega bi ne mogla siliti, da naj toži Janka. Za žensko bi bilo takšno pismo naravnost dober nauk. Morebiti bi potem ne odpirala več njegovih pisem. Zdaj naj se pa osmeši on še s tožbo! Zakaj tožiti človeka, ki skoraj ne ve, kaj da govori in kaj da piše, je smešno. „Jaz ne morem tožiti; torej tudi ne bom tožil. Sploh pa, dopisnica je bila nadpisana na mene, samo na mene. Če je kdo razžaljen, sem razžaljen jaz. Jaz pa odpuščam Janku; jaz mu odpuščam kot svojemu sošolcu. Kolikor se čuti razžaljeno Milica, naj pripiše svoji radovednosti. Kdor bere tuja pisma, prisluškuje za tujimi vrati. Oblika Jankovega pisanja ni bila primerna in se ne da zagovarjati; zastran vsebine same na sebi ni reči nič. Janko je Zori brat. Ali se brat ne bi smel potegniti za sestro? Celu grdo bi bilo, če bi se ne brigal zanjo. Janko je ravnal naravnost plemenito. Naj si bo zunanja

oblika še tako robata, lupina še tako trda in grenka, jedro je dobro. Srce ima Janko vendar blago, in obsojati blagega srca zaradi nerodnega vedenja vendar ne kaže. O, če bi se znal vesti ta blagi človek, kolika prijatelja bi si bila!“ S tožbo bi naperil Josip sodišče, javno mnenje in Janka zoper sebe. Janko sicer ne piše Bog ve kako dobro; a tudi slab pisatelj napade lahko dobrega človeka. „Zopet razlog, da bodimo tiho,“ si je mel roke Josip ob toliko razlogih. „Najprej plačaj, Milica, potlej se jezi in tožari! Ampak na dolgu ostajati in se jeziti, če pride račun, je nelogično. In Zora morda težko čaka plačila.“ Josipu je prišla na misel nesreča, ki je bila zadela Zoro pred leti po tuji krivdi; po njegovi seveda ne; on je bil nedolžen. Hudo mu je vendar delo, da ni mogel pomagati. Takrat je trpela Zora pod zavistjo obrekljivosti; ali naj trpi sedaj pod brezvestno zanikarnostjo? „Recimo, da so vse odjemalke takšne kakor moja Milica.“ Josip se je ustrašil te podmene. „Jaz upam,“ se je tolažil, „da drugi soprogi niso tako popustljivi in dobri. Zakaj ženske so ženske, lišp jim ni nikdar predrag, ker se tolažijo s trdnim sklepom, da ga ne bodo tako kmalu plačale.“

Josip je ponovil v mislih vse razloge, ki dokažejo, da nima on nobenega povoda, še manj pa Milica, da bi se jezila, in da se je treba ali neumnega narediti proti Jankovi dopisnici, ali pa ravnati pametno in poplačati dolg. Trdno je sklepal, da se ne vda ne prošnjam, ne jezi svoje žene. Celu dobrodošel se mu je zdel ta povod, da se vendar enkrat pokaže gospodarja v hiši. Kar je namreč Milica doslej trdila svojim prijateljicam, kako vesel je Josip, da mu ni treba gospodariti, to ni bilo res; bil je samo videz. Josip se je samo delal veselega, ker ni hotel kaliti ljubega miru. Ampak kar je preveč, je preveč. Ali naj mu vzame Milica vse pravice? In vendar je ona mlajša, manj izobražena, manj izkušena. Noben pameten človek ne zaupa ladje nevesčemu mornarju; dežele in države upravljajo najsposobnejši, ali vsaj ne najnesposobnejši ljudje: družino, ki je temelj ne samo deželi in državi, ampak vsej človeški družbi, naj ne vlada tisti član, ki manj umeje. To je nenaravno. „Prav žal mi je, Milica,“ je dejal Josip sam pri sebi, „da ti moram pojasniti pravo, naravno razmerje. Enkrat se mora zgoditi, in boljša prva zamera od zadnje.“

Josip je šel v pisarno, kjer je hotel presedeti par uric do južine. Delati vendar ni mogel, ker mu je bila glava polna bojnih načrtov, in da ne more delati, ga je zopet jezilo. Kdo je kriv? Bojni načrti, katere so rodile domače razmere. Ali ni žalostno, če odvrčajo pametnega moža domače ničemurnosti od važnega dela za splošno blaginjo? Doma sitnosti; javno naj pa rešuje človek vladarje in države in si

KONJSKA KUPČIJA

JAROSLAV VEŠIN

proslavlja ime! „Plemenita Narobenau bi bila rada, Milica, kajne? meni pa ne daš miru, da bi si priboril ta naslov. Kako nepravilno mislijo ženske! Po eni strani žele, da bi se mož v javnosti na vse možne načine izkazoval in odlikoval; šopirile bi se potem same; po drugi pa zahtevajo, da bi posvetil ves svoj čas njenim zabavam. Nezdružne zahteve.“

V nadi, da mora toliko razumeti tudi Milica, je hitel Josip domov. Kdor je videl stroge poteze na njegovem obrazu, globoke brazde med obrvimi, srepe oči, si je moral misliti, da je to mož, ki ve, kaj hoče, a tudi hoče, kar ve. Josip se tudi nikogar in ničesar ni bal, razen tega, da se ne bi med potom razpršil moški sklep. Zato je stopnice kar preskakoval. Pozvonil je burno, zaprl vrata odločno in vrgel klobuk malomarno na posteljo. Sprejel ga ni nihče, nov razlog, nov povod neomajani odločnosti. Josip je naredil par korakov po sobi in se odkašljaj, da bi opozoril na svojo navzočnost, in ker je to običajen uvod daljšemu razgovoru. Prvi namen je dosegel Josip.

„Tukaj-le smo pri južini, Josip,“ je zahreščal Josipovega tasta glas iz obednice.

Josip se je stresel in ostrmel.

„Prezgodaj sem prišel,“ je vzdihnil in se pogledal v zrcalo, če ima čelo še zadosti gladko, če gleda zopet milo in se ne drži pregrdo. V enakem slučaju bi ravnal malokdo drugač. Noben pameten poveljnik namreč ne napade sovražnika, ki ima trikratno premoč. In Josipa ni čakal v obednici poleg soproge samo tast, ampak tudi tašča. Marsikdo drug bi se v takih razmerah še toliko neumnega ne bil naredil kolikor Josip, ko je ljubeznivo pozdravljal svoja gosta, se sladko nasmehljaj svoji ženi in prisedel. Tast je odzdravil precej hladno, tašča naravnost slovesno, Milica je samo pokimala, ne da bi pogledala soproga. Josipu, ki se je vdal hipni nadi, da bo s praznim in prijaznim govorjenjem odpravil ljuba gosta in planil potem na osamljenega nasprotnika, se je posvetilo v glavi, in izpreletela ga je neprijetna vročina. Popil je svojo kavo, se naslonil, malomaren navidez, na naslon, vrgel zdaj desno nogo čez levo, zdaj levo čez desno in se trudil, da bi povedal kaj šaljivega; zakaj drugi so pili in jedli molče. Tast je porinil prvi skodelico od sebe, si obrisal s prtičem usta in brke, potegnil parkrat sapo skozi zobe in si pripravljaj smotko.

„Josip,“ je dejal z očetovsko resnobo, ko si jo je prižigal, ali res ne misliš reagirati na tisto dopisnico, ki te je tako kruto razžalila?“

„Kaj njega!“ je zastokala tašča; „Milico, Milico.“

Milica je zaihtela, Josip je hotel poseči v besedo; toda tast je migal z roko, da naj poslušaj, in prosil svojo ženo, da naj ga pusti govoriti.

„Da je to razžaljenje tvoje časti,“ je nadaljeval, „to uvidevaš in o tem ni dvoma.“

„Zakaj naj bi bilo to razžaljenje časti?“ je vprašal plah Josip.

„Moj Bog“, je povzdignila glas in roke tašča, „on še povprašuje, on povprašuje.“

„To vem jaz bolje,“ je poudarjal tast, „ker sem že doživel nešteto podobnih slučajev, ki so se vsi kaznovali, dasi niso bili napol tako resni. Lepo te prosim. Žaliti uradnika, komisarja!“

„Komisarjevo soprogo,“ je vzdihnila tašča, in Milica si je zakrila obraz z rokami.

Josip je poizkušal ugovarjati, češ da je tukaj uradnik ali neuradnik brez pomena, ker mora plačati vsak, kdor je kaj dolžan.

„Govorimo stvarno, Josip!“ je poučeval tast. „Ti vendar temu Cvetežu, ali kako se piše, ki te je tako hudo razžalil, nisi nič dolžan. Tvoja soproga pa —“

„Uboga Milica!“ je vzdihnila tašča.

„tudi nič, in on nima najmanjše pravice terjati tebe ali nje, kaj šele terjati na tak način.“

„Ampak če je Milica dolžna —“

„Preljubezniv soprog!“ je kimala gospa. „Ne da bi branil soproge; še sam jo napada. Kje naj išče sirota brambe!“

„Bodi malo tiho, ljuba moja!“ je zavračal svojo soprogo tast. „Mi ne smemo izgubiti izpred oči glavne stvari. Dolžan ali ne dolžan, to sploh ne spada sem. O razžaljenju se govori, in razžaljenje je dognано, konstatirano; temu se ne da prerekati. Vpraša se samo, kaj da je treba ukreniti.“

„Jaz bom tega Cveteža pošteno oštel, kakor hitro ga srečam.“

„Nastane tedaj vprašanje, če bo to zadosti zadoščenja.“

„Čez in čez.“

„Res bi ga bilo čez in čez, če bi bila ostala stvar tajna. Toda dopisnica, Josip, je javno pismo; to bere deset oči, in kar so brale, gre od ust do ust; to je javno žaljenje, kakršnega ne sme prezreti noben zasebnik, ki mu je kaj za čast, nikan uradnik, komisar. Uradniška čast je jako občutljiva in ne prenese nobenega madeža; škoduje ji že senca žaljivega suma. Ali si hočeš nakopati disciplinarno preiskavo?“

„O jemnasta!“ se je oglasila Milica, ki jo je pogovarjala in božala z roko mati.

Disciplinarna preiskava! Ta strela je vžgala.

Josip je begal z očmi po vseh kotih in brskal po svojih mislih, če bi mogel dobiti še kak ugovor. Vse zaman. Tako ga je bil nagnal nasprotnik, da se ni mogel geniti. Milo je pogledoval v stiski soprogo, še mileje taščo; naletel je na same sovražne oči.

„Disciplinarna preiskava,“ je poudarjal in čakal učinka grozne besede.

Josip je jecljal, izbegal, prepadel, besede brez zveze in zmisla; obračal je nekako v smeh žaljenje takšnega človeka, kakršen je bil Janko.

„O narobe, gospod Narobe,“ je dejal tast resneje, „to žaljenje je tem hujše, čim večja je razdalja med žalilcem in žaljencem.“

„Seveda, če je tako —,“ se je zvijal in vdajal Josip. Disciplinarna preiskava, ukor, kazen, in kar koli bi se mu še moglo hudega primeriti, mu je hrumelo po glavi in ga oblivalo z mrzlo grozo. Brez graje, brez pregreška je služil doslej, celo priznaval se je že njegov trud, in zdaj naj omadeži disciplinarna preiskava njegove zasluge! Josipu se je zdelo, da ne bi preživel take sramote. In on je sanjaril o bodoči slavi, o plemstvu.

Tako premagan je bil Josip, da se mu je v srcu glasilo že tiho čuvstvo hvaležnosti proti tastu in tašči, ki sta ga bila obvarovala disciplinarne preiskave. In kako ljubeznivo sta ravnala tadva z izporkorcjem!

Tast ga je samo še poučeval, kako da naj uredi to zadevo, da ne bo trpel njegov ugled ali čast njegove soproge, in tašča je stala tako trdno na njegovi strani, da je že oštevala hčerko, da naj si takih malenkosti ne žene k srcu; zakaj brez nesporazumenja in navzkrižja ni zakona; treba je samo hitro poravnati, kar se je skrivilo. Josipa pa je hvalila, da je v zgled premnogim uradnikom in da ga posebno čislajo povsod zaradi njegovega vzornega rodbinskega življenja, kar je tem večjega pomena, čim redkejši so dandanes srečni zakoni.

„To je vse res,“ je dejal tast dobrovoljen; „ampak jaz predlagam, da greva midva, Josip, na vrček piva; svoji vzorni gospodinji pa pustiva doma, da se do konca pomenita o svojih zadevah.“

Gospoda sta šla in medtem, ko je mamica razlagala hčerki, kako da bi bilo najprilicnejše poplačati dolgove in koliko bi se dalo odbiti pri računih, je dokazoval tast zetu, kako pametno in pravilno da je ravnal, ker je sklenil tožiti žalilca; zakaj tako se iznebi najlaže sitnega vsiljivca. Znanja in prijateljstva izza mladosti postajajo namreč od leta do leta nadležnejša, spravljajo človeka v zadrege in ga ovirajo v napredovanju, kakor ne teče gladko voz, če se nabere preveč blata na kolesa. Od časa do časa je treba revidirati, pregledati prijateljstva,

obdržati, kar je koristnega ali vsaj ne kvarnega, in odpehniti, kar ni za rabo, kar je odveč. Tega Cvetča da bo treba polagoma s pota spraviti, ker on ni družba za Josipa, ampak navaden postopač, ki je zapravljal najprej svoj dom, ki zapravlja sedaj svoje dušne in telesne moči, ki ga bo morala nazadnje rediti občina, če ga ne ugonobi kmalu vino. Ta človek da slovi jako slabo, ker zabavlja po gostilnicah in kavarnah tako grdo, da bi moral biti že zdavnaj pod ključem, navaden baraba; torej mir z njim!

„Tudi moja misel,“ je kimal Josip, ki je potrpežljivo poslušal. „Toda če ga tožim, se moram kolikor toliko pečati z njim. Ravno, ker sem se ga hotel popolnoma odkrižati, sem menil, da bi pustil vso to zadevo z dopisnico v nemar.“

„To je pa druga stvar,“ je dejal tast. „Tukaj se je on pečal s teboj, in ker ti ni dal izlepa miru, ga moraš odgnati izgrda. Če mu prizaneseš, ti pošlance še ošabnejši in te napade javno pred vsemi ljudmi. Tu je treba takoj odločno stopiti na prste, ravno zaradi ljubega miru.“

Josip je pobesil glavo. Prav hudo mu je bilo; a ugovarjati si ni upal. Oh, če bi Janko vedel, kako težko de Josipu prisiljena tožba, sam bi prišel k njemu in prosil odpuščanja in poravnal, kar je zakrivil.

Ves pobit se je vračal Josip domov od sladkega tasta, ki je obsedel v gostilnici. Pregovarjal se je gredoč natihem, da ima tast prav in tašča in žena prav, da mu vsi dobro žele in da on res ne more ravnati drugače. Vendar mu je bilo hudo, ker se mu je vsiljevala misel, da je žena Milica tudi nekoliko kriva in morda niti on sam ne popolnoma nedolžen.

Malosrčen je vprašal doma ženo, če se nič ne boji, ker se bodo razpravljale pred sodiščem domače razmere, ker bo zvedela vsa javnost, da ostaja ona obleko dolžna ubogi krojačici, in da posebno zadoščenje to sploh ni, če plača Janko par kron kazni za žalitev.

„Ali že zopet začinjaš?“ ga je ustavila žena in mu jela dokazovati, da ni nobena sramota ostajati na dolgu pri rokodelcih, ker delajo tako še imenitnejše gospe; on naj le varuje svojo čast in svoje dostojanstvo. „Kaj pa disciplinarna preiskava?“

„Prav imaš, Milica, da si me spomnila,“ je dejal Josip tiho.

Ponoči se mu je sanjalo o disciplinarni preiskavi, in drugega dne je podal tožbo, nerad, iz strahu, da ne bi trpel njegov ugled pod disciplinarno preiskavo.

(Dalje.)

Narodni motivi.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Daj mi kmetskih rož!

Oj, ne daj mi nagelja, nagelja gosposkega, daj mi rajši poljskih rož, daj mi rajši kmetskih rož!	Ti ne veš, kak hrepeni mi srce po plugu, brani, ti ne veš, kak hrepeni mi po njivi razorani,	po pšenici kot cekin; prepelica v njej pedika in boječe se pomika pred ženjicami.
---	---	--

Oj, poglej to žitno polje!
Med ržjo blešči se mak,
in ob poti, glej, kresnica
moti ti korak.

Daj mi, daj mi kmetskih rož,
ki so zrastle sred dobnav,
daj mi, daj mi poljskih rož,
daj od njiv pozdrav!

Slutnja.

Čul sem pesem dev,
čul sem sladek spev,
spev tako mehak
kakor solnčni trak —

Oj, poglej ta polja,
kamor pogled gre,
vsepovsod življenje,
sama zlata volja!

Kaj pa je tebi, moje srce,
da si otožno tako,
da si tako bolno?

Pa se žito je sklonilo,
kot da s srcem je čutilo,
kot da s srcem je slutilo —
mračne dni . . .

Ruska.

Pa so včeraj fantje peli
pesem žalostno tako,
da še danes, da še danes
mi je srce vse bolno.

Peli so o širnem polju,
sredi njega bor zelen,
a pod borom mlad kozaček
od sovraga preboden.

Oj junaček, oj kozaček,
ktere majke sinek si?
Oj kozaček, oj junaček,
ktere deve dragi si?

Sredi polja.

Sredi polja, sredi žita
mi je duša mlada vsa,
sredi žita, sredi polja
radost moja je doma!

Dajte plug mi, dajte brano,
dajte mi sejalnico,
dajte zlate mi pšenice,
da obdelam njivico!

Oj presrečni kmet na polju,
dobro jutro! jasen dan!
letino daj Bog ti dobro,
da rodi ti širna plan!

Žalostna pesem.

Kaj mi skrinja pisana,
z rožami porisana,
kaj mi v skrinji venček bel,
kaj mi hoče svilen pas,
kaj poročno krilo mi,
črne očke, bel obraz?

Dragi me prevaral je,
dragi me zapustil je,
šel je tja čez daljno morje
daleč, ah, od drage proč,
šel je tiho, brez slovesa,
šel je tiho kar čez noč . . .

Iz naših dni.

Novela. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

III.

Oče je nesel kovčeg, mati zavitek črnega platna, sestre košek, bratje papirnate zavoje: sadje, gnati in kruha — da ne omaga prihodnji kapitan na svoji dolgi poti. Vse dvorišče je bilo na nogah. Matere so želele dobro srečo, večji dečki so gledali zavidno, manjši so kazali jezike in osle, deklice so podajale roko Milanu, ki je prevzetoval in pozdravljal po vojaško. — Tako so šli Strgarjevi, ž njimi Kranjčevi. Po Resljevi cesti se je pomikal ta izprevod, ljudje so se ustavljali in ugibali, kdo odpotuje: oče, sin, ali cela družina?

Ko je odpihal vlak, si je obrisala Strgarica oči, Ferdo je pošepnil bratom, da bo odslej njihov kos kruha večji, ker bo enega manj, sestri sta pristavili, da bo več prostora. Nevenka je stala kakor okamenela, vsa duša ji je silila v oči in te so strmele za vlakom. Hlapon za hlaponom se stresa, drdra, dim zakriva okna in robce, ki vejejo poslednji pozdrav — in Nevenki se stori inako . . . Kakor da je odrezan zdaj zazmeraj njen prijatelj od nje . . .

„Pojdi no, ti zijalo!“ jo je sunila sestra Staša, „kaj ne vidiš, da so že vsi pri izhodu?“ — Tedaj je zaihtela Nevenka. Glasno in bridko, kakor da se je utrgalo nekaj v njej.

„I, kaj pa počenjaš?“ je stopila mati k njej in jo pogledala presunljivo. „Ne delaj mi škandalov,“ je dostavila z izpremenjenim glasom. Takrat je ugenila mati . . . „Saj ni škandal, če jočem za zaročencem,“ se je uprla Nevenka.

„Kaj!“ so rekli Strgar in Strgarica, mati in Staša. Vse je stalo odprtih ust, za očmi se je nabirala jeza, ustavljena samo hipno od začudenja. A bili so že na peronu kolodvora. —

„No, da!“ je odgovorila Nevenka naivno-važno, včeraj sva se zaročila, se zmenila, da se vzameva, ko bo on kapitan . . . Ko bo imel denar, mi bo kupil prstan . . .“

„Malik ti neumni,“ je rekla mati, „misli rajši na šolo; kakšni so ti otroci dandanes . . .“ In pogledovala je Strgarjeve. Milanova mati se je nasmejala prisiljeno: „Glej, glej . . . Zgodaj je začel Milan . . .“ Oče pa se je otresel in udaril po mizici pred izhodom kolodvora: „Otroška pamet! Kaj pa misliš! Kapitani so veliki gospodje, oni se ženijo bogato. Milan nam bo moral vračati, kar pristradamo zanj . . . Milan ima sestre in brate . . .“

Skupaj so odšli na kolodvor — vsak zase so se vrnili. Strgar je šel na jezo še v gostilno, in ko je prišel domov, je bil ves divji. Kranjčevka se je oglasila, ko je slišala zabavljanje. Dvorišče se je veselilo, da sta se skregali enkrat oni dve ošabnici, da sta si očitali, koliko kruha sta dali druga druge otrokom, koliko moke in masti sta si posodili. „Beračija je pri vas,“ je vpil Strgar, „tretjega hodite že na posodo . . . Takale punca — pa mojega kapitana! Njemu prinese nevestica vreče cekinov. Ti beračija taka!“

„Saj smo rekle,“ so trdile sosede, „preveliko prijateljstvo se utepe.“ Strgar pa odpove stanovanje, češ ker noče živeti več v taki soseščini, a njegovega sina naj puste popolnoma pri miru. — Bilo je ravno ob četrletju. Več dni je hodila Strgarica po mestu, prihajala trudna in blatna domov. Tožila je, da si je ogledala brez števila lukenj, a ni našla primerne stanovanja. „Kar je kaj, je silno drago, otrok se brani povsod. Zidajo in zidajo, pa vendar ne naredo stanovanj za revne ljudi.“

„Kaj revne!“ je rekel razdraženo Strgar. „Saj nam povišajo plačo, le vzemi kaj boljšega. Kapitanovi tudi ne morejo stanovati v vsaki luknji — sram me je že, da smo med to pakažo.“

Strgarica je najela stanovanje za štiristo kron. Po dvorišču so jo ženske zasmehovale; nadele so ji ime kapitanovka. — Tisti trije meseci po odpovedi so bili mučni za sosednji si stranki. Sosedji sta bili vajeni povedati si najmanjšo stvar — vse sta si potožili, skupaj sta se potolažili. Zdaj jima je bilo, kakor da jima je kdo odrezal glavo in iztrgal srce. Večkrat je krenila noga, kar tako iz navade, na sosedov prag . . . Jezik je mignil na pozdrav — pa domislila se je hitro Strgarica: „Našega kapitana — ne boste ga imele! . . .“ „Vi in vaš kapitan — kdaj bo še iz njega kaj,“ je odgovorila Kranjčevka. Oprezovali sta na pragu, da nista stopili obe nakrat na hodnik — in večkrat sta pomolili ob istem času glavo izza vrat — in se skrili. Če sta se pa že dobili po nesreči na hodniku, sta si obrnili hrbet. Kranjčevkino perilo je bilo Strgarici napoti, odvezala je svojo vrv; Strgar je odstranil klop, na kateri so sedevali skupaj. Dogajale so se tiste majhne, a tako sitne stvari, s katerimi greni lahko sosed sosedu življenje. Vse dvorišče je razsodilo, da sta tisti čas shujšali prejšnji prijateljici. Bili so res neznosni me-

seci, neznosno ponižanje za Kranjčevko in Nevenko. A Nevenka se je tolažila s prihodnostjo; mati pa se je je bala. Dobre sosede iz bližnje hiše so ji hodile vedno praviti, kaj je rekla Strgarica; oni pa so nosile na uho Kranjčevkine besede; tako ni bilo miru, dasi je bila večina dvorišča za Kranjčeve.

Trpeli sta materi, še več otroci. Nevenka se je ogibala sosedovih, ali njeni sestri nista mogli prestajati brez onih; oni pa so zopet silili k Nevenki, ki jim je pravila pravljice. Otroci so bili tepeni, zaprti. Prepovedano jim je bilo pozdravljati in odgovarjati. Drugi mesec se je razširilo sovraštvo roditeljev na otroke. Strgarjev Ferdo je delal Nevenki šobe, Staša Kranjčeva je polivala Berto. In zaradi vsake take sitnosti se je znašala mati nad Nevenko. Nevenka pa se je tolažila s tem, da je pisala Milanu in mu potožila. On ji je odpisal, da ve že vse; da mu je prepovedal oče pisati Nevenki, a to nič ne de; samo denarja da ni, porcije so majhne, želodec se stiska. Sicer naj se Nevenka nič ne boji, on postane gotovo še kaj posebnega in jo vzame prav gotovo. Nevenka je vsa vesela pokazala materi list, a mati jo je hudo ozmerjala: „Na šolo misli, na knjige! Tu je gotova prihodnost, ti avša neumna! Prepovem ti, pisati mu le še črko; dovolj je sitnosti in besed, že tako izprašujejo pismonošo . . .“

Bridek je bil dan, ko so se selili Strgarjevi iz hiše. Odšli so brez pozdrava, zapustili pajčevine na steni, smeti po tleh, in dolgčas, da bi se kar izjokal. Nova stranka, ki je prišla z Notranjskega, neka sestra s svojimi brati dijaki, se je morala šele vživeti v nove razmere. Bogve koliko niso občevali nikdar. Nevenka je imela toliko tajen, učenja, in njena mati toliko skrbi. Strgarjevi so ji pošiljali vsak čas kako neprijazno pošto — deklicam ni šlo v šoli. Uboga mati! „Ne pisati,“ je rekla. A Nevenka je hodila v prvi letnik pripravnice in je dobila znanke, svetovalke. Pisala je v šoli. O počitnicah sta se dobila z Milanom v Tivoliju. Tožila mu je, kako težko je učenje, a on, kako težko je stradanje. V šoli ne režejo takih kosov kruha kakor doma. „Ali vse to bo minilo in tedaj, Nevenka . . .“

Tedaj! Svetel sen, ki je motil preparandko . . . Nič kaj ni šlo z učenjem; profesorji so se rogali njenim nalogam, v stavke in zvezke se je kradlo tako rado ime Milanovo, v glavo ni hotela pedagogika, matematika — a njena pisma so dopadala součenkam: „Kakor gleda truden potnik večerno zvezdo . . . Učenje je težko — misli hite vedno za teboj . . . Če rišem, narišem srce, cerkev in oltar, če pišem, napišem samo tvoje ime, če računim, štejem samo leta, dni, ure . . .“

Taki in enaki so bili njeni srčni izlivi. Milan je odgovarjal: „Ne zabi me, Nevenka! Zvesto te ljubi

mornar. Dom ti sezida ob velebnem morju. Streho bo pokrivala roža ovijača, mirta in lovor bosta senčila okna. Morju izfrgam skrite zaklade in jih izročim Nevenki, moji ljubezni, ki ne uvene nikdar.“

Vtem se je povzpela Nevenka na nekakšen način v tretji letnik. Tisti čas je prišel v Ljubljano mlad učitelj, ki je služil na mestu pokojnega Kranjca. Prišel je pozdravit vdovo svojega prednika. Bil je fant markantnega lica in nastopa. Čital in učil in premišljeval je mnogo in imel svoje posebne nazore. Mislil je, da bi moral biti učitelj kakor svečnik, kakor luč narodu. Hotel je mnogo, a pri tem mu je bilo potreba idealne ženske, delavne žene. Razkladal je Nevenki, kaj vse misli preosnovati; rada ga je poslušala, rada mu je pritrjevala. Ni mu hotela ugajati, ni se mu laskala, saj se je smatrala za zaročeno. Vendar — snubač je bil tu in ugajal je materi. Ona je želela, da spravi Nevenko v kraj, da ne bi mislili Strgarjevi, da res čaka Milana. S kakim veseljem bi šla potem mati k nekdanjim prijateljem in jim povedala: „Hčer sem omožila . . .“

Uboga mati! Zaman je dokazovala hčeri, da so njeni upi golobi na strehi — da je pametno, da vzame moža, ki ne išče ne lepote, ne denarja, samo dobro srce. „Učitelj!“ je izpregovorila Nevenka zategnjeno in rekla, da bo Milan kmalu kapitan, da ga počaka, če je treba tudi deset let.

„O ti neumna punčara!“ se je razžalostila mati. „Kruha ji nudi, pa grabi po kamnu. Hočeš dobro? — Ne. — Hočeš slabo? — Da. — Nikdar te ne vzame Milan, zapomni si to, Nevenka. In če bi bili tudi zadovoljni Strgarjevi z našo beračijo — fant sam ne ve, kaj obljubuje, ker je otrok — hodile bodo za njim lepe in bogate. Ti nisi lepa . . . Ne veruj mornarju . . . Vzemi učitelja, ubogaj mater, ki ti hoče dobro. Kapitan, kapitan . . . V pristanišču, na ladji in na domu so mu za petami, mu ponujajo blago in srce . . .“

Prvič je grizel črv dvoma mlado srce: Vozil se bo ob solčnih bregovih, se ustavljal ob bogatih mestih. Tam so deklice krasotice. Vabile ga bodo oči krasne in vroče kakor noč juga, vabila ga bo omamljiva beseda . . . Ne veruj mornarju, dekle! Lakomni svet ceni samo lesk lepote, cvenk zlata; nežnost in krotkost duše — kdo uvažuje to? Čakati hočeš? Starost in sramoto dočakaš. — Kaj če ima mati prav? A četudi, četudi — ali more ljubiti Nevenka drugega?

IV.

Pusto je postalo Nevenki doma, rada se je zamujala pri znankah, s strahom je prihajala domov, postajala je na temnih stopnicah in poslušala, če ni

morda učitelj zopet tu . . . Če je slišala moški glas, se je obrnila preplašena, blodila dolgo po ulicah. Ko se je vrnila, je previdno izpraševala hišnico, če je videla, kdo da bi bil pri njih; že oddaleč je jela praviti materi čudne, večkrat izmišljene novice, sanje in številke, ki bi morale priti po teh sanjah; samo da je zmotila mater, da ni začela svoje večne nadležne pesmi: o kruhu, o učitelju, o njeni trmi, o Strgarjevi ošabnosti in mladeniški neveri. Najbolj hudobno so dele Nevenki materine solze, ki so jo bolele, toda je niso prepričale. V takem položaju seveda se ni mogla učiti, in ko so prišle počitnice, ko so hitele tovarišice žareče veselja na dom, se ni upala Nevenka do matere.

„Ne bom te več gojila in podpirala tvojih neumnosti. Vzemi učitelja ali pa si poišči službe. Za pestunjo te že vzamejo. Jaz moram skrbeti za tvoje sestre. Naredila si mi sive lase, mene in sebe spraviš v grob s svojo trmo — ti zanikrno, neubogljivo dekle! Da bi to vedel rajni papa! O, jaz revna, zapuščena vdova! Kolikor me ne jedo drugi, me pojeda lastni otrok. Marija, ti se me usmili!“

Tako tarnanje je mučilo Nevenko, vendar ni doseglo nameravanega smotra, da bi rekla hčerka da! in vzela učitelja, ki ne zahteva ne dote, ne bale, ker ima že sam svoje pohištvo, dočim bi bilo treba Milanu — če bi bilo res kdaj kaj ž njim — vsaj lepe hišne oprave, perila. To pa stane in kje vzeti? Da je zdelala Nevenka, bi potrpela mati še drugo leto; ko bi odšla potem v službo, naj bi varčevala, se pripravljala — in, če bi ne bilo moke iz te pšenice, bi imela vsaj stalno službo, pokojnino. Tako je najbolje, da gre . . .

„Pa grem,“ je rekla Nevenka in stisnila obrvi. Hotela je h gospe Vrčevi, kjer izve za najbolj fine službe. Če gre tudi za otroško varihinjo! Imela bo vsaj svojo sobo, svojo plačo; prihrani si kaj in ne bo gledala zmeraj kislih obrazov. Pa znanci in prijatelji so jo ustavljali, so dajali po navadi vseh znancev in prijateljev — ne da bi jih kdo prosil — svete materi in hčeri. Ta gospa je dejala: Naj ponavlja, kaj je eno leto; če ste jo gojili do letos, jo boste še dve leti. Druga je izpodbijala prvo, češ: Saj ne bo zdelala nikdar, kako naj se uči zaljubljenka? Tretja je očitala Kranjčevki, da je sama kriva, kaj je puščala otroke vedno vkup — ona bi ji bila že davno rada kaj rekla, pa saj je stara Kranjčevka štiriindvajset let in ne potrebuje variha, ne zaščitnika. Četrta, peta in deseta, vsaka je imela svoje mnenje. Strgarjevi prijatelji so rekli, da bi trebalo nabiti Nevenko, ker noče rešiti svoje matere skrbi — omoži naj se. Sicer je mlada, pa tako blago ni nič boljše, če leži — in obleži kaj rado. Deklicam je treba zgodaj od hiše. — Strgarjevi nasprotniki so pa ve-

deli, da bo jezilo roditelje prihodnjega kapitana, če ponavlja Nevenka letnik in čaka doma. „Saj se zgodi toinono,“ so prigovarjali materi. Mati je bila dobra kakor vse matere. Težko ji je delo, da bi šlo mlado dekle v službo, v nevarnosti, in rajni mož je rekel, da naj bo učiteljica.

„Naj pa ponavlja, naj poizkusi še enkrat,“ je odločila mati. „In če še letos ne naredi koristi, se bo učila kuhati in šivati. Ena ali druga sester bo vendar dosegla maturo, in če ni drugače, pojdemo vse k njej.“ Seveda je mislila mati le na učitelja: On počaka — Nevenka se premisli. — Eni znancev so kimali na ta odlok, drugi so skomizgali z ramo.

Tiste počitnice ni bil prišel Milan. Sošolec, sin bogatega Koprčana, ga je povabil na svoj dom. Nevenki je pisal, da je zanj dobro kot še nikdar, ona naj se pa drži trdo radi učitelja. Še par let učenja na morju, potem . . .

Začelo se je šolsko leto, začela se je muka. Milan ni pisal več tako pogostoma, ni prišel za Veliko noč. Bil je na morju — in Nevenkine misli so bile pri njem. Prvi semester je zlezla, drugi ni prinesel zaljubljenki slave: On se vozi ob solčnih bregovih, mamijo ga žarne oči, sladke besede. Nevenka ni lepa in ni bogata. Kako naj se uči mornarjeva nevesta?

Ostala je doma, se učila šivati, kuhati. Ko je končala te kurze, se je oglasil — poglej ga, učitelj . . . Mati je napadla hčer z vsem svojim orodjem, pa solze, pretnje in prigovarjanje niso omajali trdnjave. Učitelj je šel in se oženil z drugo. Strgarjevi so sporočili Nevenki, da je res prismojena, da ni vzela bedaka. „Učitelj učiteljevo, to gre vkup,“ je rekla Strgarica, „in kapitan kapitanovo.“ — „Ne prosim vas ničesar,“ je sporočila Nevenka v odgovor, „sama si prislužim, sama vse napravim.“ — Jela je šivati svojim sošolkam. Noč in dan je brnel železni kolovrat, noč in dan je hitela igla. Nobene zabave razen dela, nobenega veselja razen kupa perila, ki je rasel z vsakim mesecem; razen pisem, ki so pa postajala tem redkejša, čim se je bližal konec čakanja. Že je vozil Milan na veliki ladji za malega kapitana. Torini se je zval poglavar ladje, vesel človek, dobra duša, kavalir, kar ga je. Tako ga je opisoval Milan in tesno je postajalo Nevenki ob tem popisu. Slutila je nekaj.

Milan je naredil kapitanski izpit in hotel nastopiti službo drugega kapitana poleg Torinija, narediti parkrat pot Bombay—Trst, in se poročiti z Nevenko. A nakrat je orel postal kraljiček, mesto velikega parnika „Delfina“ si je izbral Milan mali obalni parnik „Koper“, mesto široke poti oceana je brodaril iz Trsta v Koper. In nobenega pojasnila, nobenega odgovora na vprašanja . . .

In nakrat: Bel papir — zlat rob — zlate črke. Kaj plešejo tako divje te črke? Kaj pravijo? Je to mogoče? „Staša — Staša — beri mi, kar stoji tu!...“

Prestrašen od sestrine bledosti je otrok nerodno bral... Nevenka se je prijela za glavo. Bile so one, ravno one besede: „Zlata Marušičeva — Milan Strgar — poročena. Koper—Trst.“

Koper—Trst! Zato ni šel po bogastvo na veliko morje; čakalo ga je doma — ona pa — ona je pričakala sramoto in prevaro.

„Kaj ti nisem pravila,“ je tarnala mati. „Bila bi me poslušala, pa bi sedela zdaj pri kruhu; a tako imam sramoto, zasmeh. Še na trg se ne upam. Str-

BOLGARSKI CAR FERDINAND OB ČRNEM MORJU

garica se baha in pravi: Tridesettisoč je priženil Milan. Trgovčeva hči je iz Kopra. Radi nje se ni podal naprej. Vse življenje bo kapitan malega parnika, ker hočeta oče in ona, da je doma. Oni Torini, sin uglednega Tržačana, je pomagal Milanu do mesta in neveste. Naš kapitan! To gre po trgu...“

Materinemu očitanju in zasmehu je uhajala na Golavec; tam je blodila sama vse dni, vila roke, se borila z obupom, se prijemala za glavo. O čudno! To je ona in ista — njena glava! Čelo, za katerim vre zdaj tako, je poljuboval Milan — zdaj je zagnal sekiro vanje... In rana peče, peče... Čakaj me, je prosil, je pisal tolikokrat. Čakaj me! Kje?! Ob morju? Ob prepadu? ob reki?

Glej, glej, kako se blesti v solncu, se zvija, ovija Golavec... Ljubljana, ti temnozeleni... Toliko je globoka, da zagrne vse bolečine, tako je usmiljena, da se ohlade v njej pekoče oči... Voda je. Kakor vsaka, teče v morje. In ob morju hodi, po morju vozi mladi kapitan... Povedala bi reka morju, morje kapitanu o oni, ki čaka zavita v protje Gruberjevega kanala. — In šel bi, prišel bi mladi kapitan k njej, ki čaka, ki je čakala sedem let...

O, kaj šume jelše zasmehljivo vedno eno in isto pesem: Kapitan, kapitan! Ne veruj mornarju, dekle! — A čuj! Drugo pojo prešerni jeseni, prikimujejo jim gostolase jelše: Oranžin cvet je v laseh in dolga se vije bela vlečka po preprogi svetišča, in dragocena je svila in svetli so dragulji, ker je bogata nevesta kapitanova. Po zaklad je šel na otok... Vzemi k zakladu še bridke solze zapuščene, vzemi jih, nevesta mlada, naj ti bodo poročni dar od Nevenke...

Oranžin cvet je v laseh neveste. Sveče gore — mladi kapitan prisega... O stoj! Kaj nisi prisegal drugi?! Obstane ženin, se zamisli. Ali vroča je nevesta z južnega kraja, kakor plameni so njene oči. Zato gori in zablja kapitan ob njej... Ženin sta in nevesta — na veke združena, a ti — na veke ločena...

A ti, Nevenka — ti bodi nevesta samotnemu boru, ti, Nevenka, bodi tovarišica jelkam in smrekam... Ti se obesi, Nevenka, na zeleno drevo — naj ti bo poročni venec bodeča veja — šumno, glasno ti zapoje gozd poročno pesem. Huj, kako gre vrišč in smeh po lesu: — Nisi marala učitelja, čakala si kapitana — voziti si se hotela na ponosnem brodu, v časti in sreči. Zdaj pa sezi, Nevenka, po potni palici, romaj in trkaj na ljudska vrata, vprašuj, kje je prostora za zapuščeno nevesto, kje ji je pogrnjena miza, kje ji je pripravljen dom za njeno starost? Vprašaj, kam so se zatekla leta mladosti, vprašaj, kod se vrnejo — da pričneš novo življenje brez varljive nade, brez prostega srca.

Pod bori je drvela naprej in naprej... Stiskala si je z rokami senci, prosila Boga: Samo zblazneti me ne pusti, samo zblazneti ne!... Pošlji mi smrt, smrt!...

Tiste dni so se posrebrili mladi deklici lasje. Smrti ni bilo. Telo je prebolelo, duša otopela. Tujila se je ljudem, skrivala kakor krivdo svojo nesrečo. Z delom si je služila grenak kruh, ona, ki je menila, da ji bo rezala ljubezen belega in rahlega. — —

Sedem let je zdaj od tega. Sedem let. Rahlo so vzela ostrino žela žalosti. Še peče in boli rana, vendar ni več obupnega divjanja, vendar se je umiril nož ljubosumnosti, ki ji je rezal prva leta srce. Takrat jo je prijemalo, da bi bila šla v Trst. Da bi počakala njega in njo... Rekla bi, naredila bi —

kaj, ji ni bilo jasno. Uneslo se je tudi to, prišle so druge skrbi. Sestri sta vstopili v pripravnico. Staša je bila v tretjem, Pavla v prvem letniku, ko je jela bolehati mati. In ko je delala Staša maturo, je priporočila mati svoje otroke Bogu, Nevenka jim je morala biti sestra in mati. Da bi delala Pavla dolgo pot štirih let pripravnice, ni kazalo; dala jo je v trgovski kurz, ji dobila službo v Kranju. Tam se je seznanila s poštenim fantom. Čakala ga je štiri leta, da sta si pripravila kaj. Ostal je mož-beseda. Zdaj je v Trstu. Staša je učiteljevala dve leti v hribovitem kraju in dobila potem po posebni protekciji mesto na Vrhniki. Sestrama je dobro. Pavla vabi Nevenko k sebi v Trst. Lahko bi se omožila tam. Ona ima vedno kakega gospoda na stanovanju, in po ljudeh pride in gre vse. Nevenka noče tja. Ne mara slišati o možitvi, ne mara videti izgubljene sreče. Sicer je zdaj primerno dobro tudi Nevenki. Blaga gospa, kateri se je smilila, je trkala in prosila toliko časa, da je dobila Nevenka službo otroške vrtnarice. Preskrbljena je za silo. Ko bi le ne bilo hudobnih ljudi in spominov! Oni slede v cerkev, v krog njene drobne čredice. Otroci jo spominjajo, da ima Milan dve dekletci. „Zelo srčkani,“ piše sestra iz Trsta.

Večkrat naleti Staša na Milana. On prebledi in umolkne, če govori z ženo. Če je sam, se zdi, da bi se rad ustavil in povprašal kaj — a Staša hiti neprijazno mimo njega. Zakaj, sestra moja? Kdo mu zameri kaj? Neumna je ženska, ki veruje in čaka. Da. Bila bi vzela takrat učitelja Dolenca . . .

Večkrat naleti Nevenka na Strgarjeve. Ni jeze med njimi. Ob materini smrti so bili prišli pokropit, spremit. Tolažili so tedaj Nevenko, ji svetovali, da se omoži, in ji povedali, da je Milan srečen. Srečen! Nobena solza obupane mu ni skalila miru. Daj Bog, da bi bil, ostal srečen — daj Bog, da se pogovoriva enkrat mirno o minulem, da se nasmejiva komediji življenja . . . Zdaj, to čuti Nevenka, ni še čas za to. Čas in trdna volja sta nasula pepela na požar obupa. Ali pod pepelom tli še in peče — še jo zaskeli, ko zagleda Milanovo mater.

Strgarjevim ni prav, če jo vidijo samo — prav ni to drugim. Naj vam ne bodo mar samotne samotne poti, kot vam niso bile mar njene solze. Prosto skače ptičica po gozdu, prosto si išče vodica svoje poti — človek pa stoji pod vednim nadzorstvom ljubega bližnjega, javnega mnenja.

(Dalje.)

Dihanje njiv.

Zložil Radoslav Bevk.

V pričakovanje sveto
odeto
je polje
bilo
in kmet je šel
ves sladke volje
med njivami
in govoril tako:

„V tej zemlji zrnje sniva mi —
Bog sam mi ga je dal;
zato: zakaj bi trepetal,
saj On je poln dobrote same
in če bi grešnika me kaznoval —
le svoje vzame.“

Ko šel je mimo znamenja
se je odkril,
pokleknil na kup kamenja,
in glas njegov
se je v molitev spremenil:

„Bog Oče, Sin in Sveti Duh!
Dajte mi samo to,
kar rabi duša moja in telo —
Bog Oče, Sin in Sveti Duh!“

Obraz neba bil resen je, teman —
a kmet domov se vračal je boječ, udan.
In ko poletje je priromalo
v deželo, da bi videli tedaj
vsa čuda, slišali vse pesmi, kar izpel jih gaj
in v poju prepelica:

„Pet — pedi, pet — pedi,
pojditе žet,
že se mudi! . . .“

In v razoru ženjica:

„Reži mi, srpič, reži mi,
tri nagelje rdeče vreži mi! . . .“

In fant od steze ji odpoje:

„Daj, šopek duhteči zveži mi
in s trakom rdečim ga trikrat ovij,
poškropi ga s kapljami rdeče krvi! . . .“

In kmet vesel je žetve svoje:

„O sveta Trojica,
to polje poglej!
Bog Oče, kar dala je Tvoja desnica,
kar meni si Ti pritrpel,
Bog Sin, in Bog Sveti Duh, kar mi Tvoj
žegen je dal —

ne bom vsega vzal,
samo za živež in spómladno kal —
a drugo Ti sprejmi nazaj,
za Svojo čast, zdaj in na vekomaj! . . .“

Na Barju.

Spisal Josip Jošt.

(Konec.)

V.

Da, ko bi kdo vedel, kaj prinese prihodnost! Niti zase ne uganeš, kaj šele za koga drugega. — Storil bi toinono.

Gantar je postal nestrpen in ni se mu zdelo prav, da je delavcem odkril skrivnost.

Fant — takšen bo kakor Miha ali Gašparon — ali pa Honza, da bi sproti pil Ljubljano! In komaj se za silo izgodnja, že ti počenja kakor kak velik — kakor največji falot. Kje naj ga iščem, ko je vinskih brlogov več nego poštenih hiš. — Prokleta mesto! Ti si ga izpridilo. — Zakaj pa nisi mene? Pač sem bil drugačen in sem te poznal dodobra; pa sem rajši šel na Barje nego semkaj. — Še vas poznam, barake in palače, umazane ceste in smrdljive steze — vse, tudi te dolge vrste dreves, Grad. — Kje ste vi — kje sem jaz! Pa pokáj. —

Že je stal v čolnu, da se povrne domov; pa se je nakrat zopet spomnil vsega:

In še tega je zmožen! Mi bi pa doma stradali! On sedi kje s tovariši in se smeja mojemu trpljenju — za moj denar, za moje žulje. —

Pa mu je svetovalo nekaj, naj gre k bratovi ženi! Čemu? Ko mu je bilo jasno, da ga ondi pač ni. —

Kaj, če bi mi ponudil prgišče sam cesar in rekel: Nà, napravi z zlatom, kar ti drago! Smeš se obleči v svilo in na prste si natakneš briljante. — Kaj bi? Vzel bi in bi se odel v prtenino.

Ali tako! Če štejem vse korake, jih ne seštejem — pa sem priboril drobtinico, in še te bo zdaj konec. —

Vidite — enkrat je nekje okusil družbo, pa se je izpremenil menda čez noč. In ko bi trdil, da je to raj! Saj človek ni več človek, ko se valja pod mizo in se ondi pobrati s psom. — Pa pes je moder in se napije iz potoka. —

Fant vstane in ne reče: Povprašam, ali je sosed še živ! Gre pa pogledat, kje so fantje in dekleta, da se vrne čez dve noči.

Na potu so se igrali paglavci in poganjali frnikule, pa se skavsali in cukali za lase.

V vsako roko bi prijel dve glavi in potrkal ž njimi kakor s tobakovim mošnjičkom! —

In nihče ne pohajkuje! je menil. Še oni na pristanu se gibljejo, kolikor treba, da si vsaj zaslužijo požirek — kaj pač drugega! Nihče od njih si ne

bo zidal za to z onim kamenjem hiše! — In vsa ulica nekam hiti, vse se nekam steka; na pragu ne uzreš zamazane ženske, na klopi ni brezposelnih gizdalinov. — Ti pa stojiš, hodiš od ogla do ogla, ko te tako žene daleč ob reki, da bi šel in na en mah obdelal vse razore, kjer tako šumi in prasketa. Pa ne moreš! Od srda so ti oledenele žile — sploh ne čutiš, kako prestopajo noge v neznani moči. —

Pa nikjer se ne širi omamni duh pokošenega sena — da te razvedri in duši v opojni sladkosti.

Glejte, takó je tam krog doma. —

Zaklel bi, pa se nisi naučil v petih desetletjih! Smejali bi se ti, smejali, ker te ne poznajo.

Srečna hišica ribičeva, ki nisi nikoli videla bo-bolesti in tuge. —

„Ako bi bil en človek podoben drugemu, bi bilo dobro. Tako pa — ni treba, da bi ti vse to pripovedoval; ko pa ni danes tega, kar je bilo včeraj! Če še sin ni tak ko oče! In jutri bo zopet drugače! Tako je — in jaz naj čakam, pa čakam! Ti ga ne poznaš, fanta!“

„Pa odkod se je vzel, Gantar? Kakor da ni tvoj —“

„Skoro bi mislil, da se je res rodil iz tujega greha, toda saj veš, kako je!“

Pač nima kakega greha nad seboj? je pomislila svakinja; da ga zdaj Bog kaznuje s fantom. Kako se je pa godilo moji materi! Vsa stara leta ni bilo nego jok in stok — nikoli miru in nikjer! Nazadnje pa taka smrt. —

„Da, Gantar, Bog ve, kakšen je zdaj svet! Kakor da ne znamo več živeti! Če pomisliš, kako se že mi ubijamo, da ne tiščimo zob v steno! Da, vidiš! Moramo!“

„Mi moramo, seveda! Ali kaj, ko se ti držiš in se boriš za grižljaj, drugi ti ga pa raznašajo!“

Svakinja je vzdihnila.

„Ah, da — blagoslova ni, sreče ni! Ne rečem, da bi ti moralo leteti kar na kup: skopuh tudi nisi, pa vendar kjer ni miru, ni pomoči. Če pogledaš našega Anžeta! Ali pa Metko! Ti imaš tudi še Jakca in Pepeta — pa kaj: če eden ni tak kakor bi moral biti, pač ni nič, ker nima nihče veselja! Če te boli le en prst ali en zob, je vse telo brez moči — tako je, da!“

Če morda fanta ni izklel, ko je bil še desetleten paglavec? se je vprašala. Zdaj pa prihaja nanj v

gotovih dneh in se mu pozna kletev! Kako pa tudi gleda! Ali —

„Vse skupaj je neumnost, Ana!“

Ana se je preplašila, kakor da je on rekel, da ni sveta.

„Kaj je neumnost? A?“

„I to — delo in trpljenje!“

Zamahnil je z rokami in se okrenil proti mestu.

„Čuj, nikar še ti ne obupaj zaradi takega vzroka! Kaj ti meša glavo taka reč!“

Z odprtimi ustmi je poslušala, kaj bo odgovoril, in se je oprla na motiko.

Ni vedel, kaj je dejal; preveč mu je vrelo po glavi in besede je le bruhal iz sebe, da je kar hroplo nekje v prsih kakor voda pod zemljo.

„Kako naj ne! Dobro me poglej, ali nisem shujšal zadnji čas za par let? Ko nimam nikdar pokoja! Okoli doma hodim, pa se mi zdi, da ni moj, in nobena stvar ni več na svojem mestu. Prislonim kol k stepi — zjutraj ga že ni videti več ondi! — Vstanem, in že vidim, kako gre fant k sosedu, ali pa je ravnokar prišel od bogvekod in si žvižga, če še more — če mu niso kje zmedli glave lumpje in falotje! Tako je vsak teden in nihče ni vesel!“

„Pet krav se ne dobi za groš, veš; in to tudi ne more dolgo trajati,“ je z zaupanjem trdila Ana, „— do jeseni.“

„Makari gre od doma — in bo prav!“

Prizadeval si je priti do prepričanja, da je tako najbolje. Kradoma se je selilo v srce prav rahlo upanje. —

Vstaneš, ko je zora še daleč za gorami, in ves dan zreš vedre obraze; ni velike skrbi in zadušljivih misli. Vsa poljana žari in se giblje, prerojena in zbudena — zlati se klasje in šumi.

Ali nagloma se je vrnil dvom in veselje je izginilo kakor mavrica — prav kakor da se je bolniku sanjalo, kako se je radoval v izbrani družbi in slovesno obhajal slavno osemdesetletnico! Pa se je zavedel v bridki sedanosti in se razžalostil v novi muki — mesto nadeje je vzknila bojazen, strah pred prihodnostjo. —

Hodiš, pa ne veš, kam in kako! Komaj si si opomogel od truda in napora in si premagal hipno malodušje, že te je zajela druga boleost, da ti zamori poslednje navdušenje. Znabiti si veroval, da ustvariš nov svet — pa se je premaknil en steber in vsa slikovita stavba se je zrušila v prah.

Po tolikih izkušnjah je zavladala nezaupnost in malodušnost. —

Pa ni dejala svakinja Ana, da to ne bo večno trajalo?

Saj še bije srce in moči so iste ko prej, nekoliko razrvane in potrte; zbereš in poživiš jih, poglej

— česa še želiš? Zbral si nekdanje sile, pa se dokoplješ, kamor hočeš. —

Tako si veroval in obupaval — in vendar je poleg zaupanja ostala iskrica neodločnosti: šel bi, a kako?

Kako bi došel do tega in tega? šepče nekaj, in v duši ti za vedno ostane skrivna bol — in ne odpod je jasen dan, še manj pa svetli srebrniki.

Kaj to, če je pravkar zadonela sèm od Tržaške ceste divna koračnica in bije ob Grad in Golavec — ko pa le za oddih pozabiš nase, da se brž nanovo zaveš vsega. —

Brezkončni drevored se potaplja v lahni sopari poldanske vročine — še pevci so zanemeli v ne-navadni razgretosti. Na puščobni Gmajni se je nekako zbudil neodločen napev — kroginkrog miglja in migota nad zemljo kakor v nepregledni stepi, razbeljeni in žareči, da se vnema vsak hip suho bilje. Z Barja je priplul tako znan duh in nevedé požuriš stopinje, da čimpreje pozdraviš nizki krov. In vendar nisi zaznal, da te je pri teh korakih objela neugnana želja po utehi in zadoščenju, jadrno bi pohitel in pozabil, če bi le mogel, na vse križe in neugodnosti težkega življenja.

Jurača že ni bilo nikjer; pest plev so pustili konji na produ. A ostali delavci so še skladali in zlagali, hropili in kleli. Samo Petričev Jakopič se je ozrl na Gantarja.

„Kaj že greste?“

„Grem — čas je!“ je odvrnil pomirjen, pa se hkrati spomnil, da je sam in ne more iti. Obrvi so se mu nasršile; kljubtemu je segel po verigi in pritegnil čoln, ki se je komaj zgenil, ko je Gantar stopil vanj. Pod orjaškimi škornji so zahreščali drobci kamenja, v kolibi je vse ostalo nedotaknjeno.

„Poizkusim sam!“ je ponosljaj. Naj se goni okrog, vrag nehvaležni! Izgubil se ne bo, ker je lump in prefrigan. Nihče ne zajoka po njem!

Nikogar ni bilo na vodi; na obrežju so kričale prulske perice in pod vrbjem so počivali brodiči, rjava in belozelena barva je odsevala pod njimi.

Gantar je razpel roke in slekel suknjič, pa ga izdaleka zagnal na krmilo; zavihal si je rokave, da so se pokazali široki lakti, žile, debele za prst; izpod polen je potegnil dolgo vrv in si jo pripravil. In nato je pokleknil na kraj čolna, da odpne verigo. Stegnil se je po kavljju z desnico, pa je bila na vsak način za celo ped prekratka! Priklonil se je še niže in segel še dlje — pa se je čoln le zazibal in Gantar je skoraj omahnil čezenj.

Osel! je zarentačil. Saj nisem danes prvič tu, da ne bi znal!

In res je bil hipoma pozabil, ko je mislil na vse kaj drugega nego na to.

Kakor medved je potegnil čoln h kolu, izbil kavelj in veriga mu je zrožljala pod noge. Nena doma je opazil, da voda ni tako lena; takoj je izkušala poriniti čoln navzdol, in tam je že pohitevala proti mostu; čolnar se je uprl ob drog, da se ustavi. Dvakrat je moral jako nasloniti kol, da se je obdržal; pa je naenkrat zaneslo prednji konec in ga je obrnilo pred Prule — voda je zašumela.

Tako bo šlo!

Razvnel se je, da sam ni vedel, kdaj. Začudil se je, da je tako neumen in ne zna z mesta. Predjal je hlod na levo, pa se je komaj premaknil za dlan!

Prav tedaj je prišel na pristan Tona; smeje je kadil cigareto in tiščal roke v hlače kakor bogataš!

„Ali se jaz ne smem peljati?“ je hudomušno zaklical.

„Prokleti cigan! Ali si vendar prišel?“

Strašno ga je pograbilo, da je moral zakleti; z vso močjo je sunil v globočino, da mu je voda oškropila hlače do kolen. Če bi bil mogel, prav gotovo bi bil zagnal drog v Toneta, da mu zazmerom zaveže jezik.

„Če Vam ni prav, pa grem še nazaj! Do večera me še čakajo.“

„Fant, ti si pijan; razumeš? Seme ti vražje!“

„Saj sem se kmalu vrnil, ne?“

„Ti duša izdana! Mar boš ti najel delavce za to, kar sem zamudil zaradi tebe? Ha?“

Oče je vpil, res je vpil in se razkačeno oziral na pristan. Težaki so dvigali glave, brodnik Tona se je vstopil prav široko in poslušal.

„Kje imaš moko?“ je zahreščal mož, da je jeknilo na vseh straneh. „Kje jo imaš, kaj? Ti nisem dal pet kron? In še za vrečo sem ti dal, ti pasje-glavec! Kam si spravil vse to?“

Tona se je brezskrbno nasmehnil in sunil z nogo v prod.

„Ali zdaj nimaš jezika, da bi povedal? Kam si zabil tolar? Fant —“

Zmedlo se mu je krmarenje; pa se je vendar obrnil proti pristanu, da doseže kol in priveže čoln.

„Oče, saj veste, da včeraj nisem bil prav nikjer. Vso nedeljo sem prespal, da sem danes šel z Vami.“

„Seveda si jo prespal, pa le, ker si bil v soboto tak kot čep — zgaga ničvredna. Kaj meniš, da je vsak dan tvoj?“

„Nekaj sem vendar zaslužil danes? Prej sem Vam rekel za požirek —“

„Ha, zaslužil si? Ko si še v čolnu zaspal!“

Na bregu so postavali ljudje, kakor da se njim na čast odigrava ta pogubna tragedija — nihče ni poznal Gantarja in njegove nesreče, tudi ne Tineta, ki se mu mudi proti Krimu z večjim navdušenjem, kot da išče severni tečaj.

Prav brez vzroka se je vmes vtaknil brodnik Tona.

„Kaj, kaj! Čemu se srdite, mož?“

„Molči, ki se nisi nikdar pečal s poštenim delom, pa ne veš, kaj se pravi trpeti! Meni se je zgodila krivica — ti pa molči! Vidiš, da bo fant ravnotak nepridiprav kakor ti! Ali pa kakor ti-le, oni-le!“

Pokazal je na delavce.

„Kaj pravi?“ je vprašal Gašparon.

„Pravim, da bo fant tak potepuh kot ti, veš?“

„Gantar — da ti še ne bo žal te besede!“

„Žal? Nisem se priklatil od bogvekod, da bi ne znal domov, kakor ti! — Ampak vi ste ga izprijeli, fanta, vi ste ga zdelali! — Od česa pa vi živite, ha? Tako čakate kakor pes, kdaj bo skoz ta ali ta vrata priletela kost, da se spopadete zanj!“

Zarenčali so, surove kletve so se oglasile povsod, ljudje so se zakrohotali z vsem grlom.

„Vi ste ga zapeljali, vi! Ki nimate nikdar poštene skrbi, da bi se preživili po človeško! Ki ne poznate ne matere, ne očeta, da bi vas bila vzredila po krščansko, kakor se spodobi za človeka! — Tak bo fant! Berač bo! S psom se bo bratil, vsak ga bo lahko pocukal za strgane hlačnice in ga oblajal! Vsakdo bo lahko pljunil vanj! Napol nag bo hodil okoli, pa bo spal danes na gnojišču, jutri na smetišču.“

Težke so bile besede, težke kakor svinec.

„Takšen bo!“ je razvnet nadaljeval Gantar, „kakor ti-le postopači, ki zijajo in poslušajo, namesto da bi šli in si zapomnili, kakšni so otroci dandanes! Kaj zijate in poslušate?“

Zavpil je, da se je odnekod prikazal policaj; nekateri gledalci so prestopili za korak, pa so se zopet ustavili in topo zijali na vodo. Tam se je boril Gantar, ogromen kakor hrast, pa suval čoln sem in tja. Končno se je približal kolu, vrgel drog in izkušal zagnati vrv krog kola — pa je vse to trajalo predolgo in čoln se je odmaknil, vrv pa je čofnila v vodo. In to se je ponovilo dvakrat.

„Poglej! Jaz se trudim in peham, ti pa zijaš, nesnaga zapuščena! Ali si ti sploh moj sin? Kaj?“

„Gantar, ne bodi tako hud!“ ga je zbadal Gašparon brezuspešno.

„Si ti sploh moj sin, da te je obsedel sam vrag?“

„Menda sem pač Vaš, ne?“

„Norčuj se še, ko vidiš, da me bo kmalu konec same jeze in trpljenja.“

In zopet mu je padla vrv v reko, pa je odplaval čoln par korakov navzdol.

„No, pridite sem, da Vam pomorem!“ je dejal Tona brezbrizno in vrgel cigareto v vodo.

„Aha, zdaj me kličeš, prej te pa ni bilo, kakor da si se pogreznil v pekel!“

Ni jima bilo mar za gledalce; nepotrebni frkolini so se smejali; penzionist je prekrižal roke na hrbtu in odprl usta — niti ena pravična misel ga ni obšla v krutem pedantizmu, ki mu ni vseč najenostavnejša oblika na človeku!

„Naj bo!“ je zasopel Gantar in napel vse žile, da je krenil pred Prule. In Tone ga je opazoval, kakor da je tujec: pomogel bi mu, pa noče ne ta, ne oni! — Ozrl se je; tam so dragonci peljali voz slame — sedeli so na vrhu in noge so jim odrevele bingljale sem pa tja.

„Oče, k tem-le grem!“ je zavpil Tone in se je prešerno nasmejal.“

„Boš šel, da, boš! Pa kesal se boš!“

In oče je za trenutek pomislil: Ha, prav bi bilo! Sam župan bi fanta „priporočil“ z besedo! In dali bi mu najbolj divjega žrebca, črnega kot škrat, žrebca, ki še ni nikoli čutil teže na hrbtu! Da bi ga nakratko pripeli h kolu in na sedlo privezali, Toneta. Žrebca bi naklestili z neusmiljenim bičem, dokler bi se ne penila oba do vratu — tudi fant! In skakala bi seženj visoko in se postavljala na glavo, dokler se ne naučita pokorščine in ubogljivosti — pôt in kri bi škropila po tleh! Prav bi bilo tako! — Pa bi odvezali neukročena žrebca in ga spustili v jahalnico, da se utrudita do smrti!

„V škornje bi ti lila kri, veš!“ je kriknil oče. „Pa nikdar več bi se ne pregrešil nad očetom!“

„Oče, tu imate še dve kroni!“

Vnovič je zaplala jeza po Gantarjevih prsih. Na ustrnice mu je stopila pena; onemoglo je stisnil čeljusti, da jih zdrobi, in besno je sunil čoln, da se je nalonil na breg. In tega je tedaj dosegel Gantar skokoma pa zasidral brod ob plotu razdrte hiše pred Prulami. — Z obema rokama je potegnil po širokem obrazu — in obe sta bili mokri od vročega znoja. Še v usta mu je silila slana voda in se pomešala s peno.

„To že ni človeško!“ je zastokal mož in šel nekam po sapo. „Pa zakaj?“

Ni mogel priti do pravega zaključka. Nazadnje se je domislil, da mora domov.

„Tak misliš pokončati še tisti dve kroni? Negodni prihajač ali kaj! Tja gor pojdi!“ je zapovedal s hripavim grlom in pokazal proti mostu pa se obrnil ob reki.

„Mar naj bom lačen ves teden radi tega —“

Zarobantil je in udaril ob tla s škornjem, da se je zaprašilo.

Vsevprek so se podile po glavi nesrečne misli —

Za vsakdanji kruh toliko trpljenja in solz — zajokal bi, pa se nisem naučil nikdar in ne bom znal nikoli. A če bi se jaz ne jokal — moj Bog! otroci bi se jokali vso žetev.

In nikoli ni Gantar zaznal toliko skrbi kot tedaj! Pač jih je bilo dovolj vedno in povsod; a dosihmal mu niso kratile življenja; ko se je iznebil ene, se je z lahkočo otresel druge, pa ga ni nobena mučila do smrti. Tako je šlo dannadan —

Ali zdaj se je pojavila ena velika skrb, težka in neznosna, — in hkrati ž njo še desetorice drugih, ki so bile videti vse tako silne kot prej nikoli, dasi so bile sicer neznatne; toda v družbi z ono skrbjo se mu niso zdele nič manjše, in zato so ga morale vse obenem. In vsak pojav mu je vzbujal nebroj misli, povsod so se mu ponujale —

A kdaj se otrese one skrbi, ki mu je krčila pest in mu stiskala zobe in srce?

VI.

Prinesel je petindvajšček in ga zleknil v kolibo; Tone pa je vendar že bil pripravil sredi čolna ognjišče — osem rdečih opek, in nadeval pest treščic. Tako je bilo urejeno za kosilo; in Gantar je zakuril, pa pristavil lonec in ga zaslonil s poleni. Prav redko se je zakadilo in zaprasketalo. —

„Pa Vas ni bilo sram tako iti v mesto?“ bi bil najrajši vprašal Tone; pa ni maral, ker je že naprej vedel za odgovor:

„Sram? Mene naj bo sram, morostarja? Preživljajo meščani mene ali jaz sam, ali ti, ali kdo? Kdaj mi je še kdo dejal: od tebe ne kupim, ker si navaden človek, kmet? Bos si upam iti pred samega cesarja, tja med take ljudi, kamor si gospôda komaj upa imenitno napravljena. Sam delam, pa tudi hodim tak!“

In zares je bil Gantar takšen: sapa se mu je lovila v srajco, da so se mu za pasom napihovali mehurji, prav ko da ga hočejo zanesti nekam kvišku. —

Samanasebi sta dvignila drogove in zavozila na reko — ob levem bregu proti Vrhniki.

„Tamkaj delajo,“ je pokazal Gantar z glavo naokrog, „jaz pa stojim tu kakor božji volek na koncu veje, in gledam v zrak, kdaj začnejo padati cekini iz oblakov —“

Tone ni niti za hip izpremenil obraza — molčal je in zbiral besede in izraze.

In počasi, zateglo in jedrnato je nadaljeval oče: „Okoli sveta bi bil lahko pribrodil, tolikokrat sem že premeril to vodo, pa ne pridem dlje kot do Ljubljane! Pa sem veroval, da se lepega jutra zadnjikrat vozim tod, in začnem nato kaj drugega.“

Pridržal je nevesele misli in čakal.

„Zavoljo mene delajte, kakor Vam ljubo.“

Fantova nespamet ni Gantarja prav nič vznemirila.

„Očeta nisem poznal nikdar; ampak rajni stric mi je dejal: Jože, je dejal; tebi se bolje godi ko meni, ki imam veliko hišo pa denar; ali nikdar nisem brez skrbi in se mi ne zdi, da bi bil srečen, in bi menjal s teboj. Vi pa ste doma sami fantje, in kaj vas brigajo drugi ljudje! je dejal. Trpite, kolikor morete, pa je dovolj; jaz pa sem vedno v strahu za svoje bogastvo. — No, in dosihmal mi ni bilo žal, da sem tak. — Kranjcu že vržem enkrat tisto pest v zobe, ali kdaj bo to, tega zdaj ne vem.“

„Jaz Vam ne bom dolgo napoti — sem že sklenil svoje.“

„Kaj si sklenil! Bedak govori tako — mož ne!

„No, pa ne! He!“

„Da! — Ažman je danes govoril o nekem posojilu. Ali njemu gre predobro in se ne bo lotil nič slabega! Črček mi je pa klatil o nekih mlinih — tak profetač in besedač! Za takšne stvari nisem neumen; zase bom že napravil, da me ne bo nihče klel. In zdaj — ti dobiš dom le, če boš pameten.“

„Dozdaj sem bil še vedno — kolikor mislim.“

Oče je uprav poravnal poleno na ognju in je tedaj ostrmel; pa se je razžalostil kljub skriteму gnevu.

V vojaškem kopališču je plavalo nekaj glav in gagalo in prhalo krog čolna.

Mali graben se je precejal skoz široko mrežo, ki se ni zgenila; in ni bilo čuti, da se je ujel som. A tuintam se je pognala kvišku ribica in se je razposajeno prekopicnila v zraku.

In po vsej širni Ljubljani se je kopalo in bleščalo čudovito gorko solnce pa se je zdaj prelivalo v neznatnih valčkih in je žgalo in žarelo.

Barje — ni ga bilo videti kakor na ravni ploskvi, zakaj blizu in daleč je trepetala lahna sopara pa ga je zavijala v prosojno kopreno; in iz nje je zdajpazdaj jeknilo, zapelo in zavriskalo, zašumelo in zaropotalo.

Pa je izpregovoril Gantar:

„Fant!“ je dejal, zakaj v turobnosti ni rabil drugega izraza, „jokal se boš za to, kar si zdaj rekel; jokaj se boš! Pa pokoril se boš, ker si tako govoril z menoj, starim kmetom.“

„Kako pa naj govorim drugače?“

„Moj Bog!“ je moral vzdihniti oče in je trudoma zakril žalost; „tako delajo zdaj ljudje — ne, otroci delajo tako. Ko bi ne bilo greh, veš, bi se jaz do smrti kesal, da sem tvoj oče! In rajši bi bil —“

Rajši bi bil — je hotel reči, pa ga je bilo dejansko sram izraziti svoja čuvstva — rajši bi bil šel na romanje in na kolenih hvalil Boga, da sem ostal fant in služim najslabšemu gospodarju.

Tako pa je čez malo časa našel pot in povedal s trdimi zlogi:

„Otrôk ni prida — pa je!“

A pri tem je pozabil na Jakca in Pepeta.

„Čemu bi kdo ponepotrebno govoril — saj me ne poznate.“

Oče se je porogljivo zasmel:

„Da jaz tebe ne poznam? Kaj nisi ti moj sin? Kaj?“

„Sem,“ je odvrnil Tone nekoliko domišljavo, nekoliko lahkomišlno. „Pa Vi me ne poznate; a tega Vam ne morem razložiti. Boste že videli, kako!“

Obmolnila sta naenkrat. A starcu je venomer zvenelo po glavi nesrečno vprašanje: Zakaj? zakaj? — In ni ga mogel razvozlati s pridom in uspehom! Pa ga je prevzelo popolnoma in se mu je zdelo novo, čeravno je stopilo predenj že davno, in še vedno nerešeno.

Zakaj? Zakaj ne morem razumeti niti lastnega otroka? Kaj ni v njem oni namen, ki sem mu ga hotel zapisati v kri že takrat, ko fanta še ni bilo nikjer? Kako da se mu je izneveril?

Zakaj ni postal tak ko jaz?

Tam je zapazil, da je povodenj visoko umazala travo in grmovje; na temnih vejicah se je nalepilo blato, zdaj že suho in belkasto, pa jih je pomakalo v vodo: če bi voda zdaj segla tako visoko, glej! stala bi očetu uprav do pasu — in naj bi pokrila Toneta, naj bi ga.

„Jaz sem tak človek,“ se je zdramil Tone in glas mu je bil brezčuten; „za kar sem se odločil, to moram napraviti, prej ne odneham. Mislim, da bi ne znal gospodariti s tem, kar imate Vi, zato pa tega tudi ne maram. Da bi moral kdaj Vam očitati: Takega ste me vzredili!“

„Kaj govoriš fant?“

Napel je sluh, da se prepriča, ali so te besede res prišle iz Tonetovih ust. Je v njih plemenitost ali zaničevanje bornega domovja?

„Nikoli me niste radi imeli, sicer bi me ne bili odločili za kaj takega.“

„Kaj si rekel?“ je presenečeno, z gnevom in boleščjo vzkliknil; nevedoma je nakrat vzdignil drog, da mu je telebnil ob čoln — in čoln se je nagnil kljub svoji teži, voda je pljusnila vanj, ogenj se je raztresel in zmočil, brodarja sta malone zamahnila v reko. Še Tone je strmé pridržal hlod — čoln je jel plavati z vodo!

In oba sta se iznenadena zavedla in začela veslati.

Počasi, ko polž sta se plazila po strugi.

Starec je mimogrede popravil ogenj in pogledal Toneta: nazunaj ni bilo zaslediti izpremene! Nekoliko bolj praznje je bil oblečen ko sicer doma; srajca je bledela, prsi niso bile skorjaste in porasle — a gornja ustnica ni kazala dvajset let! Vinjen menda ni?

Obličje je moje! je moral obotavljaje priznati; a kako da mu razum ni zrastel z mojim?

In to ni zlobnost in izprijenost — kratkovidnost je! In nehote mu je stopilo pred oči:

Ne morem razumeti! Če pomislim, da sem nekdanj hotel iz fanta narediti drugačnega človeka nego sem jaz — pa se mi zdi neverjetno, da vidim zdaj v njem svoj tedanji namen! Nemogoče! Saj to je bilo že davno, davno! Ali tedaj sem si bil umislil: prvi naj gre in postane imeniten, naj ne okuša čolnarjevega kruha. Pa ni prišlo tako — in jaz sem ga ves čas videl, kako postaja moj naslednik. In bil sem uverjen, da se to izvrši! Na — pa se fant odpravi na drugo pot in jame meriti na to, kar sem nekoč želel doseči jaz, cesar pa zdaj za živ svet ne maram.

Z veliko bridkostjo je započel razgovor.

„Fant, kaj si pozabil, da si Gantarjev, ki te ne bo nikoli blagoslovil za tako ljubezen?“

„Kaj Vam nisem povedal! Če sem dozdej delal kakor Vi.“

„Nikdar nisi tako delal, slišiš! Kdaj bi bil jaz zafrčkal očetu, če bi ga bil poznal, denar, pa se mu še smejal povrhu?“

„Ne vem, čemu treba toliko besed? — Do danes sem delal isto ko Vi! Saj sem z Vami tudi jedel in spal, ne? Vidite, da ne morete tajiti! To je: jaz nisem rekel, da bom to, kar Vi! Rad sem trpel in se potil z Vami vred, zraven sem pa študiral, kako bi iz sebe napravil kaj boljšega. Vi bi vendar bili mogli zapaziti, da se jaz nisem z Vami smejal! Ker tudi nisem imel veselja! Delal sem le zato, ker sem čakal, kdaj se lahko lotim drugega! Zakaj bi moral morda brez potrebe domačijo oškodovati?“

„Ti me spraviš živega pod zemljo!“ je rekel potrj in brez volje. „Kaj si si pravzaprav vbil v glavo? Da sem bil tako — no! Pa praviš, da si delal! Kako? tega se ne spominjaš!“

„Saj tega ni treba vlačiti na dan!“

„Ne — ravno takrat si se nalezal takih abotnosti, ko si divjal dneve in dneve okrog in —“

„Res da tedaj! Pa kaj morem zato, če vidim, da nimam Vaše glave? To je vseeno!“

„To ni res!“ je vzkliknil oče. „Če moram sam trpeti za dom ali pa še kdo drugi — to ni kar tako! Jaz sem prepošten, da si ne bi prizadeval —“ Je že tako.“

„Saj sem Vam že rekel, da grem za svojim!“

„Ti boš kam šel?“

Ni verjel; zato se je pomilovalno nasmehnil.

„Vi me še zmerom gledate kot otroka — veste! Pa se motite — jaz grem od doma! Kaj bi govoril toliko, če ni treba! — Pa danes še ne!“ je pristavil tolažilno, „ampak jeseni.“

„Kam?“ je v eni sapi vprašal oče, da čimprej izve.

„Boste že videli —“

„Pojdi, kamor hočeš!“ je zavpil razjarjen, ko je spoznal, da je vse zaman; da je imela Ažmanka prav, ko je dejala: Bo že kako! — o tem se je zdaj prepričal. Pa je tudi pozabil, da je bil Ani hladnokrvno priznal: Naj gre — in bo prav! — Na vse to je bil pozabil!

„Jaz te ne pogledam več! Pa tudi mi ne pridi pred oči — če greš danes!“

„Ne še, pač pa, kadar bo priložnost. Zdaj Vam še pomagam.“

Niti to ga ni ustrašilo.

„Ni treba!“ In razdraženo je siknil. „Če nisi to, kar sem menil — izgubi se!“

Sunil je z drogom, da je štrbunknilo na vse plati in se je nabrala pena po vrtincih.

„Naj bo, gorjé je gorjé! Saj sem morebiti sam kriv!“

„Poglejte,“ mu je dokazoval Tone čez malo časa, „grem in bo mir; ko me ne bo, boste že izprevideli, da je bilo prav.“

„Ako greš kakor berač, mi ne bo žal — že vidim! Ne boj se, da bi ti kdaj izporočil: vrni se! In če živim sto let! Jaz sem oče, ti si sin! Jaz sem se poizkusil že v dolgih letih — kaj pa ti!“

Tu je nekje v vrbju zagrgalo — menda se je prebudilo povodno bitje in se je okrenilo.

Pa priveslata dol od Ižice fanta; da si prikrajšata preobilo gosposko brezdelje in brezposelnost, sta bila prekucnila v Ljublanico grmado trnja in jo zažgala, da je veselo plapolala po vodi.

Tedaj sta čolnarja pristala na pokošenem bregu in nabrala breme dračja in suhljadi, da sta poživila slabotno kurišče.

In zopet sta lezla naprej.

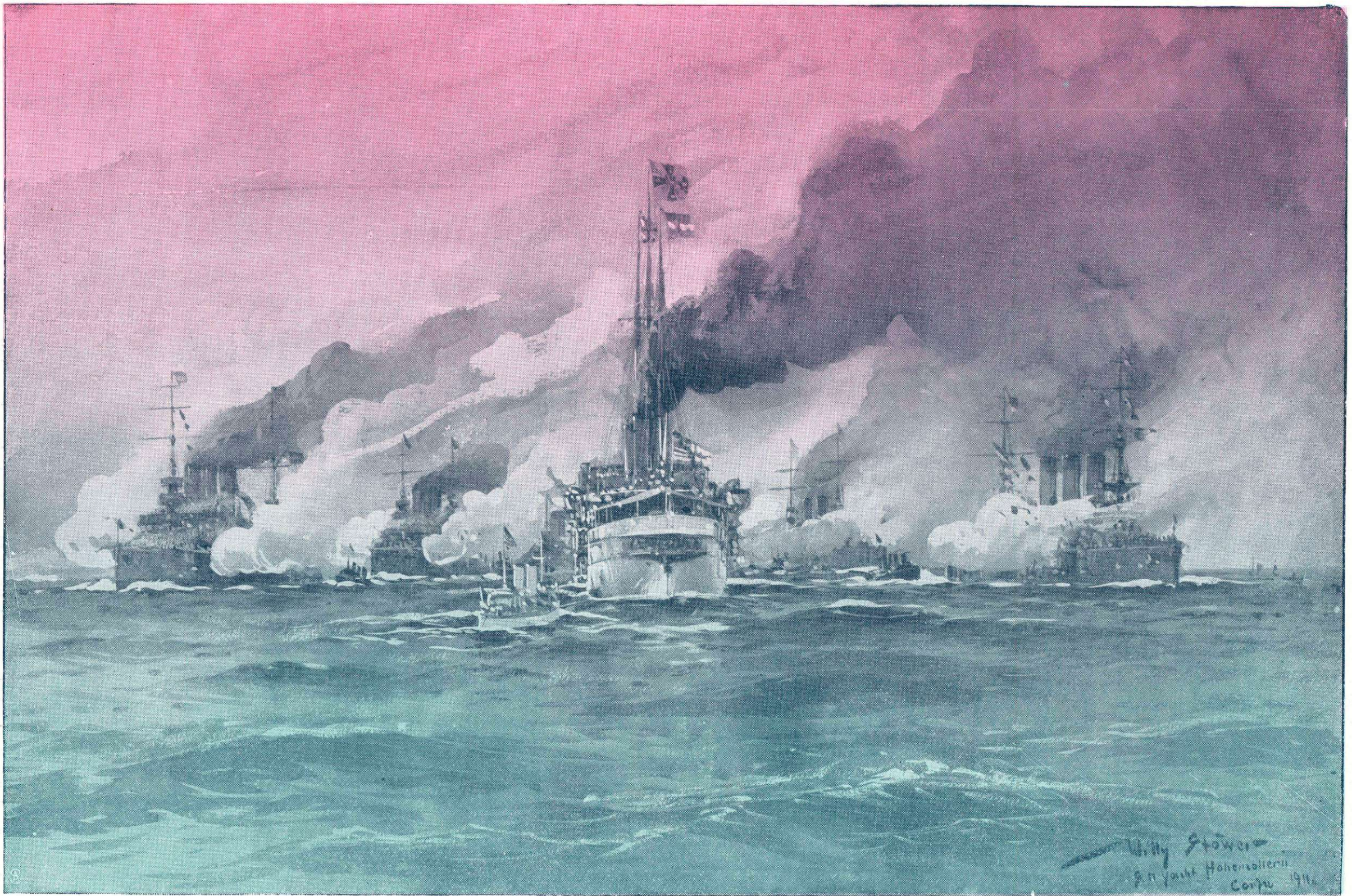
„Vse to se bo zgodilo, o čemer sem ti pravil: tak boš šel, kakršen si prišel na svet!“

„Tega ne more nihče zahtevati!“

„Lahko —“

„Ne! Če sem rekel, da me niste imeli radi, zavoljotega imamo še vseeno svoje pravice. Menil sem le: videli ste, da me ne drži nikjer dolgo — in zakaj me niste pustili, kakor sem si želel? ko ste me našli povsod drugod bolj kot doma — kadar pač je bil moj čas, tako pravite. Vi niste jaz — jaz pa sem drugačen nego Vi verujete. Pa bi bil šel kakor Vaš stric — ne za denarjem, ampak ker me tam na Barju ne veseli. Jaz bi rad živel po svoje, in ne tako, kakor ste mi odločili drugi —“

„Brez dela hočeš živeti — jaz pa naj ostanem sam! Kaj bosta Jakec in Pepe, sta komaj za pastirja! Vse bi bil dobil ti — zdaj pa ne dobiš nič! Prav

Willy Stower
für Kaiserliche Marine
Cordw 1911

AVSTRIJSKE BOJNE LADJE PRED BRIONSKIM OTOKOM

nič! Ko počenjaš tako, kakor da si ti gospodar, jaz pa hlapec! Greš, pa prideš, po svoji neumni volji, mati se pa joče — ej!“

„Ko se vrnem od vojakov, bom že napravil!“
Vzel si je čas in si prižgal cigareto.

Srečal ju je ozek čolnič, uren bolj kot lastovica, ki se je izpreletavala nad gladino in si močila noge —

„Ti si gospodar in jaz sem hlapec. Jaz sem pridelal kruh — ti ga zametavaš. Ves svet bo poln naše sramote — pa bodo rekli bedaki, da jaz nisem bil oče! O, bil sem — pa kaj! Vsega bo konec, vsega. — Jaz bom šel — vse bo šlo. Naj gre — če bi le vedel, zakaj. —“

Zmerom tiše je govoril, nazadnje je že bolj sam zase kramljal; zakaj Tone je nekaj premišljeval in se ni več nasmihaval kakor na Trnovskem pristanu, ko je očetu ničvredno zapravlil toliko grizljajev kruha. — Bo že kako! je sklenil fant.

Gantar je čutil neizrečeno grenkost in kljub naravni trdosti se je zmračil in nekako žalostil — kakor bi ga bilo napolnilo malodušje in neznan strah. Prav polagoma se mu je vrivalo vprašanje, če morda ni kaj resničnega v tisti pošasti iz sanj; in med onimi tujci je domneval obraze iz pristana — sumljivi nosovi in zakidane oči.

Tak bo fant! je nepričakovano uganil.

Ampak zdaj je oče hlapec in otrok gospodar — pa zakaj?

Že v tretje ni mogel rešiti čudne misli. —

Nenadoma je zazvonilo poldne — prav kot da so se utrgali vsi zvonovi in zabučali po vsem svetu veličastno in slovesno. In vse Barje je molilo mrmrajoče molitve. —

Čolnarja sta zaporedoma vrgla klobuke v čoln. —

Gantar je prislonil dlan na čelo in vlekel dol do brade — od roke je kapljajal znoj. —

Še je nekaj krvi! si je dejal in se oddahnil v nerazločnem upanju — prav kot da se navsezgodaj skuša solnce preriti skozi meglo. —

Nekje se je oglasil fant, po širnih senožetih je postrgavalo in žvižgalo, cvrčalo in čirikalo — na vodi je kriknil škripec. Prav nalahko se je vila soppa po vsem Barju. —

Aj Barje, Barje! — Zdaj plodonosna plan z redkimi domovi, zdaj sinje jezero z ročnimi čolniki; danes zlato polje, jutri temna planjava, naokrog brda in gore, bele cerkve in zelene šume. — Po tebi se izprehaja kosec s svetlo koso — ondi vidim ribiča Tineta, kako se žuri in kako hiti: brki so se mu pobesili in osiveli, ustnice so se sprijele in obličje je počrnelo kakor tvoje težke brazde, Barje, široko in globoko. — Kaj nisi ti zibelka davnih, srečnih dni? — Kaj nisi prijazno, da te zapušča Tone, ko bodo pravkar dozoreli tvoji razori in bo vdrugeč porasla visoka trava?

Kaj ne moreš osrečiti človeka? ne znaš razvedriti srca? — obogatiti preprostega domovja?

Zakaj ne?

Kako pa si si naklonilo Anžeta?

O da mi je . . .

Zložil G. Koritnik.

O da mi je dvigniti ponosno
kipeče duše vseobsežno vlast
nad vse dvomove silno in visoko —
nad temnega življenja bol in strast —

Do jasnega neba bi hotel, kakor blisk,
preklati siloma dvomov oblak,
in v tej jasnini svetli, solnčnočisti
razrasti se kot v lesu hrast — orjak.

Globoko bi zasegel v črno prst
po svežo moč razrastel kroginkrog —
in zašumel bi v vrhu čil in čvrst,
v okrilje svoje vzela bi hrib in log.

Na vejah mojih cela vrsta gnezd,
krog mene venec jasnih solnc in zvezd —
tako bi rastel svež in brez dvomov
v kraljestvu luči, solnca in duhov!

Dante Alighieri:
La Divina Commedia.

Prevel in razložil dr. Jos. Debevec.

Prvi del.

PEKEL.

(Dalje.)

XXVIII. spev.

Kroga osmega deveta Zlâ grapa: hudiči v njej mrcvariyo in razsekavajo na kose razne razkolnike, ki so v življenju razkosavali edinnost Cerkve ali slogo mest in posameznih rodbin. Dante govori z Mohamedom, Petrom da Medicina, Moskom dei Lamberti in trubadurjem Bertrandom de Born.

V deveti Zli kotanji ali grapi VIII. kroga vidimo same ranjence, same krnjavce: tu so vsi tisti, ki so v življenju razdor in razkol delali bodisi v Cerkvi, bodisi v raznih mestih med someščani, bodisi tudi med člani posameznih rodbin; tukaj se jim tisto njih početje strašno povrača, kajti neprenehoma jim vrage z ostrimi meči odsekavajo ude, bodisi roke ali noge ali nosove ali uhlje, ali jim kar nadvoje parajo prsi in trebuhe, da se vidi drob, koljejo jim glave, dà, eden (trubadur Bertrand de Born) nosi celo glavo odsekano v svojih rokah kot nočni čuvaj svetilko; in komaj se jim te rane zacelijo, pa morajo, v večnem kolobarju idoč okrog, zopet pod meč in tako se jim iste rane večno obnavljajo. Strašen je pogled na te nesrečneže! Pesnik sam pravi, da njegovo pero ne more popisati teh prizorov, tudi v prozi ne, ker človeški jezik nima izrazov za vse tiste grozote (v. 1—6). — Na kakšni slovenski božji poti si morda videl, dragi čitatelj, ob poti dolgo vrsto beračev, ki so kazali mimoidočim svoje krnjave ude, tumpke ali štule rok in nog ali strašne rane; a taki prizori niso senca proti grozotam devete grape. Dante se trudi, da bi dobil kakšno primero za ranjence te grape, a ne najde druge, kakor to, da kliče: naj bi se v eno vrsto postavili vsi ranjenci, ki so bili ubiti v raznih bitkah starih in novejših časov, in naj bi kazali svoje rane in okrnjene ude — pa bi bila še vedno le slaba podoba nebogljenosti 9. grape (v. 7—21). — Najprej zagleda Dante enega, ki je razklan od glave do nog; Mohamed je, početnik izlama. (V srednjem veku so ga smatrali kot verskega razkolnika.) Pred njim stopa njegov zet Ali z razklano glavo. Mohamed razlaga vzroke strašnih svojih ran in pokvečenj, potem pa vpraša Danteja, kdo je, nakar mu odgovarja Vergilij (v. 22 do 51). — Ko duhovi slišijo, da je Dante živ, ostrmé vsi in ga zvedavo gledajo (v. 52—54). Mohamed pa mu brž (stoječ na eni nogi, pripravljeni, da jo postavi na tla za daljnjo hojo) naroči, naj zgoraj na svetu opozori verskega novotarja fra Dolcina, da se preskrbi z živežem, če noče priti dol k drugim razkolnikom (v. 55—63). — Zdaj izpregovori nekdo drugi, ki ima vse grlo prebodeno in nos odrezan in

en uhelj odsekan: Pietro da Medicina, doma iz mesteca Medicina blizu Bologne; netil je baje razdor med Guidom da Polenta (iz Ravene) in Malatestino iz Rimini, ju ščuval drugega zoper drugega in se delal obema prijatelja. In kakor je pravkar slišal Mohameda nekaj naročati za fra Dolcina, tako misli, da mora tudi on dati kakšno naročilo za žive, in res prorokuje dvema prvakoma iz mesteca Fano (ob Jadranskem morju, južno od Rimini), da ju bo dal graščak Malatestino iz Rimini v morju utopiti (v. 64—90). — Dante bi zdaj rad vedel, kdo je tisti sosed Pietrov, ki mu je žal, da je kdaj videl Rimini? Kurijon je (Curio), rimski ljudski tribun; ko je prve dni po novem letu (l. 49. pred Kr. r.) Julij Cezar stal s svojo vojsko pred mestom Rimini in še okleval, bi-li prekoračil rečico Rubikon in marsiral proti Rimu (s sovražnim namenom), ali ne, tedaj je pribežal tribun Curio iz Rima in svetoval Cezarju, naj le kar odločno udari zoper Rim. In vnela se je strašna državljanska vojna! Zdaj Kurijon obžaluje svoje podpihovanje; prepozno! Odrezan mu je jezik, da niti govoriti ne more več (v. 91—102). — Zdajci zagleda Dante enega, ki je imel obé roki obsekani in je štuli dvigal v mrak: bil je Florentinec Mosca dei Lamberti, ki je razklal meščanstvo Florence v dvestranki, gibelinov in gvelfov; zato mu je okrnjena desna in leva roka (v. 103—111). — A zdaj se nudi Danteju tako grozen, tako neverjeten prizor, da si ga ne bi upal pripovedovati brez priče, a to pričo, hvalo Bogu, ima, in ta je njegova čista vest. Prizor je pa ta: neki trup brez glave nosi pred seboj v roki svojo glavo, ki govori! To je sloveči trubadur Bertrand de Born. Oče je glava rodbine; ker je sina hujskal proti očetu, ima zdaj odsekano glavo (v. 112—142).

V. 142. Tako razkol se tukaj mi povrača! — Da, tako realistično si je predstavljal srednji vek povračilo na onem svetu.

Čudno bi se utegnilo komu zdeti, zakaj med verskimi razkolniki ni Arija, zlasti pa Focija? Lahko si mislimo, zakaj ne: Arijeva kriva vera je bila že davno pozabljena, tudi pravoslavna cerkev ni vznemirjala takrat človeštva, pač pa izlam, saj je l. 1291. padel Turkom v roke Akon, zadnja krščanska postojanka v Palestini! Izlam je tedaj silno globoko segal v življenje vseh narodov. In stranki gvelfov ter gibelnov? Bili sta v vsakem mestu Italije.

H koncu bodi omenjeno, da je zaradi tega speva možlimom prepovedano, čitati Div. Komedijo.

Kar videl jaz krvi sem, ran v tej vozi,
 komu se vse povedati posreči,
 pa stokrat naj prične, četudi v prozi?
 4 Tegà ne more jezik naš izreči,
 ker manjka mu besede izrazite
 in um ne mogel groz bi vseh obseči.

- 7 V vrstò, Apuljci davni, se vstopite,
ki v zemlji ste nesrečni krvaveli
pod mečem rimskim; Rimci, pridružite
10 se vi, ki so pri Kanah mrtvim vzeli
— kot vsekdar verni nam sporoča Livij —
vam s prstov prstanov se kupi celi;
- 13 v vrstò vi, Saraceni neupogljivi,
ki pod Guiskarda ste ječali udari;
roj Mánfredov, ki ti v Cepranski njivi
16 gnijò kosti po Pulijcev prevari;
v vrstò pri Tagliacozzu trop umorjeni,
kjer zmagal brez orožja Alard je stari:
- 19 kažite v dolgi vrstli rane eni,
a drugi ude krne — proti vozi
to senca ni devèti, nebogljèni!
- 22 Če sodu dogo utrèš al dno vseskozi,
ták ne reži, kot videl sem režati
tam enega, od glave doli h gozi.
- 25 Sem spred mu videl čreva dol mahati
in drob odprt in gnus vse tiste vreče,
ki živež v njej zavžiti se poblati.
- 28 Ko videl moje je okò motreče,
je segel z róko v drobje si notranje
in dél: „Glej, kakšno ubogo sem pokvèče!”
- 31 Kakò Moháméd, glej, ves razkosán je!
Pred mano pa jokaje hodi Ali,
ki ves obraz do brade mu razklan je.
- 34 Kar vidiš tu jih, vsi nekđaj sejali
razkòl so in razdor — človestvu h kvari;
zato so ták razklani v tej drhali,
- 37 Zad skrit je vrag, ki nas takò mrcvari
neusmiljeno; on z ostrim mečem čaka,
da nas vsakteri v večnem kolobari
- 40 spet mimo njega tóžen prikoraka;
ták rana, ki se komaj zacelila,
pod njega mečem obnovi se vsaka.
- 43 A kdo si ti tam gor, brez opravila,
na skali? Mar se kazen ti upira,
ki ti pravica jo je prisodila?”
- 46 „Ni mrtev ta in v muko sèm ne tira“
dè mojster mu, „zlodejstvo ga nobeno;
ampak da skušenj bo mu polna mera,
- 49 je mèni, ki sem mrtev, naročeno,
da kažem pot mu niz peklà tokave;
to je ták res, kot res je govóréno.”
- 52 Sto čulo ga duhov je, ki zvedave,
obstaviš, uprli váme so poglede;
pozabljene ta hip so vse težave.
- 55 „Če res pod solnce prideš skor, besede
tè fra Dolcinu réci: „Če prispeti
še nočes za menoj, za čas obsede
- 58 skrbi za kruh; če ne, snegá zameti
grad predadó Novari znagoviti,
ki težko ga sicer bi bilo vzeti.”
- 61 Ták čul sem Mohamáda govoriti;
s stopalom stal privzdignjenim je enim,
natò je stopil, ker je moral iti.
- 64 Nekdó, ki stal z goltancem prebodenim
in nosom krnjavim do pod obrvi
(in uhelj tudi en sam imel je, menim)
- 67 med množico začudeno, je prvi
ták govoreč razklènil svoje grlo,
ki čezincez mu plavalo je v krvi:
- 70 „Oj bitje ti, ki nisi v krivdi umrlo,
in če ne moti slíčnost mi spomina,
v Latincih te okò je moje zrlo,
- 73 spominjaj Petra se da Medicina,
kedár z Nercel k Marcábu padajoča
ti pride ljuba pred oči ravniina;
- 76 in če nam znana usoda je bodoča,
se tó-le za prvaka dva iz Fána,
za Gvida in Angiolela, ti naroča:
- 79 iz ladje bosta svoje vùn zagnana,
zašita v vrečo, bliz Katólike,
vse vsled izdajstva zlobnega tirana.
- 82 Morjè od Cipra do Majólike
gosárjev zrlo, Grkov je zločine,
a nikdar ne pregrehe tólike,
- 85 lzdá brljavec ju, gospod graščine,
(ki enemu med mojimi sosedi
je žal, da kdaj je videl nje zidinel);
- 88 k zaupni ju povabil bo besedi,
pa poskrbel, da v vetru iz Fokare
ne bo moliti učil več strah ju bleđi.”
- 91 „Če naj pozdravim ti prijatlje stare,
sem djal mu, „v dvomih me o njem ne pusti,
ki grenka bol, da zrl je grad, ga tare.”
- 94 Tedaj nekóga v družbi za čeljusti
je zgrabil in odprl mu jih narazen,
kričèc: „Ta je, ki zdaj ne žugne z usti.
- 97 Nekđaj, izgnan, razpršil bil bojazen
je Cezarju, češ: Kdor preveč okleva,
tega vselej poraza tèpe kazen.”
- 100 Joj, kák preplašen se mi zdel je reva,
ta Kurijon! Nekđaj takò jezicen —
a zdaj mu grlo brez jezika zeva!
- 103 En drug, rok krnjavih — ták izmalichen! —
v temò je dvigal tumpke rok brez dlani,
da bil obraz mu je krvavolichen,
- 106 in vpil: „Se Moskæ tam spomin oznami,
ki svèt moj: „Glávo, rep imá le djanjel“
je zlá, joj, toliko rodil Toskani.”
- 109 „In zláhti tvoji — djal sem — „pokončanje!“
Kot poblaznel je v novi bolečini
in žalosten odšel od mene stran je.
- 112 Jaz pa strne zagledal zdaj v skupini
sem strašno reč . . . ki bi le trepetaje
jo pravil, če svedok bi bil edini;
- 115 a nekaj je, kar se pogum mi daje:
to vest je moja, dobra mi družica,
neustrašena, ker čuti se brez graje.
- 118 Tam videl sem, ga vidim še, resnica!
človeški trup brez glave, kák motá se
in žalosten med drugimi stopica.
- 121 Odbito glavo držal je za láse
in mahal ž njo kot z lučjo v temni noči
in v naju zroč: „Joj meni!“ dél je záse.
- 124 Ták sam si bil za luč je trup idóci;
bil eden v dveh je, dva sta bila v enem:
kako? — svetá vladar vé vsemogóci.
- 127 Ko trup ob mostu bil je kamenènim,
je roko dvignil, ž njo pa glávo svojo,
ča bližji bil bi jaz ob glasu njenem,
- 130 in dél: „Oj ti, ki si nameril hojo
med mrtve k nam, še živ, v življenja cvetu,
glej kazni vseh najhujšo kazen mojo!

- 133 Da pa zvedó o meni kaj na svetu,
zdej čuj: jaz tisti Bertrand sem iz Borna,
ki sina sem vzpodbadal prot očetu,
136 da drug nad drugega sta šla uporna;
ni bolj k uporú Absaloma zbóla
beseda Ahitoflova zlotvorna.
139 Ker krív sorodnikov sem bil razkola,
razklan zdaj sam sem; hrbtenjača
odtrgana je od možganov gola.
142 Takó razkol se tukaj mi povrača.“

Opombe. V. 1: v vozi, t. j. v ječi (gl. Pleteršnik). — V. 7. V vrstò, Apuljci ... t. j. Samnitje, padli v bojih z Rimljani pri Maleventu v Apuliji. — V. 9, 10: vi, Rimci ... pri Kanah — v bitki pri Kanah (l. 216. pred Kr. r.) je padlo, kakor piše zgodovinar Livij, toliko tisoč rimskih vitezov, da so nabrali sovražniki (Kartažani) tri mernike samih prstanov, ki so jih snemali mrličem s prstov (Liv. X. 15, 2, in XXII. 12, 3). — V. 13: vi, Saraceni ... Robert, s priimkom Guiskard („zvita glava“), vojvoda Normanov, si je od l. 1046. dalje osvojil polagoma vso Južno Italijo ter premagal na Siciliji Saracene; umrl je l. 1085., star 70 let. — V. 15: roj Manfredov ... Manfred, nezakonski sin cesarja Friderika II., ljubljeneec toskanskih gibelinov, je bil nasprotnik papeža Klementa IV. in njegovega francoskega zaveznika, Karla Anžuvinskega; v bitvi pri Beneventu (26. februarja 1266) je obležal mrtev, potem ko so ga nekateri baroni apuljski („Pugliesi“ — Puljci) izdajski ostavili; nekaj letopiscev je pomotoma trdilo, da je Manfred padel pri mestecu Ceprano, kjer se je pričenjalo, ako si šel iz Rima proti jugu, nekdanje neapolitansko kraljestvo. To zmoto je sprejel tudi Dante. — V. 17 nsl.: Konradin, poslednji Staufovec, nada italjskih gibelinov, je izgubil pri bitvi v mestecu Tagliacozzo (v Abruzzih, vzhodno od Rima) dne 23. avgusta 1268 vso svojo vojsko; Francozi so bili zmagovalci (zlasti stari, a premeteni Alardi!). Ujetega Konradina je dal dva meseca pozneje Karel Anžuvinec usmrtiti na velikem trgu v Napolju (29. oktobra 1268). V. 24: v izvorniku: infin dove si trulla; dobesedno bi se reklo: noter do prde. — Goza (prim. Pleteršnik) v otroškem jeziku znano: udariti koga po guzici. — V. 26: tiste vreče, t. j. želodec in čreva. — V. 27: se poblati ... izvornik: che merda fa di quel che si trangugia. — V. 30: pokvéče, cf. Pleteršnik. — V. 31: Kakó Mohámed ... takó naglašajo Arabci! — V. 32: Kalif Ali (656—661) je povzročil razkol mohamedancev v dva tabora: alidov in šiitov. — V. 56: fra Dolcinu rêci ... Fra Dolcino (brat Dolcino) se je imenoval, čeprav ni bil redovnik, neki verski razkolnik koncem 13. stoletja; njegovi pristaši so se imenovali fratres apostolici — apostolski bratje. Dolcino je oznanjal ljubezen do bližnjega in skupnost vseh reči (tudi žensk);¹ v Trientu se mu je pridružila neka Margareta, mlada, lepa in bogata ženska, ter mu postala priležnica; fra Dolcino jo je imenoval sorella in Christo — sestro v Kristusu. L. 1306. se je umaknil preganjan od cerkvene gosposke (papež Klemen V. je poslal zoper njega križarsko vojsko), s kakimi 5000 pristaši na goro Zebello (med Milanom in Torinom) ter se utaboril tako, da ga ne bi bili oblegovalci izlepa dobili, ako ne bi bil zapadel debel sneg in pritisnila lakota nepremagljiva, ki je odprla grada trdna vrata veliki četrtek 13. marca 1307. Vodili so oblego meščanje iz mesta Novare (zapadno od Milana). Dne 2. junija 1307 je bil v Novari živ sežgan na grmadi z Margareto vred in mnogimi privrženci.

¹ Prim. tudi dr. Krek, *Socijalizem*, str. 208.

— Če Mohamed tako skrbi zanj, ne prihaja to iz usmiljenja (ki ga v peklu ni), ampak iz zloradosti nad razkolom, ki naj bi trajal čim delj časa. — V. 72: Dante se je bajè večkrat mudil v graščini gospodov Medicina; zato ga Pietro že kar pozna. — V. 74: Kedàr ... ti ljuba pride pred oči ravnina ... Petru se milo stori ob spominu na lepo ravnino lombardsko (ki se razteza od mesta Vercelli, t. j. od okolice Turina, noter do Jadranskega morja, v katero se izliva reka Po pod benečansko trdnjavo Marcabo) in zato pravi: ljuba ravnina, lo dolce piano. — V. 80: bliz Katólike (Cattólica), mestece ob morju blizu Rimini. — V. 82: do Majolike ali Malorke, otok blizu španske obale. — V. 85: Izdá brljavec ju, t. j. Malatestino, graščak Riminski, slep na eno oko; brljavec gl. Pleteršnik. — V. 89 nsl.: pa poskrbel, da v vetru iz Fokare ... Kakor se naši mornarji bojé n. pr. senjske burje in vidiš v cerkvicah ob Hrvatskem Primorju vse polno zaobljubljenih slik v zahvalo za rešitev v burji in viharju, tako je na italijanski strani mornarjem nevarna obal med mestoma Rimini in Pesaro z nizkim gričevjem, zvanim Focara, izza katerega piha često silna burja, ki uči mornarje moliti in delati obljube. Pomen: Malatestino ju bo dal utopiti in potem — se jima ne bo treba več bati fokarske burje. — V. 107: Glavo, rep imá le djanje! S temi besedami je Mosca povzročil razdor meščanstva florentinskega v gvelfe in gibeline. Kako to? V začetku 13. stoletja sta se odlikovali v Florenci zlasti dve rodbini: Buondelmonti in Amidei. L. 1215. bi se bil imel poročiti mlad Buondelmontovec z eno Amidejevko. A kaj se zgodi? Neka tretja rodbina je čudno posegla vmes, rodbina Donati. V tej rodbini so namreč imeli tudi lepo hčerko, ki bi jo bili radi dali lepemu Buondelmontiju. Nekega dne je sedela gospa Donati s hčerko na balkonu svoje palače. Kar prijah mladi Buondelmonti mimo. Gospodična Donati si brž zakrije obraz s tenčico, gospa Donati pa zakliče jahaču: „Ej Buondelmonti, s kakšno deklico si se pa zaročil? Zate ni niti dovolj lepa, niti dovolj bogata. Glej, jaz sem tole svojo hčerko tebi namenila.“ Odgrnila je tenčico; deklica je bila zares krasna; nje lepota je omamila Buondelmontija; izneveril se je Amidejevki in se zaročil z Donatijevko. Rodbina Amidei-Uberti je bila vsled te nevere smrtno razžaljena; premišljevali so le, ali naj Buondelmontija ubijejo, ali samo ranijo. Tedaj pa jim je Mosca dei Lamberti zaklical: Cosa fatta, capo ha! Te besede celó sami Italijani različno tolmačijo; a najbrž pomenijo to, kar latinski: finis coronat opus, t. j. le tisto delo, ki ga dokončaš, ima rep in glavo, je kakšni reči podobno; polovičarstvo pa ni zanič. In res! Beseda je imela uspeh: velikonočno jutro istega leta so Amidejevci ubili sredi mesta Buondelmontija, in zdaj se je meščanstvo razprlo — Amidejevci so stopili na čelo gibelinov, Buondelmontijevci pa na čelo gvelfov. — V. 109: in žlahti tvoji pokončanje ... Ko izve Mosca iz Dantejevih ust, da je medtem, kar je on mrtev, izumrl njegov rod, zadobi nov udarec, da postane kakor blazen. — V. 135: Ki sina sem vzpodbadal proti očetu ... Trubadur Bertrand de Born, ki je živel v drugi polovici 12. stoletja, je naščuval mladega Henrika, prvorojenca Henrika II., kralja angleškega, proti očetu. — V. 137: ni bolj k uporú ... beseda Ahitoflova ... Ahitofel, izmed najveljavnejših svetovalcev Davidovih, čigar svet je tehtal toliko, kakor da je kdo povprašal Jehovo (2. Sam. 15, 12), je hujskal mladega Absaloma, „najlepšega moža v Izraelu“, k uporú proti Davidu. A ko ga pozneje Absalom ni hotel več poslušati in si je izbral za svetovalca Huzaja, je šel Ahitofel v svoji domači kraj Gilo ter se obesil. (2. Sam. 17.)

ANTON LANG (PREDSTAVLJALEC KRISTUSA) PRI DOMAČEM DELU

Pasionske igre v Oberammergauu.

Spisal prof. Anton Sušnik.

(Dalje.)¹

Poleg tega se je po dolгих, hudih vojnah obubožani vladi zahotelo po cerkvenem premoženju in l. 1803. je sekularizirala samostan Ettal. Mnogi delavci so izgubili svoj vsakdanji zaslužek, Oberammergau pa svojega pokrovitelja, pravičnega sodnika in zagovornika.

Umevno je, da taki težki časi niso bili ugodni za razvoj domače umetnosti. Živahni promet čez Kienberg je vsled prevelikih nevarnosti moral prenehati, produktivnost se je manjšala od leta do leta, trgovske zveze so se počasi trgale in na koncu 18. stoletja skoro popolnoma prenehale. Sicer se je v 18. stoletju razpečalo še veliko blaga po svetu. Toda one spretnosti in umetnostne dovršenosti, o kateri piše Andrej Althammer v svoji „Geschichte von Ettal“, „quod habeat Oberammergau ingeniosos ac faberrimos homines caelands imagunculis, doctissimos, adeo ut in testam nucis historiam Dominicae passionis adeo subtiliter ac fabre forment, quale in Germania aut tota Europa vix reperias“, da so znali na orehovo

lupino vrezati celo trpljenje Kristusovo — ne najdemo več. Stari umetniki so izumrli, naraščaj se ni mogel šolati ne doma, ne v Ettalu, in ostali so — spretni obrtniki in rokodelci, ki so slično kakor po tovarnah delili delo med seboj. Rezali so razne igrače, okraske za oltarje, omare, ure, okvire, največ pa vsakovrstne figure v rokoko slogu; toda vse je bilo le posnemanje, nikjer nobene izvirnosti. Kako globoko je padla umetnost, priča Ivan Ev. Lang, ki poroča v svojih zapiskih, da so nekateri poizkušali zopet rezljati krucifikse, ki pa so bili tako enostavni, da se jih je baje dobilo sto za 1 gld. in še celo košarico povrhu.

Tudi huda konkurenca je pretila rezbarstvo popolnoma uničiti. Prebivalci doline Gröden na Tirolskem, ki so v začetku svoje rezbine dajali v barvo v Oberammergau in tudi sicer razpečavali svoje blago po oberammergauskih založnikih, so se sčasoma naučili uporabe barv, otresli so se tujega vpliva in se popolnoma osamosvojili. In dočim je vas Oberammergau trpela pred vojsko in drugimi nadlogami in nazadovala v vsakem oziru, so Grödenci hitro napredovali in s čudovito spretnostjo in podjetnostjo kmalu povsod izpodrinili Oberammer-

¹ V 4. številki „Dom in Sveta“ sta se v ta spis vrnili dve pomoti: Str. 139 se mora glasiti: „Ko sem nazaj grede izstopil v Tutzingu“ itd., ne pa v „Tutzingenu“. Str. 140 spodaj naj se bere „Aufacker“ ne pa „Anfacker“.

gauce. In sloviti trgovci oberammergauski so postali navadni kramarji, ki so po sejnih in božjih potih ponujali svoje blago.

V tem kritičnem času sta si pridobila veliko zaslug za domačo umetnost domača založnika Jurij Lang in njegov sin Ivan Ev. Lang, ki sta iskala povsod novih odjemalcev in izkušala z vsemi močmi vzbuditi zopet umetniški čut in veselje do dela. In res poroča l. 1816. „Wöchentlicher Anzeiger für Kunst und Kunstgewerbe“ o umetnikih, ki delajo po boljšem okusu. Sloveli so posebno slikar Jožef Anton Lang, ki je znal slike s stekla prenesti na platno; portretni in gledališni slikar Jožef Mangold, ki je v Monakovem kopiral na steklo portret kralja in kraljice; Franc Franke, ki je znal rezati tako lepe krucifikse, da so bili podobni slonokoščeni. Sicer pa so rezljali še tudi takrat največ igrače: vozičke, vojake, punčke, navadne martre in podobe svetnikov, skratka, izdelovali so stvari, ki so jih lahko razpečali na sejmeh. Nekateri so kazali pritem izredno spretnost. Tako je izrezal Alojzij Lechner obleganje mesta Ulm, obleganje in vzetje trdnjave Scharnitz, katero je kralj Maks I. kupil za 400 gld. — pozneje jo je dobil v dar Napoleon I., — padec trdnjave Kufstein, bitko pri Austerlitzu, bitko pri Lipskem, itd. S pomočjo posebnega mehanizma je vse hkrati oživel; trombe so zadonele, vojaki marširali, bobni ropotali, kanoni pokali. Bitko pri Lipskem je Alojzij Lechner l. 1814. kazal na Dunaju in jo slednjič prodal za 450 gld.

Okoli l. 1818. — piše župnik Daisenberger — so že prihajali zopet trgovci s Kranjskega in iz doline Gröden na Tirolskem kupovat v Oberammergau. In od l. 1830. do 1840. je znašal letni promet že okoli 12.000 gld. Pa tudi glede kakovosti izdelkov opazimo napredek. Poglavitne rezbine so bile sicer še vedno igrače in druge malenkosti, a vendar omenja Ludovik Steub l. 1840. tudi dragocene male rezbarije, ki so bile nebarvane in izrezane iz finega lesa. Bili so to večidel posnetki novejših monumentov in portreti imenitnih oseb in suverenov. Dobili so se na prodaj: Schiller, Gutenberg, Albrecht Dürer, Friderik Pruski, Napoleon, kraljica angleška i. dr. Vrednost takih del ceni Steub od 6 do 12 gld.

Tako se je domača umetnost zopet začela gojiti in l. 1837. naštejemo v Oberammergau že 160 rezbarjev brez žensk in otrok. In zopet je šlo blago po vsem svetu, pravi Daisenberger, celo čez ocean v Severno in Južno Ameriko. Dela je bilo dovolj celo ob času vojne l. 1870. in 1871. — Vendar pa se Oberammergauci niso mogli povzpeti več do prejšnje umetniške višine. Šele v novejšem času se opaža napredek tudi v tem oziru.

Da bi se gojil in izboljšal umetniški čut, so ustanovili že v začetku 19. stoletja v vasi risarsko šolo.

Poučevali so domači umetniki. A uspehi so bili minimalni. L. 1869. se je šola reorganizirala in l. 1887. razširila v rezbarsko šolo pod vodstvom Ludovika Langa. Ker so bili prostori kmalu premajhni, so odprli l. 1909. novo, moderno urejeno šolo, ki je stala 107.000 mark. To je danes za Oberammergau nekaka rezbarska akademija, v kateri se vzgaja umetniški naraščaj. Vodi jo direktor Ludovik Lang, ki si je pridobil za nje ustanovitev in razvoj največ zaslug. Poleg njega poučujeta še učitelj Lechner in kipar Müller iz Monakovega. Obiskuje jo 16 rezbarjev in 110 risarjev.

O najnovejšem razvoju domače umetnosti nas poučita najbolje razstavi v Norimberku. Pri razstavi l. 1896. so dobili Oberammergauci 2 srebrni kolajni in 6 bronastih; l. 1906. pa 3 zlate, 3 srebrne in 4 bronaste kolajne.

Vendar pa rezbarstvo danes ni več vir tolikih dohodkov kakor nekdanj. Bogaté pač založniki in prekupci. Sicer pa trdi domači župnik, prelat Schroeder, ki gotovo dobro pozna razmere, da bi se mnogi rezbarji komaj mogli preživiti, če ne bi imeli zraven še hiše in malo polja.

Izpregovoril sem malo več o domači umetnosti v Oberammergauu, ker je stvar samanasebi zelo zanimiva; je pa tudi važen činitelj pri razvoju pasionskih iger. Če ne bi bilo te domače umetnosti, bi najbrže tudi ne bilo pasionskih iger, po katerih slovi danes Oberammergau po vsem kulturnem svetu. Toda — o tem pozneje.

Vas Oberammergau šteje danes okoli 400 hiš in 1800 prebivalcev, ki so po veliki večini rimskokatoliške vere. Pečajo se ponekoliko s poljedelstvom in živinorejo (občina ima 3000 *ha* zemlje), največ pa gojijo umetno rezbarstvo. Glavni, četudi ne posebno velik vir dohodkov je še vedno rezbarstvo. Vsakih deset let pa tudi obiskovalci pasionskih iger pustijo precejšnje vsote v vasi. Zlasti zadnja desetletja, odkar se mora po naročilu vlade po odbitku vseh stroškov vsaj ena tretjina čistega dobička obrniti v občekoristne namene, ima občina od pasionskih iger velike koristi. Naj napišem nekaj števil! L. 1880. je bilo vseh dohodkov 336.596·34 mark, izdatkov 81.095·39 mark. V občekoristne namene se je porabilo 97.070·29 mark, igralci so dobili 158.430·66 mark. — L. 1890. so znašali dohodki 694.724·7 mark, izdatki 206.196·45 mark. Občina je dobila 199.757·62 mark, igralci pa 288.570 mark. — Leta 1900. so presegali dohodki že en milijon mark (1.068.487·78 mark), stroškov je bilo 320.834·86 mark. Občina je prejela 334.744·49 mark, igralci 410.057 mark. — Lansko leto je bilo, kakor so poročali časopisi, vseh dohodkov 1.704.735 mark. — Le tako je mogoče, da ima vas Oberammergau danes poštni in brzojavni

urad, električno razsvetljavo, velik vodovod in kanalizacijo, prostorno bolnišnico, lepo zasajene drevo-rede. Ceste so precej široke in kolikormogoče ravne. Hiše izgubljajo, žal, vedno bolj svojo karakteristično zunanost in se umikajo novim modernim stavbam z znano mestno enoličnostjo. Le tuintam še naletiš na stare freske, ki so nekdanje krasile skoro vse hiše v Oberammergau. Najzanimivejša v tem oziru je hiša dr. Langa. Občudovanja vredna je njena arhitektonika in perspektiva. Na vrtni strani pa kaže še dobro ohranjeno fresko: Kristus pred Pilatom. Naslikal jo je že zgoraj omenjeni „Lüftlmaler“ Franc Zwink. Milo se mi je storilo, ko sem primerjal to hišo z modernimi spakami. Vendar pa moram priznati, da kažejo nekateri tudi pri renoviranju precej umetniškega okusa. Tako založnik Guido Lang, ki je na staro hišo posadil celo novo nadstropje in združil staro in novo v lepo harmonično celoto. Enako si je postavil po svojem okusu prijazen dom Anton Lang, sedanji predstavljalec Kristusa. — Splošno pa kaže vas vedno bolj mestno lice. Tudi reka Ammer, ki je nekdanje preplavljala svoje bregove, je zadnja leta regulirana.

Izmed javnih poslopij bo gotovo vsakega zanimala cerkev. Sezidana je bila l. 1736.—1742. v tedanjem rokoko-slogu. Dolga je 60 m, 18 m široka in 30 m visoka. Zvonik je visok 52 m. Notranjost krasijo 5 oltarjev in 14 velikih poslikanih oken. Sv. Antona v velikem oltarju je slikal Jakob Zeller, freske pa Martin Gindter. Med zadnjimi je najzanimivejša slika nad orglami, ki predstavlja tabernakelj cerkve svetega Petra v Rimu. Velike, krasno doneče orgle s 30 registri so darovali Angleži l. 1890. — Na pokopališču je najlepši spomenik duhovnega svetnika J. A. Daisenbergerja, ki si je pridobil za vas neveljivih zaslug. Napravil in podaril ga je umetnik domačin kipar Anton Lang.

Ogledal sem si tudi muzej. Sezidal ga je na lastne stroške (75.000 mark) založnik in poštar Guido Lang. Načrt je napravil arhitekt prof. Franc Zell iz Monakovega. Lična in okusna stavba odgovarja povsem svojemu namenu. Zunaj na zahodni strani vzbuja pozornost stebrasta lopa: na štirih stebrih iz rdečega sicilskega marmorja, katere je nekdanje kupil kralj Ludovik II. za svoj grad za 11.000 mark, sloni balkon. Njegovo balustrado krasijo podobe štirih letnih časov, posnete po „štirih letnih časih“, katere je izrezal v 18. stoletju Juri Lang. Na severni strani pa lepša poslopje velika freska, ki predstavlja prevažanje blaga po nekdanji stari cesti. Vso notranjščino in dispozicijo razstave je priredil s finim okusom isti arhitekt. Vidi se, da je mož dober poznavatelj oberammergauske umetnosti. Skoz vrata stopimo v prijazno baročno kapelico, ki hrani več dragocenih slik, vse

polno kipov in drugih zanimivosti, največ iz rokoko-dobe. Stopnice z ograjo, ki je posneta po starem domačem vzorcu, vodijo na emporo, okrašeno z raznimi umetninami, in odtod v razstavne prostore. Deset sob se vrsti druga za drugo in nudi radovednemu tujcu v bogati izbiri vsega, kar je ustvarila kdaj domača umetnost v Oberammergau. Od navadnih igrač do umetnih rezbin (Leonardo da Vincijeva „Zadnja večerja“, celi prizori iz Kristusovega trpljenja, celi oltarji), od primitivnih bridkih marter do pretresljivih podob Križanega, od nerodnih človeških in živalskih figur do lepih alegoričnih podob in dovršenih portretov, od vsakdanjih potrebščin in malenkosti do zanimivih podob in slik na steklu. Oko se ne more načuditi ti pestri mnogovrstnosti! Kot posebnosti v prvem nadstropju naj omenim starinsko, popolnoma opremljeno sobo in mnogovrstne jaslice. Najzanimivejše so pač one, ki jih je na kartonu naslikal in izrezal Franc Zwink; kažejo do 70 figur. Pri drugih so figure večinoma izrezane iz lesa ali voska in oblečene v pestrobarvna oblačilca. Posebno lep je nekje izprevod Treh Kraljev: Gašper se pelje na krasnem vozu, ki ga vlečejo kamele.

Če omenim še rotovž in novo gledališče, katerega si bomo ogledali pozneje, sem z znamenitostmi pri kraju. Pač! — Še nekaj ti bo vsak Oberammergauc pokazal s ponosom! Na bližnjem griču Osterbichl se dviga impozanten marmornat spomenik (Marija in sv. Janez pod križem), ki ga je l. 1875. podaril občini kralj Ludovik II. Bavarski v hvaležen spomin na pasionsko predstavo 25. septembra l. 1871. Visok je 12 m in tehta 110.000 kg. Na zadnji strani ima napis: „Den kunstsinnigen und den Sitten der Väter getreuen Oberammergauern“.

Oberammergau je danes precej obiskano letovišče. Tudi zimski šport privabi vsako leto dokaj tujcev v vas. Sicer pa kraljuje mir in tiho zadovoljstvo. Vsakih det let pa se snide tu ves kulturni svet in se čudi pasionskim igram.

Zgodovina pasionskih iger.

Pasionske igre imajo svoj početek že v prvih časih krščanstva. Z grškim gledališčem je propadla tudi gledališčna umetnost. Rimsko gledališče je izpodrinil amfiteater s svojimi krvavimi prizori, mesto tragedij in komedij si je osvojil burleskni in lascivni mimos, ki se je čudovito hitro širil povsod in se kmalu priljubil pri vseh narodih. Katoliška Cerkev ni mogla mirno gledati. Zoper kult mesenosti in kugo nenravnosti, ki ju je širil mimos v zvezi z bakhanadami in drugimi poganskimi orgijami, se je moralo nekaj storiti. Vse prepovedi niso pomagale nič. Ljudstvo se je bilo tako razvadilo, da je prireditve glasno zahte-

valo. Zato je Cerkev začela misliti na to, da bi sama prirejala igre, katerih snov bi bila visoko vzvišena in bi imela isto, če ne še večjo privlačno silo. Prvi poizkusi datirajo že iz 4. stoletja. Okoli l. 572. pa že zasledimo dramatično delo, ki v 2600 verzih proslavlja trpljenje in vstajenje Kristusovo. — Srednji vek in njegov enotni svetovni nazor pa je pripomogel, da je Cerkev ustvarila verske drame, ki so po svoji veličastni vsebini in po krasoti svojih uprizoritev prekašale daleč vse druge prireditve in se kmalu udomačile pri vseh evropskih narodih. Snov je bila vzeta iz cerkvenih obredov o božičnem in velikonočnem času in iz Sv. Pisma; sčasoma so se dramatisirale tudi razne legende svetnikov. Take drame so se imenovale misteriji¹. Misteriji so se delili v božične, velikonočne in pasionske igre v ožjem pomenu besede. Uprizarjali so se najprvo v cerkvi, večidel od duhovnov in klerikov; ko se je število sodelujočih znatno pomnožilo, pa zunaj cerkve v posebnih gledališčih. Igralci so izprva govorili in peli v latinskem jeziku, od 13. stoletja dalje pa so začeli rabiti živi jezik narodov. Najbolj so se priljubile pasionske igre, ki so od 15. stoletja naprej počasi izpodrinile druge božične in velikonočne predstave. In odtedaj jih nahajamo po vseh deželah, pri vseh vseh narodih.² Sčasoma pa so tudi te zgrešile svoj vzvišeni smoter. In strogi ukazi duhovščine in vlade in razne jezuitske drame so napravili konec tudi pasionskim igram. Dandanes se prirejajo le še po nekaterih krajih, kakor v Brixleggu na Tirolskem, v Hořitzu na Češkem, Selzachu v Švici (kanton Solothurn), posebno slovesno pa v Oberammergau in od l. 1904., dalje tudi v Nancyju na Francoskem.

¹ Prim. Herderjev leksikon in Dr. Gaehde: Das Theater.

² Tudi na Kranjskem so v 16. in 17. stoletju, največ kapucini, prirejali pasionske igre v Ljubljani, Kranju, Škofji Loki, Novem mestu. Prim. dr. Sket: Slovenska slovstvena čitanka in „Izvestje Muzejskega društva za Kranjsko“ II. 1892.

Leta 1633. je razsajala po Bavarskem strašna kuga. Tudi Oberammergauci so se tresli pred grozno smrtjo, ki je v bližnjih vaseh Kohlgrub in Eschenlohe pobrala že skoro vse prebivalce. In sešli so se občinski očetje in sklenili varnostne odredbe: Naj se vse ceste in steze, vsi dovozi in dohodi strogo zastražijo, da se ne prikrade sovražnik v vas. In zgodilo se je tako, poroča po neki stari kroniki Hermine Diemer, in je pomagalo. Toda ne dolgo, in smrtonosnega sovražnika je spustil v vas domačin Schisler, ki je hodil na delo v Eschenlohe. Usoda je hotela, da je stala njegova hiša na bližnjem griču zunaj vasi, tako da se je vkljub največji pazljivosti stražnikov na predvečer večjega praznika neopažen vrnil domov. In strahoviti vojskovodja se je utaboril še isto noč zunaj vasi in odposlal svoje poslanca: črno grozo in obup, smrtni strah in trepet. Kmalu pa je zasedel vso vas in divjal, davil in moril, da je bilo groza. In v par dneh jih je padlo štiriinosemdeset.

V tej strašni stiski so se obrnili vaščani k Bogu za pomoč. Napravili so slovesno obljubo: Če jih Bog reši kuge, bodo vsakih deset let priredili pasionske igre v čast trpljenju Kristusovemu. „In noben človek ni več umrl.“ — — Že takoj prihodnje leto (l. 1634.) pa so Oberammergauci prvokrat izpolnili svojo obljubo.¹

Mnogi trdijo, opirajoč se na zgoraj omenjeno poročilo, da so se pasionske igre v Oberammergau začele šele vsled slovesne obljube l. 1633., da so se torej l. 1634. igrale prvokrat in jih dotedaj sploh ni bilo. Toda ta trditev je zmotna.

¹ Take in enake obljube za časa kuge niso nič nenavadnega; najdemo jih povsod vse polno. Tudi Ljubljančani so se zaobljubili l. 1598., ko je razsajala kuga, „da osnujejo slovesen izprevod s predstavo bridkega trpljenja na veliki petek, v čast trpečega Izveličarja“. Prim. dr. Sket: Slov. slovstvena čitanka. (Dalje.)

Sklepi in upi.

Zložil Ksaver.

Kaj so sklepi, dragi,
kaj srca obet?

Kaj so upi jasni,
kaj srca polet?

Kaj je v vihri besni
sam skesan šepet?

Kaj na zvezdnem nebu
je bežeč komet?

— Da umrjè.

Bogoslovec.

Iz tihega življenja. — Spisal Štefan Levkòs.

(Dalje.)

Bilo je že vse v redu; oče in sestra sta se bila že povrnila in za silo so se vživeli v nove razmere; a ko so sedeli skupaj pri mizi, se je nemalokrat ozrl pogled tega in onega k vratom in čudno se mu je zdelo, da je tako dolgo ni v sobo; — hipoma pa se je spomnil nečesa grenkega in popil je naskrivoma dve solzi, ker ni hotel, da bi jih drugi opazili. Tako so skrivali drug pred drugim svojo bridkost in pili svoje solze, da je bilo srce vedno do vrha polno — mesto da bi srce izpraznili in izlili vso svojo žalost.

In tisti sin, ki je v svojem srcu tako ljubil svojo mater, četudi ni kazal tega — in ki je večkrat grešil nad njeno ljubeznijo — sambogve zakaj — iz hudobije nikoli — tisti sin ni rad z nikomer govoril o svoji pokojni materi: tako sveta in nedolžna mu je bila tista ljubezen. — V svojem srcu je napravil grob; najbolj ga je razžalostil, kdor se je približal tistemu grobu in ril po njem. — Gojil je tisti grob s skrbjo in ljubeznijo. V temnih nočeh se je približal tistemu grobu in ga odprl in se pogovarjal s svojo materjo: ona mu ni umrla — saj je ni videl nikoli mrtve — ne v resnici in tudi v sanjah ne; — tako mu je bil Bog milostljiv.

A kakorkoli je že bilo z njim in z vsemi drugimi — on je čutil v srcu veliko praznoto, veliko pomanjkanje, veliko potrebo; sam ni vedel po čem. — Nje ni bilo več, ne njenega lica, ne njenih oči, ne njenega srca, ne njene ljubezni: to je bilo, kar je čutil, četudi nezavedoma, kakor čuti roža pomanjkanje solnca, njegove luči, njegove toplote. — Jasno in z bridkostjo pa se je zavedal tega, da je nekoč tudi ona pogrešala njegove ljubezni, tople in nežne in radodarne, kakor jo je zaslužila. On, skopuh, pa je zaklepal tisto ljubezen v srcu in jo stražil z mračnim, vsakdanjim licem. — In kaj mu pomaga in kaj mu koristi sedaj vse tisto v skopuštvi nakopičeno bogastvo!

Kakor se izpremeni začarano zlato v črno oglje, če greši človek s pohlepnostjo nad njim — tako se je izpremenila vsa njegova ljubezen v grenkost in bridkost in tako je bil kaznovan za velik greh svoje mladosti.

In dasiravno ga je materina smrt tesneje zvezala z očetom in s sestro, jima vendar ni mogel kazati, česar jima ni nikoli kazal — nežnosti in

ljubeznivosti. Vsaka mehka, nežna, topla beseda, ki bi jo bil izpregovoril, bi ga zabodla v dno srca:

„Tako bogat, tako radodaren si sedaj z ljubeznivostjo, prej pa si bil tako beraško reven, tako odušsko skop z njo! — In kaj ti pomaga vsa ljubeznivost sedaj. Nisi znal plačevati prej zlata z zlatom! Stradaj sedaj za kazen!“

Stradal je revež materine ljubezni — kakor strada berač kruha. Dokler jo je užival v izobilju, se tega skoraj ni zavedal in ni čutil hvaležnosti v svojem srcu — kakor človek, ki ni nikoli kruha stradal.

A morala je iz srca vsa zatajena, vsa zadržana nežnost in ljubezen in moral je nekje potopiti svojo bridkost in velik kes in vso grenkost, ki mu je polnila srce do vrha.

Dobil je v tistih žalostnih dneh drobno pismo; in v tistem pismu je stalo zapisano:

„— — Ne mislite, da sem Vas pozabila! O, ne! Prehud je bil udarec in prevelika je bila bridkost brž prve dni, niti čutili bi ne tolažilnih besed; danes pa ste jih bolj potrebni kakor prve dni. — —“

In v pismu je bilo toliko ljubezni, toliko sočutja, tako odkritosrčnega in resničnega, da je sedel in zaplakal. — In vzel je pero v roke in napisal dolgo, črnoobrobljeno pismo in izlil v pismo svojo dušo; njegov spomin pa in njegovo srce sta se oklenila tistega dekleta, tistega otroka, in iskala — revna in beraška — pri njem moči, pomoči in tolažbe.

Čas pa je naglo potekal in trebalo je misliti na resne in važne stvari.

Lepega popoldne je ležal v svoji sobi na postelji in strmел v strop in ni nič mislil. — V sobo je stopila njegova teta, ki je bila prišla tiste dni, da bi vse pospravila in vredila v hiši. — Sedla je na vznožje postelje in mu pogledala v oči; — in on — toliko da je vzdržal pogled.

„Ata me pošilja; — povej, kam in kako misliš! Govorili so nekaj o bogoslovju, a on pravi, da te nikamor ne sili; po svojih močeh te bo povsod podpiral in vzdrževal, kakor bo mogel.“

„Že uredim; le obleko in perilo mi pripravite.“
Teta je odšla — njemu pa se je oko zasolzilo. Tudi mati ga je vprašala ne dolgo pred smrtjo: „Povej vendar, kaj in kako misliš, kam si se odločil; čas je, da ti poskrbim vse potrebno!“

„Časa še dovolj!“

In umrla je, preden ji je odgovoril.

„Zakaj ji nisem odgovoril takrat — na tisto vprašanje, na tisto zadnje vprašanje, ki ga ne ponovi nikoli več? — In zakaj nisem odgovoril danes očetu? Na kratko in odkrito bi mu lahko odgovoril: tako in tako! — A kaj naj bi mu bil odgovoril? Kako naj bi mu bil odgovoril, če si sam nisem na jasnem, kaj in kako? — A on to vidi, čuti, zato ga skrbi. — Niti besedice nisem še izpregovoril; vsi so mislili na to, da grem v bogoslovje; in morda sem tudi sam mislil tako, ker nisem mislil na nič drugega; — a on vidi, da ni vse v redu, da ni odločitev lahka, ker sem premalo mislil nanjo. — Skrbi ga, a noče me sam vprašati; boji se, da bi ga umel napačno in da bi napačno tolmačil njegovo vprašanje.“

Z roko je zamahnil za muho, ki ga je nadlegovala. Ljubil je očeta, kakor je oče njega ljubil, a kazala si tega nista rada nazunaj, prezaprta sta bila in pa premoška.

Tisti dan, ko je mati umrla in ko je videl očeta prvič v življenju jokati — in jokal je kakor otrok — in ko se ga je sestra oklepala krog vratu in mu pila solze z lic in jokala z njim in ga tolažila in imela zanj toliko lepih besed, je stal on ob strani z mrkim, solznim očesom in izpregovoril je komaj dve, tri besede.

Danes pa se je oče sramoval stopiti pred njega in mu reči: „Sin, kar in kakor hočeš! Jaz sem oče in ti si sin. Kolikor mi bo mogoče, pretrpim zate; ker mi je žena umrla, povabim pa revščino za gospodinjo k hiši, če bo sila in potreba: samo da boš srečen. Silim te pa nikamor; če si ti tudi vedno mislil na bogoslovje in si šele danes spoznal, da ni tam tvoj dom, nič za to!“ — Sramoval se je oče morda teh besed, ker je vedel, da bi se jih tudi sin sramoval in bi vsled samega sramu ne storil, kakor bi tisti hip čutil v srcu, da bi moral storiti: poklekniti namreč in poljubiti očetu roko. Morda pa se je samo bal, da bi ga odslovil s hladno besedo: „Že sam napravim, da bo Vam prav in dobro.“

Obrnil se je k steni; z rokami si je zasenčil oči in poizkušal je zaspati.

A zaspal ni, ampak mislil in mislil.

„In če bi naposled tudi res izprevidel, da tam ni sreče zame — da nisem za bogoslovje —, ali morem in smem zahtevati od očeta, da me vzdržuje? — Da se muči in trudi zame v svoji bolehnosti in trpi pomanjkanje? Ali bi imel mirno vest, če bi se mi kdaj v življenju dobro godilo — pa bi se hipoma spomnil nanj? Če bi se spomnil, da sem si kupil zdravje, srečo, zadovoljnost, blagostanje z očetovo mizerijo in pomankanjem in trpljenjem in morda prezgodnjo smrtjo?“

„No — in naposled — ali bi se ne mogel sam vzdrževati, kakor se vzdržuje sto in sto drugih? — Ali si tako malodušen, da se bojiš življenja in trpljenja in boja in dela in truda? Kaj misliš, da ti bo življenje vedno kar tako samo pogrinjalo mizo? — In kako prijeten je boj in trud v zavesti, da se človek trudi in bojuje kakor mož! Kako prijetna je zavest, da je krvavo zaslužen vsak kosček kruha, ki ga deneš v usta — in da nisi zanj nikomur dolžan hvaležnosti? In kako prijeten in sladak je vsak grižljaj! Le otroci sedajo brez skrbi in brez hvaležnosti za mizo, ki so jim jo drugi pogrnili; mož pa sede za mizo s samozavestjo in samohvaležnostjo. In to krepi in jači človeka, da je vedno bolj mož.“

Sam bi se lahko preživljal in od očeta ne bi trebal niti vinarja.

A oče bi slonel doma na oknu in bi strmел v krvavi solnčni zahod in bi s skrbjo in z bridkostjo mislil na ponosnega sina v tujem mestu: „Fant trpi; a ni dobro trpeti, če hoče človek delati — ne more delati, če trpi; on pa dela, da bi ne trpel. — In če dela za kruh, ne more delati za glavo; če pa ne dela za glavo, dela za kruh — in ostane večer kruhoborec; — to pa fanta mori in peče.“ — In oče bi sedel in preštel denar in vzel nakaznico in bi skušal ponarediti pisavo, da bi je sin ne spoznal in mu ne vrnil denarja.

Sin pa bi koj spoznal lepe, okrogle poteze očetove pisave in bi gledal denar in bi ga prešteval in bi ga preobračal. — „Ali hočem — ali ne? — Ali naj trpim jaz — ali on? Ali naj strada bolehnosti oče — ali zdravi sin? — Ali naj mu vrnem samo polovico — in polovico obdržim? — — Judež!“ — In bogve ali bi imel toliko moči, da bi sedel in napisal nakaznico in nesel denar na pošto!

Če bi denar obdržal, bi mu gorel na vesti, če bi ga pa vrnil, bi oče sedel za mizo, ko bi ga dobil, in bi naslonil glavo med roke in velika žalost bi napolnila njegovo srce. — In prišla bi sestra v sobo — denarja bi potrebovala za to in ono; — oče bi ji pa ne odgovoril, in ona bi videla denar pred njim in videla bi njegovo žalost in vse bi razumela; — in vrnila bi se v kuhinjo in njene oči bi orosile solze. Čez hip bi prišel oče za njo in bi seštel denar na mizo: „Tu imaš denar! Kar hočeš in kamor hočeš z njim!“ — In sestra bi ga vprašala: „Ali naj Vam napravim kmalu večerjo?“ On bi ji pa odgovoril: „Nocoj ne bom večerjal.“ — „Za božjo voljo, lepo Vas prosim!“ — „Ne morem!“ — In vrnil bi se v sobo in se naslonil na okno in se zagledal v noč. — Sestra bi pa tisti čas slonela v kuhinji ob oknu in bi jokala; — in potem bi zaklenila hišo in bi šla spat in bi jokala in bi mislila na brata: „On noče

sprejeti, da bi mi ne trpeli — mi pa trpimo, ker on noče sprejeti. — Če bi pa sprejel, bi trpel on in bi mi trpeli.“

Hipoma je vstal in se razjezil sam nad seboj:

„Vraga, so to neumnosti! Kot bi res ne bilo pomoči, kot bi res ne bilo srednje poti! Se že kako naredi! Nekoliko potrpijo oni, če že hočejo, nekoliko potrpi jaz, nekoliko bo Bog pomagal naprej, pa pojde, da bo veselje. — Vrag bi me rad premotil z malodušnostjo in z bojaznijo pred življenjem. Nak, ne boš me, brate! Stotisoči so v hujših, znatno hujših stiskah, kakor bi bili mi, pa se jim ne pozna ne na licu, ne na glasu.“

Da bi pregnal vse tiste neumne misli, je sedel k mizi in začel brskati po knjigah; a nič pravega ni našel in nič primernega. Odprl je miznico in iskal po njej in v roko mu je prišla materina slika; odstranili so jo bili za nekaj časa radi očeta — in sedaj se je vprašal, ali je bila tista misel pametna ali neumna. A kakorkoli je že bilo: sedaj je sedel tako v svoji sobi sam z materino sliko v rokah. Pogledal jo je dvakrat, trikrat in si potem zakril obraz.

Spomnil se je, kako je bila mati vesela še večer pred smrtjo. Precej mladine se je zbralo na vrtu, da bi se fotografirali; in prosili so tudi njo, naj bi stopila mednje, a ona ni hotela: „Le bodite sami, mladi!“ — In potem so se še veselili in šalili; in zvečer so sedeli tako lepo pri večerji: oče, mati, brat in sestra. Tako lep, tako prijeten večer! In zadnji na vse večne čase! In Bog je bil tako dobrotljiv in usmiljen, da jim je pustil tisto tiho — zadnjo srečo uživati neskaljeno: niti senca zle slutnje ni legla nikomur na srce.

In drugo jutro je mati umrla — in on ni stopil pred svojo mrtvo mater. — Morda so mu ljudje to zamerili, pokojna mati mu gotovo ni; ona je videla v njegovo srce in je vedela, da je bila le prevelika ljubezen, ki je plašila prešibkega človeka pred grozo tistega trenutka. Čudovito moč bi bil moral imeti, pa bi bil stopil pred zagonetko njenega mrtvega lica; a šibak kakor je bil, je predobro čutil, da bi bilo to preveč zanj.

„Moj Bog! Ali je bila to le neznanska šibkost, ali je bila čudovita moč in sila, ki me je do zadnjega hipa zadržala, da nisem zdivjal po vasi in čez stopnice in skozi vrata naravnost do nje in pil v dolgem poljubu ljubezen, tolažbo, moč, smrt — bogvekaj z njenih mrtvih, mrzlih ustnic? — Ali sem bil tako šibak — ali tako krepak? Povej, mati! Govori!“

Mati pa je molčala.

„Povej, mati, odgovori sinu, da ve, kdo in kaj je: otrok ali mož!“

In gledal je mater; mati pa je molčala.

„Ni odgovora na to vprašanje! — In sedaj ne vem, ne kaj in ne kako. — Glej, velikokrat sem mislil in govoril o bogoslovju in potem sem skoraj pozabil nanj; danes, ko je čas, da bi se odločil, stojim na razpotju in mislim in študiram. — Povej mi, mati, ali sem tako šibak, da se bojim tistega življenja odpovedi, samozatajevanja, dela in truda v duhovskem stanu in bi rad od življenja le vsega dobrega in prijetnega? Ali sem pa morda tako šibak, da se bojim v življenju boja in truda za obstanek in bi rad brezskrbno življenje, ki bi mi samo pogrinjalo mizo dannadan? — Povej mi, mati, povej mi, ali sem res tako krepak, da lahko sledim glasu, ki me je poklical v mladih dneh — v boj proti samemu sebi — ali sem tako krepak, da lahko sledim glasu, ki me je tako nenadoma poklical v boj proti svetu! — Povej mi, mati, ali je sebičnost, ali je malodušnost, ali je krepka in jaka volja, polna požrtvovalnosti — to, kar me cepi v dvoje, da že ne vem več, kdo in kaj sem. — Povej mi ti, kaj in kako! Pokaži pot — na desno — ali na levo! Usmili se sina in reši ga dvoma! Primi ga za roko in povedi ga po varni poti do cilja, da ne pade, da ne zaide!“

Materine oči so ga zrle mirno — kakor vedno; in njene besede so bile iste kakor vedno: „Ker ti želim dobro, te nikamor ne silim.“

„Mati, je to kazen za greh, ker ti jaz nisem odgovoril na tvoje zadnje vprašanje?“

„Silim te nikamor — željo mojo pa poznaš!“

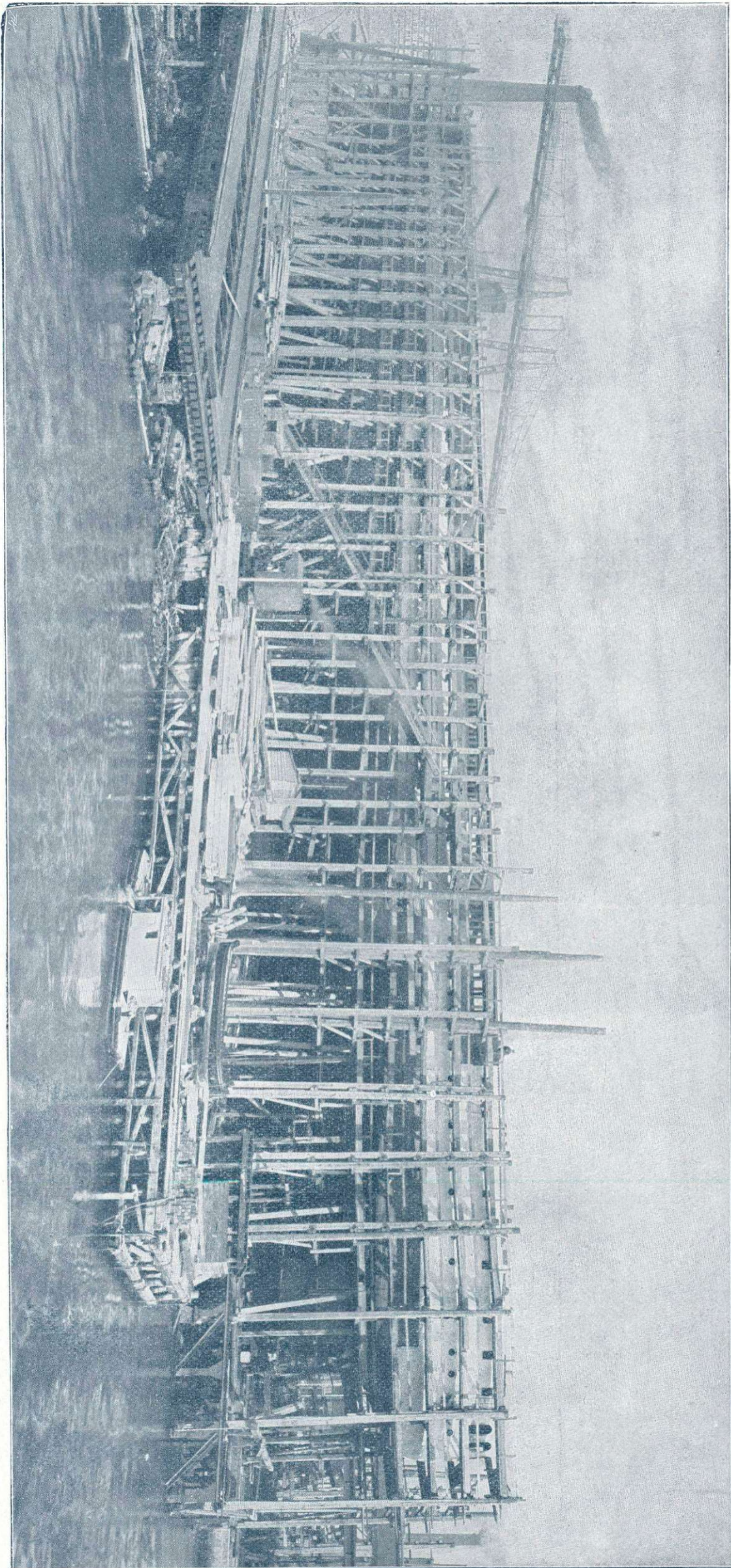
„Dobro, mati, dobro! Tvoja velika in sveta želja naj mi bo veliko in sveto povelje. — Hvala ti, mati, hvala za tvoj veliki, sveti nauk! — In kako naj bi tudi bilo drugače, če je že od mladih dni poklic v srcu? — Brez odlašanja stopim na pot, ki mi je od Boga začrtana in ki me tvoj spomin in tvoja želja kličeta nanjo. — Umrlo je tvoje ljubezni in skrbi polno srce, a tvoja skrb in tvoja ljubezen nista umrli; ozri se torej na svojega sina, če bo kdaj razprt s svetom in razdvojen nad samim seboj v temnih nočeh plakal grenke solze razočaranja in obupa! Ozri se nanj, če ga potrejo prevare in neprijetne izkušnje; izprosi mu jake moči in trdne volje, da premaga svet in sebe! Podpiraj ga s svojo priprošnjo na težavni poti, ki jo hoče nastopiti, — na poti odpovedi in samozatajevanja!“

Vstal je in vzel klobuk in odšel k vikarju.

„Prošnjo bi rad spisal za bogoslovje.“

„Dobro, dobro; me veseli!“ (Konec.)

Gora.

Zložil dr. L. Lenard.

Zabučalo je morje
v brezprimerni boli,
mirno hladna gora zre
na valovje doli,

ki ob vznožju belih skal
stoče in se peni,
da za valom beli val
se drobi ob steni.

Že stoletja dan na dan
morja burna sila
ob goro kipi zaman
in je ni ganila.

V plašč zagrnjena neba
kraj morja samuje
že stoletja, in kdo zna,
kaj tam premišluje?

Hladno zre na šum valov
in kipenje strastno,
ki odmeva od bregov
s silo vseoblastno.

Trpi, spenjeno morje,
trpi svoje boli,
hladne ganilo gore
ti ne boš nikoli!

Slovo.

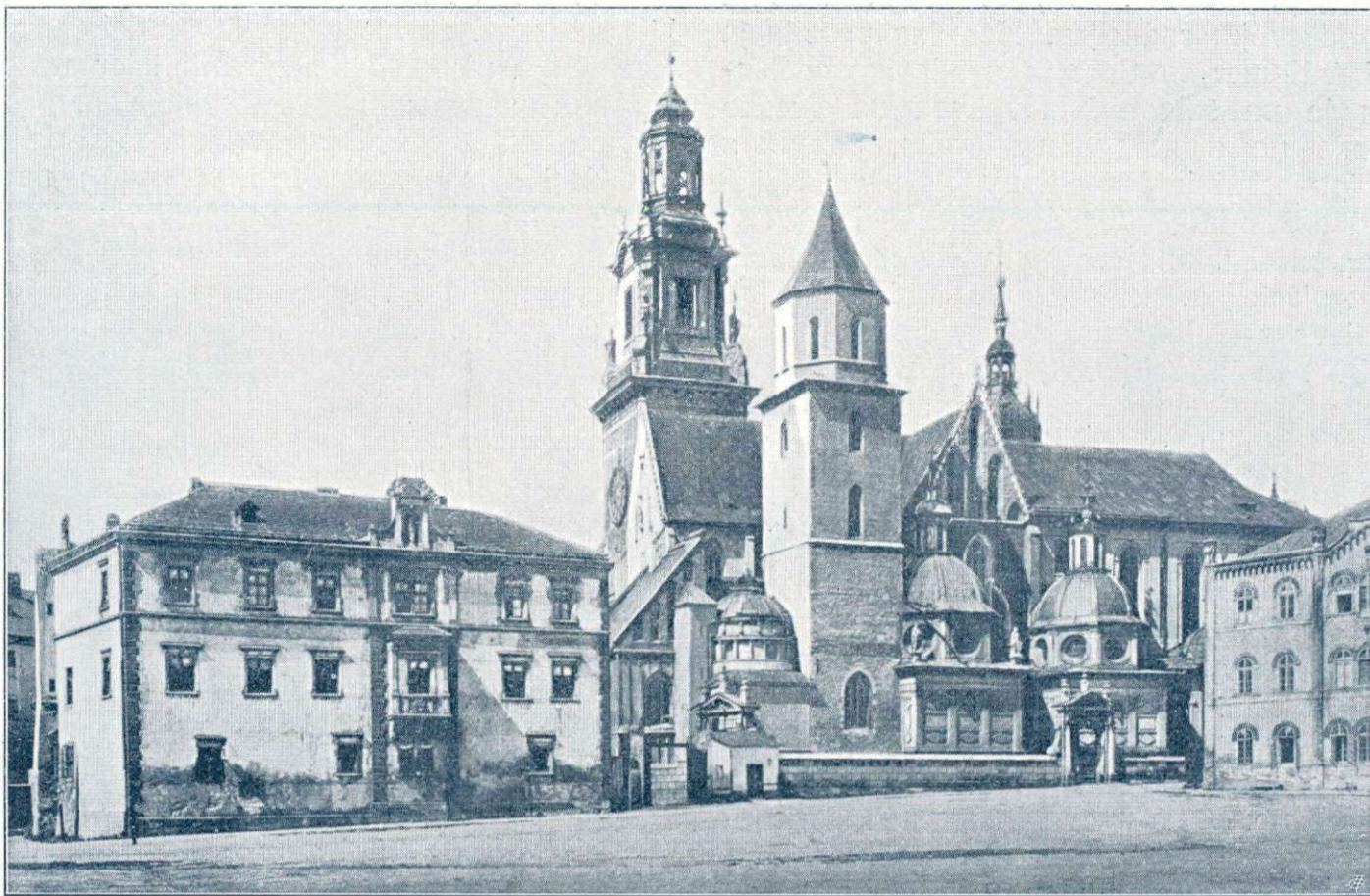
Zložil Bogumil Gorenjko.

Zelene trate,
zelene trate,
oj dekle, zate
se vrnil je maj!

Zelena greda,
zelena greda,
in v njej reseda
in nagelj rdeč!

Pa dekle ti,
oj daj mi cvet,
daj mi rokó,
jaz grem tja v svet
daleč tako,
da me nazaj ne bo!

STOLNA CERKEV NA WAWELU V KRAKOVU

Književnost.

Pedagoški Letopis. Izdaja Slovenska Šolska Matica. X. zvezek. Uredila Henrik Schreiner in dr. Josip Tominšek. V Ljubljani, 1910. Tisk „Učiteljske tiskarne“.

Ta letnik se dostojno pridružuje svojim tovarišem iz prejšnjih let in se zlasti odlikuje po aktualnosti nekaterih spisov. Učiteljstvo ga bode rado in z velikim pridom jemalo v roke. Obsega: 1. pedagoško slovnstvo z razpravama o zgodovini in „o dečji književnosti srpski“; 2. razprave o seksualni (spolni) vzgoji, o glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljišča in srednje šole in o narečju in knjižnem jeziku v šoli; 3. teme in teze poročil pri društvenih in okrajnih učiteljskih skupščinah leta 1910., sestavil blagajnik Jakob Dimnik; 4. poročilo o četrtem občnem zboru „Slov. Šol. Mat.“, napisal Fr. Gabršek; 5. poročilo o delovanju „Slov. Šol. Mat.“, podal tajnik dr. Lj. Pivko; 6. upravni odbor in imenik društvenikov „Slov. Šol. Mat.“ od J. Dimnika; 7. znamek dozdej izdanih in založenih knjig „Slov. Šol. Mat.“; 8. naznanilo.

Posebne uvaževanja vredni sta prvi dve točki: pedagoško slovnstvo in razprave.

Fr. Fink v Šibeniku nakratko razpravlja o razvoju zgodovinske vede.

Bila je doba pripovedujoče zgodovine: najprej pripovedke, pomešane s pravljicami, potem letopisi in kronike. Sledila je druga velika doba, doba poučujoče zgodovine. Poučna tendenca je silila v ospredje; pridružilo se ji je prazno moraliziranje. Najnovejša doba je genetična: zgodovina prikazuje naravni razvoj človeštva. Končni smoter tega načina je bil različen: eni so proučevali preteklost na podlagi verske ideje,

drugi v zmislu medsebojne krščanske ljubezni, tretjim je bila zgodovina pot do osebne svobode. Moderno stanje zgodovinske vede in zgodovinskega pouka je to-le. Imamo biološko in kulturno strujo. V zadnjem času je opaziti nekako družitev obeh struj. Toda v šoli imej kulturna zgodovina prvo besedo! Naj se učencem ne pripoveduje samo o činih raznih vladarjev, junakov in vojskovodjev! Preporna je točka, je li treba v ljudski šoli razpravljati zgodovino starih časov. „Največ vrednosti za prihodnost ima struja, k vpoštevata staro zgodovino tam, kjer sega nje vpliv neposredno v domačo zgodovino.“ Predvsem pa se je pri izbiri učne snovi za ljudsko šolo ozirati na domačo zgodovino. Drugič, naj se učenec uči ustavnosti, da lahko v poznejših letih sodeluje pri javnem življenju v občini in državi. Dobro bi bilo, da bi se tudi pri nas uvedle takozvane „zgodovinske čitanke“, kakršne že imajo pri Nemcih. Takozvane knjižice „Leitfaden für den geschichtlichen Unterricht“ pa metodiki strogo obsojajo. Izmed metod si je priborila prvo mesto kronološka metoda. Pruske regresivne metode nočemo. Nekoliko uvaževanja zasluži tudi sinkronistična metoda. „Na drugi strani se bori življenjepisna (biološka) struja za obstanek“, ki pa se ne bo mogla držati. Tudi metoda koncentričnih krogov se zopet opušča. Na koncu svoje razprave je pisatelj precej obsežno navedel književnost za proučevanje tega vprašanja, kar je hvale vredno.

O „dečji književnosti srpski“ je spisal priznani srbski pedagog dr. Milan Šević obširno in zanimivo razpravo v srbskem izvirniku. V stari dobi so služile otroški fantaziji narodne izmišljotine:

bajke, pravljice, pripovedke, narodne pesmi, ki so jih otroci slišali od svojih roditeljev. Narodna poezija je bila Srbom, kar Homer za Grke in zgodovina za Rimljane. Potem je pa šola začela vplivati na otroško domišljijo, toda ne z narodnim blagom, ampak z biblijskimi pripovedmi in legendami. Šele v 18. stoletju se je od občne književnosti začela ločiti posebna književnost za otroke, in sicer pod vplivom zapadnih pedagogov in pisateljev. Začeli so v Srbih prevajati za deco Difojevega Robinzona (1799), Fenelonovega Telemaha (1814) in še prej (1787) „Magazin za decu“, ki ga je francoski spisala Marie Le prince de Beaumont. Toda preteklo je še precej časa, preden je nastalo pravo slovstvo za otroke. Kar so namreč pisali Dositej Obradović, ki je ustvaril novo srbsko književnost, in njegovi nasledniki, ni bilo pisano za deco, četudi je bilo namenjeno i starim, i mladim. Prvi pa, ki je počel sistematično pisati za „dečju književnost“, je bil dr. Djordje Natošević, „otac srpske književnosti dečje“, ki je zasnoval prvi srbski list za deco z naslovom „Priatelj srpske mladeži“ (1866). Njemu se morajo Srbi tudi zahvaliti, da je pridobil za deco pravega pesnika Jovana Jovanovića Zmaja, čigar pesmi za deco so epohalne „i upravo odlika čitave literature srpske“. „Dete će u čika — Jovinim pesmama naučiti, da pozna Boga i njegovu neshvatljivu veličinu, da ljubi svoju porodicu, svoj dom svoj narod; upoznaće prirodu u svoj njezinoj raznolikosti, pa ipak zato i u njezinoj nepromenljivoj stalnosti; upoznaće svoje odnose prema sebi ravnim i prema starijim i sve svoje dužnosti, što ih ima prema sebi i prema drugima.“ Šević še pravi dalje o njem: „Naša deca do danas nemaju većega prijatelja od čika — Jove: on daje hrane njihovom misaonom životu, bogati njihova čuvstva i čeliči njihovu volju — a ko to može kome da dâ, taj mu je zaista najveći prijatelj.“

Za omenjenim pesnikom je za otroško slovstvo še mnogo storil Stevan V. Popović, ki je „za dečju književnost srpsku“ na polju proze isto, kar čika — Jova (Zmaj) na polju poezije, samo, da je premalo izviren, „već je obično potezao za već gotovim nacrta iz stranih književnosti“ in da „u njegovim je knjigama gotovo uvek neko šarenilo, retko kad koja da ima jedinstva“.

Opomniti še moram, da je tudi Zmaj izdajal otroški list, ki mu je bil naslov „Nevên, čika — Jovin list“ in ki je „najznačajnija pojava u srpskoj književnosti za decu“; kajti ne obsega samo Zmajevih otroških pesmi, ampak tudi pripovedke, basni, gledališke igre, aforizme, slike in opise iz mitologije, zgodovine, geografije, etnografije in vseh panog prirodopisnih nauk, zagonetke itd.

Poleg teh dveh imenovanih pisateljev za otroke zasluži, da se posebe navaja še Zmajev sodelavec Jovan Maksimović, braca-Jova, ki je „najoriginalniji i najliterarniji srpski pripov. deč za decu“.

Drugi krog otroških pisateljev tvorijo učitelji, njim na čelu Mita Nešković in Petar Despotović, ki so mnogo pripomogli k temu, da se je „književnost za decu“ v Srbih pravilno razvila. Tu se zopet javlja specifična otroška književnost v delih Milana Dj. Miličevića in Milodara Popovića Šapčanina, ki sta kot nadzornika „osnovnih škola“ imela za svojo dolžnost, sestavljati knjige za otroke, s katerimi bi se mogli ti-le pri izpitih nagraditi.

Pisatelj še nadalje govori o raznih otroških listih, ki so izhajali za Nevenom in še deloma danes izhajajo, ki pa niso blizu odgovarjali ter ne odgovarjajo svojemu namenu; pravi o znamenitem pesniku Vojeslavu Ilijću z nekoliko „vrlo lepo uspelih sličica iz prirode i dobrih patriotskih pesama“; navaja še kot dobre pripovednike Stevana Sremca, ki je mojster v zgodovinski pripovedi, Janka Veselinovića, izvrstnega slikarja selskega življenja, in Radoja Domanovića, „koji je i za pripovedku za decu imao sretnih ideja, ali nije imao načina“.

Po gori omenjenem Miličeviću in Šapčaninu je prešla „književnost za decu“ izključno v roke učiteljev, izmed katerih je „najvredniji“ Jovan Miodragović, ki pa ni koristil otroškemu slovstvu. Sploh se mora reči, da od te dobe delovanje na tem polju ni hvalevredno, da prenehava biti književnost in postaja industrija. „Radovi su često tako rdjavi, da nema dovolj oštrih reči, kojima bi se mogli osuditi.“ To pa zlasti zaraditega, ker še kritika doslej ni mogla najti pravca, po katerem naj bi se kretala otroška književnost.

Učitelji so tudi začeli za deco obdelovati dramsko polje, dasi ne posebno srečno.

Naposled še pisatelj govori o raznih prevodih iz tujih literatur. Tu je bil nemški realist Kampe večkrat preveden na srbski jezik, zlasti njegov Robinson. Dimitrije Vladislavljević je prevedel „Šlēcerovu (Schlözerjevo) Pripravu za istoriju svega svijeta radi djece“. Prevajali so znanega nemškega zemljepisca Grubeja (Zemljepisne karakterne slike, Slike i dogodjaji iz Azije i Afrike). Na polju prirodnih nauk je omeniti prevod Johnstonove knjige Vazduh, voda i zemlja; iz češkega je prevel M. Matič nekatera dela (Slike iz prirode po K. Starom, U polju i u šumi, Šta priroda deci pripoveda). Nahajamo tudi prevode znamenitih del Smilesovih in Carnegiejevih in lastnega životopisa B. Franklina. Prevajali so razne tuje basni, povesti Schmidove in Hofmannove, pravljice bratov Grimm ter Andersenove, povesti, ki jih je spisal Ju'es Verne, Edmundo de Amicis, ter razne stvari iz angleške, švedske in ruske književnosti. —

O ilustriranih knjigah za malo deco se ne more mnogo govoriti in še to, kar je, ni dobro.

Naposled še pisatelj kaže, da razvoj srbske „književnosti za decu“ ne more zadovoljevati, ker oni, ki so pisali za deco, niso imeli stalnih načel, ker ni bilo razumevanja za namen in nalogo otroškega čtiva in ker ni bilo pravilne kritike; da je treba torej dobrih načel in zdrave kritike, kar je v Nemcih najodločneje ustanovil hamburški učitelj Wolgast; da dandanes velja za vsak pesniški otroški spis načelo: „spis za omladinu u pesničkom obliku mora biti umetničko delo“. Učitelji naj popravijo, kar so pokvarili, in sicer z organiziranim delom. Pa tudi poedinec lahko mnogo stori v tem oziru. Naj se torej izbirajo iz del poedinih književnikov najboljša za deco; naj se prevajajo iz tujih jezikov dela, ki so najboljša za otroke in naj olj priznana; naj se pišejo spisi za otroke, ki se tičejo domačih običajev, domače zgodovine, domačih krajev; kajti jasno je, „da će deci najmilije biti ono, što im je najbliže, da će to izazvati najpre njihovu zainteresovanost, koja se posle može lakše i na druge stvari preneti“.

Razprava je vse hvale vredna; pisana je pregledno in daje dober pogled v razvoj srbskega otroškega slovstva. Dobro bi bilo, ko bi spisal kdo kaj takega tudi o slovenski otroški književnosti.

(Konec prih.) *Dr. Bezjak.*

Kemija in mineralogija za IV. razred realk in za sorodne šole. Spisal Balt. Baebler, c. kr. realčni profesor. Cena v platno vezani knjigi K 3.—. Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani. — V uvodu podaja pisatelj razliko med fizikalnimi in kemijskimi izpremembami ter razlaga dalje potom lahkkih poizkusov, kako razločujemo homogenske snovi od zmesi. Tališča označuje pisatelj le pri najbolj znanih snoveh s številkami, sicer pa, kar je za začetek jako umestno, s tem, da pove, ali se tope snovi v vroči ali v vreli vodi, ali v plamenu itd. Ko je pisatelj razložil temeljne pojme o kristalih, nam pojasni, kaj so in kakšne posebne lastnosti imajo raztopine, poslužujoč se pri razlagi preprostih poizkusov. Kristalizovanje iz raztopin, precipitacija in destilacija so dobro in na pravem mestu opisane. — V naslednjih treh odstavkih so jako dobro razloženi osnovni zakoni kemije; pisatelj opira svojo razlago na poizkuse z zrakom, z vodo in s halogeni. Umestno je, da rabi pisatelj tudi preproste poizkuse z epruветami, n. pr. pri dobavi kisika, škoda, da ne včasih tudi drugod. V nadaljnjih odstavkih sta

kemija in mineralogija tesno spojeni, obširna snov je logično razvrščena in premišljeno opisana, dasiravno bi bilo želeto, da bi bile nekatere bolj znane rudnine, kakor malec in apnenec, bolj podrobno opisane. — V uvodu organskega dela kemije podaja pisatelj splošne pojme o kemiji ogljikovih spojin ter obdela najprej precej natanko petrolej; o drugih skupinah razpravlja pisatelj povečini teoretično. Dobro bi bilo, če bi bili omenjeni pri važnejših odstavkih, n. pr. pri etilovem alkoholu, kakšni poizkusi.

Knjiga je pisana jako razumljivo, le to nekoliko moti, da niso poizkusi in vprašanja vselej ločeni od druge razlage; tudi slike so čedne, toda knjigi ne bi nič škodovalo, ako bi bile nekatere za tretjino manjše, tako bi se prihranilo lahko mnogo prostora, n. pr. za opis marsikatero slike. — Končno omenim še sledeče malenkosti: Str. 55. To spojino imenujemo „Grenka sol“ (grenko sol). Str. 63. Raza rjavega premoga ni „vedno“ rjava, ampak temnorjava, večkrat skoro črna. Str. 63. Malo čudno se glasi stavek: „Žarimo v prvi retorti nekaj premoga, v drugi pa nekaj lesa“ (sl. 35), naslikana pa je le ena retorta. Str. 65. Svečin plamen sestoji iz štirih in ne iz treh delov. V sliki 36 je levi del cevi predolg. Str. 88. Prvina arzen je svetlosiva... ter postane sivočrn(a). Str. 90. Namesto iz „kamene soli“ naj se glasi iz kamene strele. Str. 107. Cinkova svetlika mesto svetlica.

Prof. A. Vales.

Glasba.

Ant. Foerster: **Sedem moških zborov.** Izdala in založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani 1910. Cena: 4 K. — V zbirki se nahajajo sledeči zbori: „Tri tuge“, „Razbita čaša“, „Vihar“, „Na boj!“, „Spak“, „Podoknica“ in „Umrli je mož — mož živi“.

Odveč bi bilo hvaliti in priporočati Foersterjeve zборе. Saj ga vsakdo pozna kot skladatelja prve vrste, ki mu to, kar poje, vre iz dna srca, in ki zna to, kar v duši občuti, tudi v vzornolepi in dovršeni obliki podati. Kot posebno izvrstna in markantna zbora se odlikujeta v zgoraj imenovani zbirki: prvi dokaj obsežni zbor „Tri tuge“ z lepim baritonskim in basovskim samospevom in z vseskoz zanimivim in globoko občutenim zborovim stavkom in pa peti zbor „Spak“, kakršnega nam Foerster dosedaj morda še sploh ni podal. Dandanašnji moderni glasbeniki sicer Foersterja ne štejejo več med svoje — zdi se jim namreč že nekoliko prestarinski; a naj rečejo moderni, kar hočejo, jaz sem tega mnenja, da bi od naših modernih skladateljev težko kateri naslikal Aškerčevega „Spaka“ bolj natančno in pa originalno kot je to storil ravno Foerster. Krasen je četverospjev „Razbita čaša“, gromovit je zbor „Vihar“, preprosti, a hvaležni skladbi sta „Na boj!“ in „Podoknica“. Nekoliko dolga in utrudljiva pa se mi zdi nagrobna „Umrli je mož — mož živi“, ki je zložena v strogo umerjenem, resnobnem slogu, prvi del v D-molu, drugi v D-duru. — Sedem Foersterjevih moških zborov je brezdvomno odličen prispevek k naši domači zborovski glasbeni literaturi.

Osem samospevov s spremljanjem klavirja. Založila in izdala „Glasbena Matica“ v Ljubljani. 1910. Cena: 3 K. — Tu nahajamo Lajovčevu „Serenado“ in „Nočne poti“, Adamičeve samospeve „Na lipici zeleni“, „Pri studentu“ in „Planinec“, Pavčičeva samospeva „Pastarica“ in „Pred durmi“ in Flöglovo skladbo „Jednom kač za tihih majskih noči“.

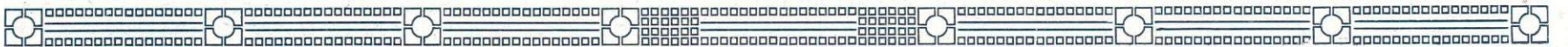
Največje glasbene vrednosti med vsemi temi samospevi je brezdvomno Lajovčeva „Serenada“. Na tako preprost, a vendar tolikanj izrazit način je Lajovic še malo kratov komponiral. Tu se samospevi in pa klavirsko spremljanje idealno lepo družita in izpopolnujeta; tudi ni niti samospevi, niti spremljanje pretežko za izvajanje. Le žal, da ni porabil Lajovic svoje krasne invencije za boljši in primernejši tekst. Obožavanje ženske! Besedilo: „Jaz grem vsak večer na božjo pot“ (pod okno ljubice) je naravnost frivolno, in je čisto prav, da so pri zadnjem Matičinem koncertu to besedilo nekoliko ublažili in nadomestili s sledečim: „Mene vsak večer pelje k tebi pot“. Sicer pa tudi ta varianta ne more besedila v bistvu izboljšati. Take pesmi, to se pravi taka besedila, in dosledno tudi skladbe, zložene na taka besedila, odločno odklanjamo. — Lajovčev samospevi „Nočne poti“ je v glasbenem oziru precej bolj kompliciran od prejšnjega, v postopih se zdi semtertja malo trd, v modulatoričnem oziru zlasti v drugem delu drzen, skoro bi rekel — prenagel, a v celoti še vedno markantna skladba. Od Adamičevih samospevov je v tej zbirki najboljši „Na lipici zeleni“, zložen v narod-

nem tonu, a solidno in dokaj fino. V začetku spominja nekoliko na Schuberta (Der Lindenbaum); a to nič ne de. Pesem je lepa. „Pri studencu“ in „Planinec“ sta pa ne le preveč preprosta, kar še ni tak glasben greh, a preveč plitva in vsakdanja. Sicer pa mislim, da so g. Adamiča že drugi recenzentje dovolj podučili, in dosti odkrito povedali, kaj sodijo o zadnjih dveh samospevih. — Izvrstna samospeva sta Pavčičeva: „Pastarica“ in „Pred durmi“. To pa to. Vendar pristavljam, da je „Pastarica“ bolj originalno zamišljena kot „Pred durmi“. Obe pa sta v resnici krasni in se bosta sigurno mnogokje in mnogokrat izvajali. Flöglova pesmica „Jednom kad za tihih majskih noči“ je kratka in navadna, a korektna in primeroma še dosti ljubka skladba.

V. Parma: **Povodni mož.** Balada (France Prešeren). Za soli, zbor in orkester. V založbi Ig. pl. Kleinmayrja & Fed. Bamberg. Cena priredbe za klavir (s pristavljenim besedilom): 4 K. —

Delo sem ocenil v oceni koncerta „Glasbene Matice“ (glej današnje štv. „Dom in Sveta“) ter tukaj samo opozarjam na dotično oceno. Omenjam, da je Parma svojega „Povodnega moža“ poklonil slavnemu pevskeemu zboru „Glasbene Matice“, ki nam je v koncertu dne 10. maja pokazala dobre in slabe strani Parmove najnovejše kompozicije. Kot domače — povprečno — precej uspelo glasbeno delo večjega obsega, ki ga moramo biti le veseli, bodi Parmov „Povodni mož“ našim zborom in vsem prijateljem melodiozne glasbe toplo priporočen.

Stanko Premrl.

† Ivan Grohar.

Nekrolog slovenskemu slikarju. — Napisal dr. Jos. Regali.

Groharjeva umetnost je zašla; roka, ki je stvarjala krajino za krajino, sliko za sliko, je otrpnila; umetnik-trpin je zapustil dolino solz. V noči dne 19. aprila t. l. ob 1/2 12. uri je umrl na jetiki v ljubljanski deželni bolnišnici Ivan Grohar in ž njim vred toliko in toliko idealov, načrtov, grenkih misli in trpkih spominov.

Svoje življenje in delovanje mi je Grohar l. 1908. opisal sam, ko sem ga naprosil za nekaj biografskih datov, da jih porabim za neki članek o slovenski umetnosti. Pisal mi je dobesedno iz Škofje Loke 30. januarja 1908. takole:

„Dragi!

Pisati „selbstbiografijo“, je menda najbolj nehvaležno delo, zato bo pa tudi moja kolikor mogoče kratka. Rodil sem se v Sorici l. 1867. Sistematično sem z učenjem pričel l. 1892., ko sem vstopil v deželno akademijo v Gradcu, čeravno sem se že prej pečal s slikanjem, deloma kot samouk, deloma pod vodstvom takrat v Zagrebu bivajočega Italijana N. Milaneseja. V Gradcu sem bil pri takratnem ravnatelju profesorju Heinrich Schwachu tri leta. Od tam sem šel v Monako, kjer sem bil pri Ažbetu in sem poleg tega kopiral v „Stari pinakoteki“. To je vplivalo dolgo name, šele ko sem se zadnjič l. 1900. vrnil iz Monakovega v Ljubljano, jel sem se počasi otresati prejšnjih vplivov. Kaj je bilo vzrok? Mislim, da največ pokrajine, ker ravno s temi se je začel pri meni preobrat.

Razstavljati sem začel v Gradcu v „Kunstvereinu“, potem se je vrstilo: Zürich, Ljubljana, Zagreb, Belgrad¹, Sofija, Dunaj (dvakrat)², Berlin³, London⁴ in

¹ Grohar je bil l. 1904. o priliki I. jugoslovanske umetniške razstave v Belgradu odlikovan z redom sv. Save.

² Prva korporativna slovenska umetniška razstava (klub „Sava“) se je vršila v umetniškem salonu Miethkejevem l. 1904. Pozneje so razstavili nekateri Slovenci l. 1905. posamezno v „Secesiji“, in sicer na povabilo „Secesije“.

³ V Berlinu je Grohar razstavil l. 1905. pri Wertheimu kolekcijo svojih del ter se je pri tej priliki tudi osebno podal v Berlin.

⁴ Slovenci so razstavili l. 1906. na avstrijski razstavi. Jakopič, ki bi imel po nalogu vodstva razstave aranžirati

Trst¹. Kakšni so bili moji umetniški odnosi v domovini, itak veš: bil sem pri ustanovitvi in pogrebu „Umetniškega društva“, kar itak nima nobenega pomena. Edino, kar bi bilo vredno, beležiti je, da sem jaz pravzaprav svoje kolege z neprestanim dreganjem prisilil, da smo jeli razstavljati v tujini. Da ni bilo mene na Dunaju takrat (1903), gotovo bi še dolgo ne prišlo do tega.

— — — — —
— — — — — Upam, da Ti bo to zadostovalo in tudi ne morem več statističnih podatkov dati, otrobe vezati pa me je sram.

Da si mi prisrčno pozdravljen od

Tvojega

Iv. Groharja.“

Tak curriculum vitae si je Grohar sam izdal. Kot enega izmed najznamenitejših momentov svojega življenja in gotovo kot največji umetniški uspeh, je smatral Grohar slovensko razstavo na Dunaju pri Miethkeju. V „Secesiji“ pa je razstavil prvič veliki pejzaž „Spomlad“ (sedaj last ljubljanske občine), kjer je prvič docela razvil moderno tehniko. To „Spomlad“ je izvršil na Brdu, kjer je bival pri notarju Rahnetu. Glede zasluga za to prvo slovensko razstavo v tujini, ki si jih lasti Grohar, omeniti pa mi je, da je v Ljubljani zbiral dela ter bil sploh aranžer Jakopič, dočim je Grohar na Dunaju osebno pri Miethkeju posredoval.

* * *

Krepak človek je bil Grohar, velik in postaven, dokler ga ni premagalo trpljenje in bolezen. Sin prirode je bil, čutil se je vedno „hribovca“. Naivnega optimizma njegovega ni tako kmalu klonila usoda,

slovenski oddelek, je prišel le do Kölna, kjer je zbolel ter se vrnil nato preko Pariza domov.

¹ Po I. tržaški razstavi l. 1907. se je udeleževal Grohar vseh razstav v Ljubljani ter je razstavil na vseh slovenskih razstavah v Jakopičevem paviljonu. L. 1908. se je oglasil za mednarodno razstavo v Benetkah, a je bilo že prepozno.

saj je sanjal o sreči takrat, ko so ga doletavali najhujši udarci. Gotovo je tičalo v njem tudi dokaj umetniške lahkomiselnosti, brezskrbnega upanja. Toda kako bi ustvarjal ravno slovenski umetnik, če bi ga ne redilo brezmejno upanje in bi mu ne sijale zlate sanje na mračno pot. In velika ljubezen do zemlje, do slovenske zemlje, gorenjskih planin in livad je polnila Groharju dušo. Imel je pristoľnjud kega duha; kako rad je včasih zakrožil „po poljansko“. In tudi v svojih delih je pokazal rad „fantovski“ temperament.

Pred devetnajstimi leti, ko je nastopil Grohar svojo pot, je kazalo, da je prišlo za slovensko upodabljaljočo umetnost sedem suhih let. L. 1890. je umrl Juri Šubic v Leipzigu, Janez Šubic pa že leto prej v Kaiserslauternu. Kar je bilo ostalih umetnikov, so delali

navadna naročila brez vsega šuma, tako da javnost sploh ni vedela o kakem umetniškem gibanju. Grohar je šel s podporo deželnega odbora v Gradec in karakterističen za one razmere je izrek nekega znanega tedanjega slovenskega politika, ki pa sedaj ni več aktiven, češ saj itak preveč storimo za umetnost: „V Gradcu imamo nekega ‚kmeta‘ iz Poljanske doline (Groharj), na Dunaju pa nekega ‚muzikanta‘“. V letih umetniške praznote na Slovenskem pa je rastel natihem oni krog slovenskih umetnikov, ki nam je umetnost šele ustvaril. Ta krog, med katerega je spadal tisti Grohar, je stopil v medsebojni stik šele nekaj let pred I. slovensko razstavo v Ljubljani l. 1900., za katero je izdal poziv na slovenske umetnike Alojzij Gangl na sveti večer leta 1899. (Konec prih.)

Mladim literatom.

VI.

Ko sem z novim letom odprl ta-le kotichek za mlade literate, pač nisem mislil, da nas doleti v teku leta izredna čast, da bo namreč kotichek dobil svoje posebne ilustracije. Ilustracije? kakšne neki? I, kaj niste videli v zadnji številki (št. 5) baš v našem predalu, kjer smo se pogovarjali o najvišjih skrivnostih poezije, pa stojita tam v sredi — dva čila „šimelna“, dar našega cesarja italijanski kraljici! Meni ni

VODITELJ ALBANSKIH VSTAŠEV ISA BOLETINAC

šlo takoj v glavo, kaj to pomeni; zato sem se ves ogorčen pritožil pri glavnem uredništvu, zakaj devljejo konjski hlev in konje ravno v naš oddelek? In tedaj se je uredništvo prijazno nasmehnilo ter mi pojasnilo celo zadevo: tista dva belca namreč naj bi mlade pesnike spominjala pegaza, ki ga jahajo z večjim ali manjšim uspehom in ki jih včasih tudi iz sedla vrže! Kajne, kako duhovito? Ali ne zveni iz te raz'age kakor neki skrit za meh, češ da ne jahamo čilih pegazov, ampak vse kaj drugega? Naj nas zasmehujejo; jaz sem pa le teh misli, da jih je v našem mladem krogu par, ki jih privede pegaz častno na vrh Parnasa.

Naj postavim sem pesmici, ki mi ji je poslal Julij Hrast (psevdonim), čisto mlad poet, iz Ljubljane.

P o m l a d a n s k a.

Čez planjavo
grem v daljavo
potnik, sam . . .
In sanjavo
zro oči mi
bogvekam.

Cvete gaj,
rožni maj
nad naravo
kloni glavo
za poljub . . .

Glasen spet je
temni log,
jasno petje
naokrog,
srce polni
topel slaj.
Sred polja,
vrh gora
cvete maj.

Čez planjavo
grem v daljavo
potnik, sam . . .
In sanjavo
zro oči mi
bogvekam.

P o l e t j e.

Ajda šumi
in valovi
cvetje nje belo
v vetru veselo.
Solnce svetlo je,
jasno nebo je.
V bregu se bliskajo
kose jeklene,
išče bučela si
hrane medene.
Mak pa rdi
kakor nevesta;
bela gre cesta
v polje cveteče,
topol ob strani
sanje šepeče . . .

Kaj mi je vseč na teh dveh prvencih? Če ji primerjam, vidim, da nam mladi pesnik umeje z nekaterimi značilnimi potezami predočiti dve različni, a razločni sliki: v *Pomladanski* vidimo veliko zeleno planjavo, zelen log, polno ptic, in polno ptic tudi pod nebom; in po tej planjavi stopa mladenič, sanjavo zroč, naprej. Vse drugače v *Poletju*: vroče solnce na nebu, cvetoča ajda na polju, v njej čebele, v bregu kosci, sredi polja bela cesta, a nikogar ni na njej, ki bi zrl sanjavo naprej. Zdi se mi, da hoče reči: sanjavost mladih let izgine, ko se prične moško delo v potu in vročini. Prva je še zelo subjektivno pobarvana, poetov jaz stoji v ospredju; v drugi se poet skoro popolnoma strne s narodo. A druga slika še ni popolna: na koncu, kjer pravi, da topol šepeče sanje, bi morala stati kakšna krepka misel, n. pr. topol šepeče o miru, ki lega na zemljo po vročem, težkem dnevu, — ali kaj podobnega. Vendar slutim, da se javlja že zdaj talent.

Zdi se mi, da se tudi v *Vas, g. M. Z. v M.*, zadnjič nisem motil. Poslali ste mi to-le pesmico:

S a m.

Nebo nad mano se rdi ...
večerni zvon čez plan doni ...
Ah, kak sladko, sladko bi zdaj,
bi sanjal vekomaj ...

Tu sanjal bi in tu živel
in pota svoja bi umel,
ko poeziji čisti bi
strmel v oči ...

V teh vrsticah tiči poezija; treba bi bilo še nadomestiti tisti nedoločni tu in pota svoja z bolj določnimi predstavami, pa bi bila prav dobra.

Naš list pa nima sotrudnikov samo doma, ampak tudi daleč tam — v novem svetu. Iz Amerike smo prejeli od mladega moža več pesmic. Eno — *Inteligenca* — naj natisnemo! Blagovoljni čitatelj sicer takoj izprevidi, da prevladuje še proza, a nekaj poetičnega pa ima vendarle v sebi: namreč tisto sveto jezo nad zaničevalci umetnosti. Iz verzov razvidim, da je njih stvoritelj velik prijatelj glasbe; dobro nam dé, da se v novi domovini spominja Triglava;

zanimivo je tudi, da pogledamo malo v duševno življenje plutokracije ameriške.

Poet bi nam moral sicer tudi še nekatere stvari pojasniti, n. pr. kdo je Calvé, mi v Evropi ne vemo; a prav radi ga bomo čitali, če nam kaj pove iz življenja Slovencev v Ameriki — v pesniški obliki. Pozdrav izpod Triglava!

Inteligenca.

I. Z., Cleveland.

V hram modric se veličastni
bogatinov svet pomika,
dami vsaki se oblastni
spremljevalec njen dobrika.

Vse se v svili tu košati,
zreš zlato, srebro povsodi; —
kāk si srečen, ljud bogati,
v najnovejši svoji modi!

V lože sede vse in gleda,
hipno jih Calvé zanima,
kmalu pa jim vse preseda,
opera več čara nima.

Dame vse že klepetajo,
moda, ta se obravnava;
v tem pač večji slaj imajo,
kot turist tam vrh Triglava.

Moški so že vsega siti,
rajši bi pri kvartah pili;
tu jim je pokora biti,
z opero se vsak le sili. —

Tem bogatim puhloglavcem
umétnost je kitajski kuli ...
bahati se hče hinavcem,
češ, da so Calvéja čuli.

Hoteli smo z današnjo številko odgovoriti vsem pošiljateljem, toda od zadnjič je prišlo zopet nekaj novih, deloma težkih pisem; zato prihodnjič naznanim nov način, kako bo vsak nov poet prav hitro izvedel našo sodbo o svojih stihih.

D.

To in ono.

Koncert „Glasbene Matice“.

Zadnji Matičin koncert v letošnji sezoni dne 10. maja je imel jako zanimiv in vabljev spored.

Predvsem treba imenovati V. Parmovega „Povodnega moža“, izvorno slovensko glasbeno delo večjega obsega, ki je vzbujalo zadnje čase obilo zanimanja med slovenskim glasbenim občinstvom in tudi v prvi vrsti povzročilo velik obisk zadnjega koncerta. Parma je med slovenskimi skladatelji prvi, ki se je spravil na Prešernovega „Povodnega moža“. Za uglasbitv te krasne balade se je poslužil mešanega zboru, dveh solistov in orkestra. Zbor ima vlogo pripovedovalca; kot solista nastopita Uršika (sopran) in povodni mož (tenor); orkester pa ima nalogo osvetljevati scenično vsebino, oziroma čuvstvovanje nastopajočih oseb. — Cela skladba ima za podlago dva glavna stebra, — dva motiva: motiv povodnega moža, ki je po svojem ustroju mogočen,

trd, temno demonskega značaja¹; drugi motiv pa je lahko se gibajoči, vedri in veseli plesni motiv.² Ta dva glavna motiva dajeta skladbi — kolikortoliko — znak enotnosti. A vendar moram reči, da ta enotnost zelo rpi vsled silno pogosto se menjajočih manjših odstavkov, ki se kot nekaki utrinki zdaj tu, zdaj tam pokažejo in izgube. — Parma je znan po svojih melodioznih in lahkokrilih operah. Tudi „Povodni mož“ je vseskoz zelo melodiozen, a ne povsod popolnoma originalen; to zadeva zlasti arije povodnega moža in Uršike,

ki so le preveč italijanske. Da se je pa g. skladatelj na prav mnogih mestih poslužil narodnega tona, mu je šteti le v hvalo. V harmonskem oziru je delo preprosto, to pa solidno in spretno izvršeno. Posebno izborna se je posrečilo Parmi ono mesto, ko slika ples povodnega moža z Uršiko, ki sta tako urno po podu zletela,

„ko da bi lahke perutnice imela,
brez trupla okrog bi se bila vrtela;
ne vidi se, kdaj da pod nogo udar',
plesala sta, ko bi ja nosil vihar“.

In ko se v baladi dalje pripoveduje, da so vsled tega čudovitega plesa vsi plesalci ostrmeli in da so godcem roke zastale, utihne v resnici cel orkester, izvzemši čelo, ki drži naprej svoj globoki E, da daje podlago zboru, a se iz celote vunkaj komaj sliši. Istotako zelo učinkujoče in na originalen način je zložen vihar, brezdvomno eden najboljših delov cele skladbe. Nikakor pa ne zadovolji konec, ki je na vsak način premalo tragičen. Inštrumentacija je vseskozi dobra in besedilu jako primerna.

Izvajanje „Povodnega moža“ je bilo splošno zelo dobro. Odlikoval se je predvsem zbor pod priznanim sigurnim in izvrstnim Hubadovim vodstvom. Istotako treba častno omenjati oba solista, sopranistinja, gospodično Pavlo Boletovo, in tenorista, gosp. Leopolda Kovača, člana pevškega zbora „Glasbene Matice“. Ne bilo bi pa napačno, ko bi se bili vzeli za solistovski vlogi sploh dve krepkejši pevski moči. Po mojem mnenju bi se bila morala vsaj vloga povodnega moža sigurno dati kakemu junaškemu tenoristu, če ni že Parma sam zagrešil stvari s tem, da ni pisal vloge povodnega moža za bariton. — Filharmonija je igrala dobro in v precejšnji meri pripomogla lepemu Parmovemu delu do uspeha.

Druge točke koncerta, ki so tvorile — rekel bi — nekaj okvir Parmovemu „Povodnemu možu“, so bile: dve samostojni klavirski točki, pet samospevov s spremljevanjem klavirja in klavirski koncert z orkestrom.

Dva samostojna klavirska komada: Mendelssohn-Lisztovo slavnoznano svatbeno koračnico in raj vil iz „Sen poletne noči“ in Chopinov Nokturno op. 48. 1. je igral bivši učenec „Glasbene Matice“ in sedaj gojenec c. kr. akademije za glasbo in upodabljačo umetnost na Dunaju, gosp. Anton Trost. G. Trost je že pred svojim odhodom na Dunaj nastopil nekaj kratov pred slovenskim občinstvom, deloma pri šolskih prireditvah, deloma pri komornih večerih. V zadnjem koncertu se je povzpел korak višje. Njegov nastop je siguren in njegova igra imenitna. Zlasti v tehničnem oziru je pokazal izredno spretnost, obenem tudi precej čuta in inteligence: vendar v tem se bo sigurno še izpopolnil, kakor se je že pred njim in se bo tudi za njim izpopolnjeval še marsikak virtuozi.

Gosp. Trost je poleg dveh omenjenih samostojnih komadov igral tudi Beethovnov tretji klavirski koncert, op. 37, v c-molu s spremljevanjem orkestra, ki ga je vodil gosp. kapelnik Czajnek. Kdor ima količkaj zmisla za napredek glasbenega življenja med Slovenci, mora s hvaležnostjo pozdraviti vsak koncert, — naj ga priredi kdorkoli že —, vsak koncert, ki nam podaja kako svetovno, klasično dovršeno glasbeno delo. Če bomo vztrajno in dosledno vzgajali naše občinstvo v tej smeri, kot ga je vzgajala v letošnji koncertni sezoni ravno „Glasbena Matica“ z raznimi Beethovnovimi skladbami, potem ne bo naše koncertiranje le od danes do jutri, temveč bo obrodilo ob svojem času bogate in dalekosežne sadove. V tem zmislu nas je

razveselil tudi Beethovnov klavirski koncert v zadnjem Matičinem koncertu. Izvajal se je vobče dosti lepo in zadovoljivo, dasi bi Filharmonija lako igrala nekoliko bolj precizno in eksaktno. Gosp. Trost je igral zelo solidno, prvi stavek: Allegro con brio (M. M. $\downarrow = 138.$) pač malo prepočasi; zelo uglajeno in zaokroženo je podal kadenco in se vrlo izkazal v drugem in tretjem stavku. Sigurno pridejo pa zanj časi, ko se mu bo Beethoven še bolj globoko vtisnil v srce in tudi iskreneje prihajal od srca.

Pet samospevov s klavirjem je pela gospodična Pavla Boletova. S čistim, ljubkim in zelo dobro izšolanim glasom je nekako igraje absolvirala svoj spored: Devovo živahno, v glasbenem kakor tudi v deklamatoričnem oziru dobro pogojeno „Kanglico“, milo-resnobnoslovesno, težko Lajovčev „Serenado“, ljubeznivo Devovo „Pastarico“, bogato koloraturno arijo „Čista deva“ iz Bellinijeve opere „Norma“ in srčkanoveselo Taubertovo pesem „Ptiček v gozdu“. Občinstvo je gdč. Boletovo ves čas rado in z velikim užitkom poslušalo in jo še pričakuje na oder. Na klavirju jo je spremljal gosp. Janko Ravnik, ki je tudi pri „Povodnem možu“ igral na klavirju one partije, ki so pisane za harfo, a harfista Slovenska Filharmonija sedaj žal ni imela več na razpolago.

Stanko Premrl.

Modernizem in slovstvo. Caspar Decurtins, profesor na freiburški univerzi v Švici, je priobčil v „Correspondence de Rome“ (prej „Corrispondenza Romana“) pod naslovom „Lettres à un jeune ami“ (pisma mlademu prijatelju) več člankov, naperjenih proti modernizmu v literaturi. Peča se skoro izključno z novo nemško literaturo, ponajveč s „Hochlandom“ in dolži modernizma posebič znane romane „Jesse u. Maria“ (v. Handel-Mazzetti), „Meinrad Helmpersers denkwürdiges Jahr“ (v. H. M.) in „Die Sendlinge von Voghera“ (Ilse von Stach). Trdi, da mora religija in morala vladati tudi na literarnem polju, in pobija fraze: modernizma ni, ali: kaže se nam le kot sistem filozofsko-teološki. Energično zavrača predbacivanja, da voha modernizem, kjer ga ni (Modernistenriecherei), in izjavlja: Vsak, kdor kaže danes na modernistične nevarnosti, se izpostavlja zasmehu, kakor nekdanji nasprotniki racionalizma. Hud boj se je vnel radi teh člankov in avtorja so od raznih strani ostro napadali. — „Apologetische Rundschau“ (oktober 1910.) pa je priobčila pismo z dne 15. septembra m. l., v katerem Pij X. prof. Decurtinsu daje imenitno zadoščenje. Papež pravi, da že delj časa z žalostjo opazuje, kako se skriva modernizem v romanu, noveli, kritiki, in označi to sredstvo modernistične propagande kot posebno nevarno. Od Decurtinsa označeno literaturo, piše Pij X., morajo vsi pravi katoliki, posebno pedagogi in pisatelji, kot „najusodepolnejše sredstvo za razširjanje slabega razkrinkati in z odločnostjo odbijati“ (denuntient repellentque viriliter).

Anton Sušnik.

Slovenci v Krakovu.

Dne 30. aprila se je osnovalo v Krakovu „Društvo prijateljev Jugoslovanov“. K ustanovitvi so bili povabljeni tudi Slovenci in Hrvatje. Izmed Slovencev so se slavnosti udeležili: deželni glavar Francišek pl. Šuklje, deželni odbornik dr. Evgen Lampe, dekan Anton Koblar, dr. Leopold Lénard, Ivan Kregar, Ivan Štefe, Vojteh Jeločnik, Francišek Stele, Stanislav Masič in Florijan Božič kot zastopniki raznih slovenskih društev.

Na kolodvoru v Krakovu je pričakoval Slovence pripravljalni odbor, med njimi gospodje: profesor dr. Marijan Zdzichowski, profesor dr. Feliks Koneczny, profesor dr. Ludvik Straszewski, dvorni svetnik dr. Kazimir Nieć, g. Stanislaw Jasiński, knez Frančišek Radziwill in drugi, dalje župan dr. Leo, predsednik akademije znanosti in bivši vseučiliški rektor ter vodja stare konservativne stranke grof Stanislaw Tarnowski, vodja mlade konservativne stranke grof Ldzislaw Tarnowski, podpredsednik akademije in bivši rektor vseučilišča profesor dr. Kazimir Morawski in cela vrsta drugih uglednih mož, plemenitašev, udov gosposke zbornice, bivših državnih poslancev itd.

Z avtomobili kneza Radziwilla so se peljali Slovenci v aristokratski „Draždanski hotel“, kjer so bila zanje pripravljena krasna stanovanja. Nato so si z avtomobili ogledali mesto in okolico. Peljali so se na Kosciuškov grič, s katerega je krasen razgled na mesto in okolico. Nazaj grede jim je priredila mladina burne ovacije. Zvečer se je njim na čast igrala neka igra v gledališču. Po gledališču je bil rout v starem gledališču.

Drugega dne je bila v nedeljo sveta maša v Marijini cerkvi in potem zborovanje v veliki dvorani saškega hotela. Krakovski župan dr. Leo je imel velepomemben političen govor. Po zborovanju so bili povabljeni vsi udeleženci v krasne prostore starega gledališča na velikonočno slavje krakovskega meščanskega kluba. Zabava je bila jako živahna in prešerna. Nato so se šli poklonit kardinalu Puzynu in škofu Novaku. Zvečer je bil velik banket v dvorani saškega hotela.

V ponedeljek so se peljali Slovenci na deželo, kjer so uživali gostoljubnost gospoda Jasiškega v Loniowih in barona Götza Okocimskega v Okocimu. Kmetje so jih pozdravljali s slavoloki in godbo, ter sprejemali s kruhom in soljo.

V sredo, dne 3. maja, so se vrnilo Slovenci v Krakov ter se udeležili slavnosti v spomin poljske ustave z dne 3. maja in Kosciuškov ustaje. Na glavnem trgu so položili Slovenci na kamen, kjer je Kosciuško prisegal, preden je pričel vojsko, lep lavorjev in palmov venec z napisom: „Kosciušku Slovenci“.

Zvečer so po gledališču igrali za slovenske goste slavno igro „Ženitovanje“ Wyspianskega. Slovenci so prisostvovali predstavi, potem pa odšli na kolodvor, da se odpeljejo domov. Poljaki so jih spremili na kolodvor in se od njih presrečno poslovili.

Krakovski dnevi ostanejo slovenskim udeležencem vedno v spominu. Imeli bodo pa tudi še večji in trajnejši pomen, kulturni in politični.

Dr. L. Lénard.

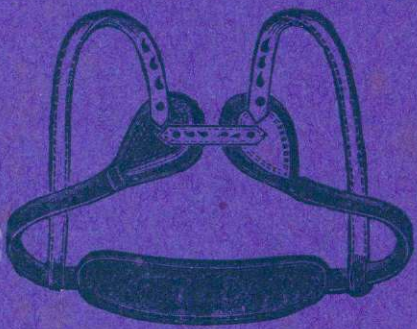

Naše slike.

Avstrijske vojne ladje pred Brionskimi otoki. Avstrijski prestolonaslednik Fran Ferdinand biva vsako leto nekaj časa s svojo družino na Brionskih otokih. Ob tej priliki ga je letos šel pozdravit del naše vojne mornarice. Prestolonaslednik je velik prijatelj in odločen zagovornik močnega vojnega brodovja. Slika na str. 236. nam kaže gradbo prve avstrijske dreadnoughtke (drédnotke), najnovejšega tipa bojnih ladij, ki jih sedaj za Angleži hitijo delat vse velesile. — V katedrali na Wawelu v Krakovu so pokopani poljski kralji. — Vsako pomlad se začne vstaja ali v Makedoniji ali v Albaniji. Ko oživi narava, oživi tudi nemirna, bojovita kri Makedoncev in Albancev. Naša slika, str. 244., nam kaže Črnogorce, ki hite vstaškimi sosedom na pomoč, in voditelja albanskih vstašev Isa Boletinca, str. 241.

VSTAJA V ALBANIJ: ČRNOGORCI JEZDIJO PROTI ALBANSKI MEJI

Zunanja naročila se točno, hitro in diskretno dopošiljajo po najnižjih cenah.

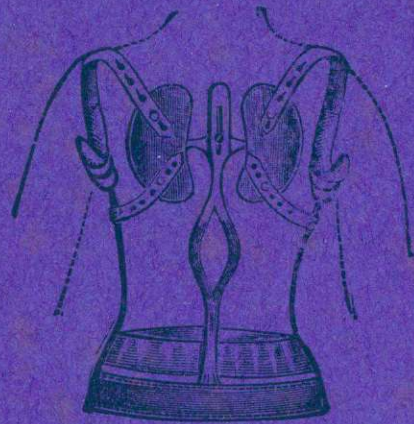
Izdelovanje kirurških in medicinskih instrumentov
Atelijé za ortopedične aparate in bandaže

Br. Hlavka

Ljubljana, Prešernova ulica št. 5.

Vse bandaže se izdelujejo pod strogim nadzorstvom po odredbah gg. zdravnikov.

Galvanični poniklovalni zavod z motornim obratom.

Karnoseški izdelki iz marmorja za cerkvene in pohištvene oprave, spominki iz marmorja, granita ali sijenita, živo in ugašeno apno

se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Domača tvrdka

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina z izgotovljeno obleko

Priporočava se prečastiti duhovščini v naročila za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zajamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnogo v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po naj-novejšem kroju in lepih vzorcih.

Zaloga

srajc, ovratnikov in kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so franko na razpolago.

Največja in najstarejša tovarna lončenih peči in raznih lončenih izdelkov

Av gust Drelse, Ljubljana

(mnogokrat odlikovana)

Priporoča se slavnemu občinstvu in prečastiti duhovščini v naročila na

štedilna ognjišča in peči

preproste in najfinejše, izvršene v poljubnih modernih barvah in vzorcih kar najbolj strokovnjaško, zanesljivo in trpežno, po najnižjih cenah. Župniščem, samostanom in solam dovoljujem znaten popust. Ilustrirani ceniki so na razpolago.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. MIKUSCH

v Ljubljani, Mestni trg šte. 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevleke in poprave se izvrše dobro in poceni.

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim predstojništvom v naročila za izvrševanje vsakovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev v raznih slogih, kipov in svetniških soh iz lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Slomškova ulica št. 3 in 10

priporoča se p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino tvrdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev v hiši Stari trg št. 9 kot podružnico. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Najsigurnejša prilika za štedenje!

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od
8. do 12. ure dopoldne hra-
nilne vloge ter jih obrestuje

po $4\frac{3}{4}\%$

brez odbitka, to je: daje za
100 K čistih 4.75 K na leto.

Benini davki plača hranilnica sama.

reg. zadruga z omejenim poroštvom

Kongresni trg št. 19

Prelat Klemen Andrej L. r., predsednik.

Kanonik Sušnik Janez L. r., podpredsednik.

Dr. Fran Dolšek L. r., zdravnik v Ljub-
ljani, podpredsednik.

Druge hranilne knjižice se spre-
jemajo kot gotov danar, ne da
bi se njih obrestovanje prekinilo.

Daje tudi svojim članom predujme
na osebni kredit, vračljiv v 7½ leta
(90 mesecih) v tedenskih, oziroma
mesečnih obrokih, kakor tudi po-
sojila na zadolžnice in menice.

Največja zaloga zlatnine in srebrnine

H. Suttner, Ljubljana

Mestni trg in Sv. Petra cesta 8

Tovarniška znamka

IKO

Lasna tovarna ur v Švici.

Zahtevajte novi cenik

kateri je ravno sedaj izšel
zastonj in poštnine prosto.

Tovarniška znamka

IKO